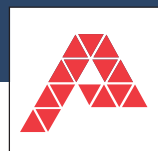

Strategische Visietekst Hoger Onderwijs

Hora Est: Regio Antwerpen

Cathy Berx, gouverneur provincie Antwerpen
Voorzitter Hoge Raad Universiteit Antwerpen

PROVINCIE
ANTWERPEN

Antwerpen: uniek labo voor succesvol, breed, levenslang en toekomstgericht leren en onderzoeken

1. Inleiding

- 1.1. Antwerpen en onderwijs
- 1.2. Antwerpen: een uniek verhaal met een rijke geschiedenis
 - 1.2.1 Gouden eeuw
 - 1.2.2. Het verval
 - 1.2.3 Economische heropbloei en expansie
 - 1.2.4 De relatief late ontwikkeling van het Hoger onderwijs in Antwerpen
 - 1.2.4.1 De motor voor een dynamisch hoger onderwijslandschap: de Associatie Universiteit en Hogescholen Antwerpen (AUHA)
 - 1.2.5 Naar een nieuwe *diamanten* eeuw?

2. Antwerpse onderwijsprestaties doorgelicht: hoger onderwijs voor iedereen tegen elke prijs?

- 2.1 Onderwijsprestaties secundair onderwijs: PISA
- 2.2 Onderwijsprestaties in het hoger onderwijs
- 2.3 Opleidingsniveau en studiekeuze van Vlaamse resp. Antwerpse jongeren

3. De ruime Antwerpse omgeving...uitdagende basis voor sterk hoger onderwijs

- 3.1 Inzetten op speerpuntsectoren of 'stuwmotoren' en groeipolen als pijlers van excellentie
 - 3.1.1 Industrie
 - 3.1.2 Creatieve industrie: mode
 - 3.1.3 Haven en logistiek
 - 3.1.4 Diamant
 - 3.1.5 Speerpuntenbeleid Universiteit Antwerpen en de band met het bedrijfsleven
- 3.2 Groeipolen
 - 3.2.1 Gezondheidszorg : over 'zorgtechnologie' en 'slimme zorg'
 - 3.2.2 Watergebonden expertise

4. Sterkmakers en sterkhouders van het (hoger) onderwijs in Antwerpen

- 4.1 Het begint in onze hoofden. Het juiste referentiekader en de juiste spirit: over opvoeding, het juiste pedagogisch concept en openheid
- 4.2 Het belang van permanente wisselwerking tussen kennis, vaardigheden en attitudes en tussen linker- en rechterhersenhelftcompetenties: op zoek naar sleutelcompetenties
- 4.3 Breed en hoog blijven mikken
- 4.4 Glocalisering
- 4.5 Uitmuntend (vreemde) talen – en culturen onderwijs maakt (mee) het verschil
- 4.6 Met plezier Levenslang leren
- 4.7 Triple helix: strategisch partnerschap tussen kennisinstellingen, ondernemingen en de overheid
- 4.8 Digitale competentie: over nieuwe technologieën en uitgebreidere steeds breder toegankelijke ICT-mogelijkheden

5. Strategische missie Hoger Onderwijs in Antwerpen

5.1 Strategische doelstellingen en ambities

6. Enkele kritische succesfactoren

6.1. Goede studie (her)oriëntering

6.1.1 Definitie van startcompetenties en beginkwalificaties met aangepaste studiebegeleiding:
een interessante casus uit het kunstonderwijs met bredere toepassingsmogelijkheden

6.1.2 Screening, selectie en toelating

6.2 Inzet op de betere beheersing van het Nederlands

6.3 Bijsturing financieringsdecreet

6.4 Fundamentele bijsturing van het flexibiliseringsdecreet

6.5 Nieuwsgierigheid en Interdisciplinair onderzoek stimuleren

7. Conclusie

Antwerpen: uniek labo voor succesvol, breed, levenslang en toekomstgericht leren en onderzoeken

Woord vooraf

Op 5 september 2011 reflecteerde de Hoge Raad van de Universiteit Antwerpen een eerste keer over de idee om te werken aan een strategisch visietekst over de uitdagingen, troeven, kansen en bedreigingen binnen het Hoger Onderwijs in Antwerpen. Op een geanimeerd eerste stakeholdersoverleg spraken we af dat de voorzitter een voorzet van visietekst zou uitwerken op basis waarvan de partners van de Associatie Antwerpen desgewenst hun strategische visie in onderlinge samenwerking kunnen verfijnen. Deze tekst wil vooral inspireren, relevant materiaal verzamelen, suggesties formuleren... Over bepaalde onderdelen ervan kan mogelijk over de associatiegrenzen heen met de in Antwerpen gevestigde partners van de Leuvense Associatie naar een consensus en gezamenlijke actie worden gestreefd. De tekst is slechts een ontwerp en maakt geen aanspraak op volledigheid. Wel is dankbaar gebruik gemaakt van de vele ideeën die werden ontwikkeld tijdens het eerste overlegmoment, de vele schriftelijke suggesties en de visienota's en teksten die onlangs zijn verschenen over de troeven en de toekomst van de Antwerpse regio. Ik hoop alvast dat deze nota het debat over de ambitie van het hoger onderwijs in Antwerpen aanscherpt om uit te groeien tot een inspirerend "lighthouse of knowledge" -dat steeds meer mensen uitdaagt om levenslang te leren en te studeren en dat bovendien excellente onderzoekers aantrekt en aan zich bindt door een zeer inspirerende onderzoekcontext.

I. Inleiding

1.1. Antwerpen en onderwijs

Door hun bijzonder gunstige ligging, hun uitzonderlijk DNA en hun historisch rijke verleden beschikken de stad en de provincie Antwerpen over een ideale voedingsbodem voor talent. Hierdoor zijn we schatplichtig aan tal van mensen die met hun visie en ambitieuze projecten de regio doorheen de geschiedenis welvarend, uitzonderlijk en groots hebben gemaakt. Sommigen groeiden uit tot wereldwijd gekende en geroemde iconen zoals Christoffel Plantijn, P.P. Rubens, Luc Tuymans, Jan Fabre, Peter Piot en vele anderen. Deze rol blijven vervullen in een sterk veranderde en veranderende wereld is dé uitdaging.

Op onderwijsvlak plukken vooral ook kinderen en jongeren de vruchten van deze inspirerende traditie en het rijke want diverse aanbod in onze regio: vanaf het kleuter- tot het hoger onderwijs kunnen ze elk in functie van hun eigen mogelijkheden, vaardigheden en interesses genieten van een breed en kwalitatief hoogstaand studieaanbod.

In een sterk veranderende wereld zijn succes, welvaart en een behoorlijk hoog opleidingsniveau geen definitieve verworvenheid. Met die wereld veranderen immers ook de kansen, uitdagingen en bedreigingen voor landen, regio's, personen. Het (hoger) onderwijs in Antwerpen kan en moet daarin mee het voortouw nemen.

Nieuwe manieren van leren, werken, produceren, innoveren en handeldrijven dagen iedereen uit en houden iedereen scherp: zijn mijn kennis, vaardigheden en competenties nog wel toereikend? Waar, hoe en met welke kwaliteitsgarantie kan ik ze verbreden en/of aanscherpen?

Nooit eerder was en is ook de lokale arbeidsmarkt zo onderhevig aan wereldwijde concurrentie: jobs worden gecreëerd, veranderen van inhoud of gaan weer verloren. Een sterk onderwijssysteem, sterke onderwijsinstellingen en hoogstaande opleidingen dankzij gedreven en zowel voor zichzelf als voor leerlingen en studenten veeleisende leerkrachten c.q. docenten, die de vinger aan de pols houden, zijn meer dan ooit cruciaal. Net als de doorleefde overtuiging dat levenslang leren en zich bijscholen een permanente opdracht is. Studeren zal door iedereen en in alle fasen van het leven moeten gebeuren. Immers, steeds beter aangepaste kwaliteiten en competenties bepalen meer dan ooit het toekomstpotentieel van gemeenschap en regio als geheel. Ook de rest van de wereld is daarvan doordrongen.

Of nog: op de platte aarde¹ is het meer dan ooit onze plicht om de best mogelijke onderwijsomgeving te blijven creëren om al deze troeven tot voorbij de grenzen ervan te ontwikkelen².

Ook voor het Vlaamse onderwijslandschap is de geglobaliseerde wereld hét referentiepunt of hij zou het op zijn minst moeten zijn. De wijzigende onderwijsbehoeften van studenten, lerenden en docenten bepalen best mee het onderwijsbeleid van de universiteiten en hogescholen. Alleen zo kunnen we een toppositie verwerven, versterken of behouden. Daar horen een correcte analyse, een steile ambitie en veel inzet van alle partners bij: de overheid, de onderwijsinstellingen, docenten, leerlingen/studenten, hun ouders en alle stakeholders.

1 Met het concept van de 'platte aarde' dat tevens het centrale thema vormt van zijn boek: *De aarde is plat. Ontdekkingsreis door een geglobaliseerde wereld*, Editie 3.0, Nieuw Amsterdam Uitgevers doelt Thomas L. Friedman op een persoonlijk inzicht dat hij verwierf tijdens een reis naar India. Waar in Columbus tijd de aarde nog rond was en dus de mogelijkheid bestond om er 'af' te tuimelen, eens je de horizon lijn had bereikt, beleven we nu de omgekeerde werkelijkheid: "nu is het voor steeds meer mensen mogelijk om samen te werken en de rechtstreekse concurrentie aan te gaan met nog meer mensen over verschillende soorten werk vanuit verschillende disciplines vanuit alle hoeken van de wereld en dit op meer gelijke voet dan tijdens gelijk welke periode uit de geschiedenis en dit dankzij het gebruik van computers, e-mail, fiberoptische netwerken, teleconferencing en dynamische, nieuwe software.", p.8.

2 *Ibid*, p.308-309.

De opdracht is groot: met z'n allen de grootste knelpunten succesvol aanpakken vanuit die unieke wisselwerking en kruisbestuiving tussen handel, cultuur en wetenschap in een open samenleving die onze regio al eeuwenlang kenmerkt en zo uitgroeit tot een aantrekkelijk referentiecentrum voor succesvol leren nu en in de toekomst niettegenstaande of eerder dankzij de zeer complexe instroom. Noem het een cluster van "lighthouses of knowledge and research" met een stevige aantrekkingskracht die zoveel mogelijk mensen of zelfs iedereen motiveert om overal en altijd te leren en (beloftevolle) wetenschappers aantrekt om hier onderzoek te verrichten. Een andere optie is er niet of beter gezegd: aanvaarden we niet.

Kortom: hoe wenden we de passie, inzet, gedrevenheid en ontplooiingsbereidheid van eenieder aan om van Antwerpen de meest succesvolle, lerende regio van Vlaanderen te maken, die op het vlak van onderwijs en onderzoek meekan met de wereldtop of zelfs mee het voortouw neemt? Hoe maken we van dit streefdoel een evidentie waarachter zoveel mogelijk mensen zich scharen en waarvoor zij zich daadwerkelijk engageren?

In deze visietekst staat vooral het hoger onderwijs in de regio en stad Antwerpen centraal. Aspecten en knelpunten van andere onderwijsniveaus komen aan bod in de mate dat ze o.i. medebepalend zijn voor het hogeronderwijsbeleid.

1.2. Antwerpen: een uniek verhaal met een rijke geschiedenis

1.2.1 Gouden eeuw³

In de 16de eeuw was Antwerpen al een bloeiend centrum van kennis, wetenschap, cultuur en handel, met vooral Europese en zelfs internationale uitstraling. De Sinjorenstad was toen één van de handvol Europese steden die hun stempel drukten op de moderniteit die nu de hele wereld aanstuurt. Het waren soepele geesten die door nieuwsgierigheid werden gedreven en daardoor ook vlot op opportuniteiten konden inspelen. De symbiose tussen wetenschap, kunst en handel was uniek en uitermate vruchtbaar. Het enorme potentieel aan geleerden en kooplui en vaak rondtrekkende reizigers, stond ook garant voor een erg bloeiend intellectueel circuit: ideeën, boeken en geschriften circuleerden er vrij en in een hoog tempo wat de leergierigheid van wetenschappers, ondernemers, handelaars, kunstenaars en schrijvers sterk aanwakkerde. In nauwelijks enkele decennia tijd evolueerde Antwerpen tot het belangrijkste haven- en handelscentrum ten noorden van de Alpen en zo tot het eerste, zeer succesvol trefpunt in het internationale handelsverkeer. Het groeide uit tot een soort "labo" gekenmerkt door zoeken en experimenteren. Die labofunctie en kruisbestuiving tussen handel, wetenschap, kunst en cultuur heruitvinden is de opdracht.

Immers, dankzij die unieke kruisbestuiving werd Antwerpen een attractiepool op de economische, industriële en intellectuele wereldmarkt. De regio en in het bijzonder de stad groeiden uit tot de commerciële metropool van noordwest Europa. De textielindustrie specialiseerde zich o.m. in het zijdeweven en de verfijnde afwerking van ruwe Engelse stof. De algemene welvaart weerspiegelde zich in de bloei van de luxe-industrieën (diamantnijverheid, meubelkunst,...) en uiteraard de boekdrukkunst.

Tijdens de eerste helft van de 16de eeuw ontwikkelde Antwerpen zich van een regionaal typografisch centrum tot het belangrijkste boekenproductie- en distributiecentrum van de Nederlanden. De komst van Christoffel Plantin vanuit Parijs (circa 1548) zorgde zelfs voor een afzetmarkt tot ver buiten de Europese grenzen: van de Spaanse kolonies in Zuid- en Midden-Amerika, de kusten van Noord-Afrika tot het Oosten. Als ontmoetingsplaats voor

³ Voor de volgende historische hoofdstukken over de geschiedenis van Antwerpen en haar haven, verwijzen we naar *Antwerpen. Biografie van een stad* van I. Bertels, B. De Munck en H. Van Goethem (eds), De Bezige Bij Antwerpen, 2010, 392p.

vorsers, geleerden, wetenschappers, cartografen en wiskundigen, was Antwerpen als het ware het Palo Alto of Silicon Valley van de 16de eeuw: het kenniscentrum bij uitstek en een stimulerende plek voor creatieve en innovatieve ideeën en voor de optimale uitwisseling ervan. Met maar liefst 100.000 inwoners was het bovendien de tweede grootste stad van Europa, na Parijs.

1.2.2. Het verval⁴

De val van Antwerpen door de sluiting van de Schelde in 1585 leidde echter tot een economische, demografische en intellectuele uittocht naar Amsterdam, al zou Antwerpen ook daarna nog een deel van zijn *high tech* behouden met Plantin Moretus en Rubens als belangrijkste culturele toppers en aantrekkingspolen.

1.2.3 Economische heropbloei en expansie

Meteen na de heropening van de Schelde in 1794 begon een gestage economische heropbloei, mede te danken aan een belangrijke functieverhuizing van de stedelijke economie in Antwerpen. De naweeën van de Franse revolutie wierpen ook hier hun vruchten af. Als de Zuidelijke Nederlanden tijdelijk bij Frankrijk worden ingelijfd, is de tolvrije Schelde opnieuw een feit.

Het fundament van een niet te stuiten heropleving en ontwikkeling dankt de Antwerpse haven en bijgevolg de hele regio aan keizer Napoleon Bonaparte's passage, die in de strategische ligging van Antwerpen en van zijn haven een enorm (oorlogs)potentieel zag om aartsvijand Engeland te bedreigen, zo mogelijk zelfs te veroveren⁵. In de daaropvolgende eeuwen bleef de haven zijn positie verder verstevigen. Hij speelde handig in op historische gebeurtenissen en plukte gretig de vruchten van industriële omwentelingen⁶. Na de Tweede Wereldoorlog verdubbelde zijn capaciteit dankzij een actieve industrialisatie- en expansiepolitiek met de ingebruikname van het Marshalldok in 1951 voor petroleumtransport. De Antwerpse haven bouwde zich visionair uit tot een geïntegreerde haven met drie sterke pijlers: de klassieke havenactiviteit of goederenoverslag en daaraan gekoppelde diensten, (productie) industrie en logistiek. Het overzeese goederentransport nam stelselmatig maar fors toe⁷.

Vanaf 1975 speelde de Antwerpse haven strategisch in op de toenemende containertrafiek, breidde hij zijn activiteiten- in functie van de spectaculaire groei- aanzienlijk uit en zette hij resoluut in op een sterke diversificatie van zijn dienstverlening⁸.

Wie zich blindstaart op de stad doet onrecht aan de vele cruciale ontwikkelingen in de provincie Antwerpen, die ook de stad ten goede kwamen en komen en vice versa. Zo waren het de Ursulinen van O.L.V. Waver die al in de 19de eeuw zeer vooruitstrevend onderwijs aanboden zodat niet alleen meisjes uit België, maar uit zowat alle continenten zich inschreven. Sommigen verbleven van hun zesde tot hun achttiende in het uitzonderlijke internaat. Na hun studie in het buitenland legden de zusters Ursulinen het fundament voor het kleuter- en sportonderwijs⁹.

4 H. De Smedt, e.a., *I.c.*, 118-121.

5 Keizer Napoleon Bonaparte noemde Antwerpen niet voor niets: "Le pistolet braqué sur le coeur de l'Angleterre".

6 M.n. de Frans-Duitse oorlog van 1870-1871; de opkomst van de stoomscheepvaart vanaf 1872 en de Eerste Wereldoorlog. Bij het begin van de Grote Oorlog waren het uitgerekend de Britten en m.n. toenmalig Minister van Defensie Winston Churchill die zich scherp bewust waren van het strategisch belang van de Haven van Antwerpen. Op 4 oktober 1914 kwam Churchill persoonlijk naar Antwerpen om de verdediging van de stad en de haven van Antwerpen door Britse en Belgische troepen te leiden. Hij kon helaas niet voorkomen dat de Duitsers Antwerpen in handen kregen op 9 oktober 1914. Ook tijdens WO II speelde de (de haven van) Antwerpen een cruciale rol: de bevrijding van Antwerpen en van de haven op 4 september 1944 was immers een uitermate belangrijk kantelmoment. Dankzij de herovering van Antwerpen en haar haven werden de logistieke ketens en aanvoerlijnen een stuk korter waardoor de geallieerden Nazi-Duitsland finaal de genadeslag konden geven. Het Ardennenoffensief tijdens de barre winter van 1944 had o.m. tot doel om die aanvoerlijn en Antwerpen te vernietigen. Later profiteerde de haven ook van de mechanisering en uitbreiding van het spoorwegnet en van de Schelde-Rijnverbinding.

7 Zeer uitgebreid over de (evolutie van de) (overzeese) goederenstromen, de volumes, herkomst en bestemming van goederen, zie: R. Loyen, *Haven in de branding. De economische ontwikkeling van de Antwerpse haven vanaf 1900*, Leuven, Universitaire Pers Leuven, 2008, 127-160.

8 De petrochemie, non-ferroindustrie, de scheepsbouw en -herstelling alsook de auto-industrie ontpopten zich als havensectoren bij uitstek. Cfr. H. De Smedt, e.a., *I.c.*, p. 127: "De functie van de Antwerpse haven was in één eeuw geëvolueerd van die van een industriehaven die cargo en arbeid genereerde naar die van vooral een 'distributiehaven' en 'logistiek platform'" en R. Loyen, *o.c.*, 63 e.v.

9 I. Adriaenssens, M. Baeck et alii, *Gebouw op rijke cultuurgrond: Sint-Katelijne-Waver en Onze-Lieve-Vrouw Waver*, *Erfgoed Lokaal*, Openbaar Kunstbezit Vlaanderen, 2007, 55-73

In de Kempen werd na WO II met Amerikaanse steun een nucleaire onderzoeksite uitgebouwd met wereldfaam. Ook het VITO breidde en breidt er voortdurend zijn onderzoeksactiviteiten uit. Visionaire ondernemers bouwden er solide bedrijven uit, vaak wereldspelers, die nog steeds garant staan voor veel tewerkstelling en toonaangevend onderzoek.

Het noorden van Antwerpen is dan weer bijzonder gekend voor fruit, in het bijzonder voor aardbeien en glastuinbouw. Terwijl de veiling van Sint-Katelijne-Waver en haar coöperanten tot in Rusland en Japan gekend zijn voor hun groenten van superieure kwaliteit.

Ook Mechelen en Lier waren in de Middeleeuwen wereldwijd gekend voor unieke producten van zeer hoge kwaliteit zoals handgeweven wandtapijten (gobelins) en astronomische uurwerken. Klein-Brabant kon en kan op zijn beurt bogen op uiterst vruchtbare grond voor de teelt van de beste asperges en net als Mechelen en de Rupelstreek – door hun gunstige ligging – uitgroeien tot een aantrekkelijke plek voor vele investeerders. Vooral dankzij de associatie Leuven zullen Mechelen en de Kempen bovendien uitgroeien tot sterke onderwijs- en onderzoeksclusters.

1.2.4 De relatief late ontwikkeling van het Hoger onderwijs in Antwerpen

Antwerpen mocht dan al sinds decennia, zelfs sedert enkele eeuwen, het economische en culturele hart van het land zijn, tot 1971 konden studenten die een licentiaatsdiploma of doctoraatstitel wilden behalen niet in Antwerpen terecht, tenzij ze economie studeerden. Met de oprichting van de toenmalige Universitaire Instelling Antwerpen (UIA) in 1971 was de zogenaamde bovenbouw eindelijk een feit: de organisatie van de licenties in een bredere waaier aan disciplines in de humane, exacte en medische wetenschappen. Voordien mocht de toenmalige UFSIA sinds 1959, behalve de licenties TEW en Handelsingenieurs, enkel kandidatuursonderwijs verschaffen in de meeste opleidingen in de humane wetenschappen (letteren en wijsbegeerte, rechten, geschiedenis en de politieke en sociale wetenschappen). Vanaf 1965 kreeg het toenmalige Rijksuniversitair Centrum Antwerpen (RUCA), behalve de licenties TEW en handelsingenieur, de toelating om ook kandidaturen in de exacte wetenschappen aan te bieden.

Dankzij de fusie in 2003 – tot dan werkten de drie Antwerpse universiteiten nauw samen in een zogenaamd confederaal model – en een uitbreiding van de onderwijsbevoegdheid, groeide de Universiteit Antwerpen uit tot de derde grootste universiteit van Vlaanderen met een weliswaar nog steeds beperktere onderwijsbevoegdheid dan de universiteiten van Leuven, Gent of Brussel. In minder dan tien jaar na de fusie tot Universiteit Antwerpen, is de eengemaakte Antwerpse universiteit opgeklommen tot plaats 192 in de top 200 internationale rangschikking van Times Higher Education (THE)¹⁰.

Met uitzondering van de Hogere Zeevaartschool danken ook de Antwerpse Hogescholen van zowel de Associatie Antwerpen als de Associatie Leuven hun actueel uitzicht op schaalvergroting door fusies, uitbreiding van onderwijsbevoegdheden en afstudeerrichtingen en een forse toename van studenten. Voordien hadden de hogescholen zich volledig losgemaakt van de scholen van het secundair onderwijs in de schoot waarvan ze vorige eeuw werden opgericht.

Op 1 september 2003 werd de oprichtingsakte van de Associatie van de Universiteit & Hogescholen Antwerpen door de vijf partners ondertekend.

¹⁰ “Vlaamse universiteiten klimmen in ranking”, De Standaard, woensdag 3 oktober 2012.

De AUHA en haar positie ten opzichte van de andere Vlaamse associaties

De Antwerpse Associatie telt binnenkort vier evenwaardige partners¹¹. De associatie onderscheidt zich door een unieke opdrachtsverklaring: het is een regionale en actief pluralistische associatie gebaseerd op een confederaal model. Nergens in Vlaanderen zijn deze drie kenmerken verenigd. De behoorlijk recente infrastructuur met vele leslokalen, labo's, onderzoekseenheden, bibliotheken, de sportmogelijkheden en sterk uitgebouwde studen-tenvoorzieningen zijn een belangrijke "harde" troef van de Antwerpse netwerkassociatie. Bovendien staan heel wat nieuwe vooruitstrevende infrastructuurwerken op stapel. Net die fysieke nabijheid bevordert de mobiliteit van docenten en onderzoekers zodat de interdisciplinaire samenwerking ook in de praktijk sterk aangemoedigd wordt. Al dan niet multidisciplinair samenwerken gebeurt-, op het niveau van instellingen, faculteiten, onderzoeksgroepen en/of individuele onderzoekers en bovendien niet zelden associatie-overschrijdend.

Voorts blijven eerder nicheopleidingen in de sectoren productontwikkeling, in de kunst- en cultuurrichtingen (beeldende kunst, cultuurmanagement, mode, dans, drama, filmstudies, muziek, theaterstudies)¹² en de nautische wetenschappen toonaangevend en uniek in Vlaanderen. Het mag dan ook niet verbazen dat vooral ook deze studierichtingen studenten aantrekken van over de hele wereld.

Anders dan elders fungeert de Antwerpse associatie¹³ als een los(ser) "confederaal" structureel samenwerkingsverband waarin de Universiteit Antwerpen onder gelijkwaardige partners het voortouw neemt om de academisering en de inkanteling van academische opleidingen hoger onderwijs tot een goed einde te brengen en afstemming te bereiken over een rationeler onderwijsaanbod. Het voortbestaan ervan staat en valt allicht met het bewaken van het moeilijke evenwicht tussen eenheid en autonomie. Elk van de partners bewaart inderdaad een zeer grote mate van autonomie: geen gestroomlijnde bestuursorganen waarin voor alle instellingen dezelfde bestuurders zetelen om te waken over de uniforme implementatie van beleid.

Het vetorecht voor elk van de deelnemende, gelijkwaardige partners waarborgt de (ideologische) eigenheid en specificiteit van elk van de partners. Wel wordt gestreefd naar nuttige en zinvolle synergie en samenhang in het bijzonder bij de ontwikkeling van efficiënte en effectieve schakelprogramma's, zodat studenten naadloos kunnen overstappen van hogeschool naar universiteit. Daarenboven zijn tal van onderwijsuitdagingen gemeenschappelijk voor alle partners (de grote diversiteit aan instromende studenten met werkpunten op het vlak van de kennis van (academisch) Nederlands, het optimaliseren van de leerwinst bij alle studenten door duidelijke competentieprofielen en optimalisering van een objectieve screening van startcompetenties, de vormgeving en stroomlijning van succesvolle studietrajecten, de toepassing van nieuwe vaak complexe regelgeving met niet zelden perverse neveneffecten, eventuele afspraken met derden...). Een platform waarbinnen kennis kan worden gedeeld, goede afspraken kunnen worden gemaakt en gezamenlijke strategische actie kan worden ondernomen kan alvast nuttig zijn om synergiën te detecteren en te realiseren en sterker te wegen op het onderwijsbeleid¹⁴.

11 De Karel de Grote-Hogeschool, de Plantijn - en Artesis - hogeschool die weldra fuseren, de Hogere Zeevaartschool en de Universiteit Antwerpen.
12 Benadrukken we dat -nu de Faculty of Arts toch geen feit wordt in Antwerpen- we toch kiezen voor verregaande samenwerking in hoofde van de kunsten binnen de associatie en tussen de verschillende onderwijsinstellingen onderling waarbij gedeelde doelstellingen en goede afstemming tussen de curricula centraal staan.

13 Toch kunnen we vraagtekens plaatsen bij het model en de manier waarop andere associaties doublerende opleidingen inrichten in Antwerpen (bv. de Leuvense associatie die in haar handelshogeschool de studierichting Handelswetenschappen inricht).

14 Het debat over startcompetenties wordt bij voorkeur niet alleen binnen maar vooral ook tussen de associaties en samen met het secundair onderwijs gevoerd. Wanneer alle hogescholen en universiteiten tot dezelfde conclusie komen dat de lessen wiskunde ondermaats zijn, de eindtermen voor Vlaamse scholen niet volstaan en de wiskundeboeken bovendien onder de maat zijn, want aan precisie missen, dan zal dit (nog) sterk (er) bijdragen tot de noodzakelijke verandering (cf. R. Boute, "Lessen wiskunde ondermaats", *De Morgen*, 3 september 2012).

Gelijkwaardigheid van partners met groot respect voor mekaar specificiteit vereist veel overleg en een leiding gefocust op het actieve zoeken naar en het vasthouden van consensus. Dit veronderstelt een krachtig voorzitterschap dat vanuit die sterke steun met kracht en succes het standpunt van de hele AUHA kan verdedigen in het overleg en de onderhandelingen met de andere associaties. Een nieuwe voorzitter zal aan dit veeleisende profiel moeten beantwoorden.

In een behoorlijk concurrentieel Vlaams universiteits- en hogeschoollandschap- en dus los van bestaande associaties-, komt het er vooral op aan om de eigen troeven en sterktes te verdiepen en offensief uit te spelen eerder dan het erg uitgebreide en waardevolle aanbod te laten overschaduwen door of te vergelijken met andere universiteiten en associaties zoals die van Leuven en Gent. De kracht ligt hier in positieve differentiatie die ten goede komt aan het imago van de actief pluralistische universiteit en associatie, de aantrekkingskracht ervan op studenten, vorsers en docenten en vooral de kwaliteit van het onderzoek dat er wordt verricht. Verstandig samenwerken om gedeelde uitdagingen succesvol aan te pakken en het onderwijsaanbod rationeel te optimaliseren is alvast vruchtbaarder dan mekaar onderling te beconcurreren door het doubleren van opleidingen of het landschap te herverkavelen ten voordele van particuliere belangen.

Het Hoger onderwijs blijft zichzelf best zeer offensief en strategisch openstellen voor sterke buitenlandse studenten. Toch ligt de maatschappelijke opdracht ook in de eigen regio. Immers, in de stad en de provincie Antwerpen, de economische motor van één van de meeste geglobaliseerde landen ter wereld, is zowat de hele wereld vertegenwoordigd (meer dan 170 nationaliteiten in Antwerpen-stad en zo'n 155 in Mechelen en Turnhout). Vooral in de regionale associaties kunnen instellingen elkaar in deze uitdaging en troef versterken¹⁵. De Antwerpse associatie onderscheidt zich inderdaad op tal van punten positief van de grote associaties Leuven en Gent: ze is jong, maar ligt in een regio met een oude en unieke traditie, pluralistisch en grootstedelijk ingebed. Welnu, de toekomst is vooral aan steden, aan flexibele mensen die open zijn van geest, die permanent uitgedaagd worden en bereid zijn om beide hersenhelften blijvend te ontwikkelen— de linker voor het lineaire denken en de rechter voor het creatieve, het conceptuele, voor empathie, zin in samenwerken en experimenteren, storytelling, goed kunnen omgaan met risico en falen. Als we daar (opnieuw) op inzetten, kan Antwerpen (opnieuw) uitgroeien tot een “stadslabo” met een grote aantrekkingskracht voor competente jongeren in het bijzonder uit de hele provincie, het Waasland en Limburg maar ook uit de rest van Vlaanderen en –zeker voor bepaalde opleidingen– uit de hele wereld. De partners van de AUHA liggen bovendien op een boogscheut van tal van andere unieke (potentiële) partners waarmee strategisch wordt of (meer) zou kunnen worden samengewerkt: het Instituut voor Tropische Geneeskunde, het SCK-CEN en het VITO in de Kempen, ondernemingen¹⁶, ondernemersorganisaties, zorginstellingen en andere not for profitorganisaties...

Die grootstedelijke inbedding -steden zijn dé habitat van de toekomst- met haar waaier aan levensbeschouwingen en -visies maakt de actief pluralistische AUHA bovendien zeer aantrekkelijk als partner over de associatie-, de regio- en de landsgrenzen heen. In combinatie met veeleisend, sociaal betrokken onderwijs op basis van hoogstaand onderzoek in een aantrekkelijke omgeving en een stimulerende begeleiding, die studenten vertrouwensvol aanspreekt op hun mogelijkheden en verantwoordelijkheden, kunnen dergelijke allianties de doorslag geven bij de keuze voor de Universiteit Antwerpen of één van de Antwerpse hogescholen. Het zal de onderwijsinstellingen in de provincie Antwerpen ook aantrekkelijker maken voor buitenlandse studenten en meer perspectieven openen voor eigen studenten om nuttige buitenlandse ervaring op te doen¹⁷.

15 B. Cantillon en D. Van Dyck, Drie uitdagingen voor het Hoger Onderwijs in Vlaanderen, in: H. Verboven (red.), o.c., Uitgeverij Pelckmans, 2008, p. 16.

16 Mooie voorbeelden zijn o.a. 1. de structurele samenwerking tussen de Karel De Grote Hogeschool en Alfacam voor de opleiding multimedia. De opleiding is in onderling overleg uitgebouwd. Studenten krijgen deeltijds les en volgen stages in de zeer up-to-date infrastructuur die speciaal daarvoor op de site van het bedrijf is gebouwd. 2. De structurele samenwerking tussen de Katholieke Hogeschool Kempen en o.a. Innotec, 3. de invulling van de Masterproef aan verschillende faculteiten van de UA, het geven van talloze gastcolleges met prominenten uit verschillende disciplines (VOKA-Kamer van Koophandel Antwerpen-Waasland suggereert hier vooral ondernemers als gastsprekers.). Binnen de faculteit TEW wordt het Junior Manager Program aangeboden, een avondprogramma voor studenten die zich verder willen verdiepen in managementproblemen, het VKW-prijs Ondernemerschap waarbij studenten TEW een zelfgekozen project binnen een bedrijf kunnen leiden op voorspraak van het VKW ondernemersplatform, ...

17 Bij voorkeur in strategisch goed gekozen landen, zoals o.m. Duitsland, de Scandinavische landen, jonge Aziatische ambtenaren, ...

1.2.5 Naar een nieuwe diamanten eeuw?

Wat Antwerpen vóór zijn val op het einde van de 16de eeuw zo sterk maakte zijn nog steeds de troeven van vandaag. De centrale ligging aan een goed ontsloten geïntegreerde wereldhaven van formaat in een welvarende regio, de openheid en toegankelijkheid in combinatie met de relatief hoge scholingsgraad, de grote productiviteit, de competentie en een zekere eigenzinnigheid van haar inwoners dragen al eeuwen bij tot de grote aantrekkelijkheid van onze stad en provincie. Het is een grote verantwoordelijkheid om onze rijke historische erfenis en traditie (opnieuw) om te bouwen tot een succesvolle toekomst en dit in een totaal andere wereld dan goed 500 jaar geleden. Vooral het (hoger) onderwijs kan en moet daarbij in wisselwerking met de toenemende vormen van informeel of niet-geïstitutioniseerd leren een sleutelrol (blijven) spelen. Dat kan het allicht het best wanneer het vertrekt van de doelstellingen van leren en studeren: hoe kan ik een beter mens worden? Hoe kan ik een betere burger worden? Hoe kan ik een betere ondernemer worden? Hoe kan ik een betere werknemer worden?¹⁸

Maar, hoe presteren onze jongeren en studenten in het (hoger) onderwijs in Antwerpen?

18 "Moeder waarom leren wij?", De Tijd, 1 september 2012, 39; M. S. Roth, "Learning as freedom", IHT, 5 september 2012.

2. Antwerpse onderwijsprestaties doorgelicht

“The university should be measured not by who we exclude, but rather by who we (successfully) include; pursuing research that benefits the public good; assuming major responsibility for the economic, social and cultural vitality and healthy well-being of the community.”

(Michael Crow) in *The New American University*¹⁹

Vlaanderen scoort Europees behoorlijk goed wat het opleidingsniveau van de jongeren betreft. Toch is onze regio nog verre van een modelvoorbeeld van een lerende samenleving: levensbreed leren is onvoldoende ingeburgerd. Het aantal jongeren dat vroegtijdig afhaakt –al dan niet door of met vertraging het secundair onderwijs verlaat-, blijft toenemen. In weerwil van die negatieve tendens, blijft de Vlaamse scholingsgraad verder stijgen. Nochtans verliet zo’n 14 procent van de jongeren, in het bijzonder jongens het secundair onderwijs zonder eindexamen op zak. In Antwerpen alleen al bedraagt de ongekwalificeerde uitstroom ca. 18%. Spijbelen en vroegtijdige schooluitval hypothekeren toekomstmogelijkheden. Dat kan en moet anders en vooral veel beter.

1.1 Onderwijsprestaties secundair onderwijs: PISA

Onlangs is het debat over de hervorming van het secundair onderwijs in alle hevigheid losgebarsten. Dat is uitstekend. Het bewijst hoezeer “ons” onderwijs veel mensen bijzonder na aan het hart ligt.

Als aanleiding en argument voor de hervorming wordt vaak gerefereerd aan de zogenaamde PISA-resultaten van de OESO²⁰. Het meet de leesvaardigheid respectievelijk de wiskundige en wetenschappelijke geletterdheid bij 15-jarigen uit 65 landen. PISA meet en vergelijkt niet alleen de kwaliteit van het onderwijs maar ook prestatiekloof tussen sterke en zwakke(re) leerlingen. Hieruit leidt men af of het onderwijs ongelijkheid in de hand werkt, dan wel bestrijdt. De resultaten leveren interessante rangschikkingen van landen en regio’s op. Wat daarbij telkens opvalt, is dat de uitermate genuanceerde resultaten voor Vlaanderen steevast werden en worden gereduceerd tot volgende conclusies: “Vlaamse 15-jarigen presteren uitstekend tot goed. Maar, de kloof tussen de sterkst en zwakst presterende leerlingen is te groot. Er is dus duidelijke een probleem van gelijke kansen in het Vlaamse onderwijs. Symptomen of oorzaken van dat falen zijn het zogenaamde watervalstelsel: hoog mikken en laag vallen door een onaangepaste studiekeuze en de ongekwalificeerde uitstroom. Finland bewijst dat het anders en beter kan. In Finland presteren de 15-jarigen nóg sterker. De kloof is er veel klein(er). En dus moeten we (delen van) het Finse model, m.n. de brede eerste graad en uitstel van studiekeuze implementeren in Vlaanderen”. Wie het rapport grondig leest, weet dat deze conclusie stoelt op een uitermate selectieve en ongenueanceerde lezing ervan. Volgende zaken laat men daarbij onvermeld:

19 Geciteerd in: B. Cantillon en D. Van Dyck, Drie uitdagingen voor het Hoger Onderwijs in Vlaanderen, in: H. Verboren (red.), o.c., Uitgeverij Pelckmans, 2008, 173p.

20 <http://www.ond.vlaanderen.be/nieuws/2010/bijlagen/20101207-PISA.pdf>

1. In Vlaanderen nemen ook jongeren uit het BUSO deel aan de test. Dat is uiteraard terecht en prima. Maar, het heeft een relevante impact op de resultaten.
Van alle deelnemende landen telt Finland het laagste percentage leerlingen van buitenlandse herkomst, Vlaanderen net iets minder dan gemiddeld. Ook de herkomst van de leerlingen verschilt sterk. In Finland komen ze vooral uit Rusland, Estland en Zweden. Niet-Europese inwijkelingen in Finland komen uit Somalië, China, Thailand en meer recent ook uit Irak. Al bij al gaat het om zeer kleine aantallen. Behalve uit Nederland, komen Vlaamse jongeren met een migratieachtergrond veeleer uit de Maghreb, Turkije en Oost-Europa. Ook de OESO onderlijnt het belang van de aard en de structuur van de migratie in de deelnemende landen.
2. In Vlaanderen halen significant meer jongeren zeer hoge tot de hoogste scores voor lees-vaardigheid, wiskunde en wetenschappelijke geletterdheid in vergelijking tot het OESO-gemiddelde.
3. In Vlaanderen is het percentage jongeren dat lage tot de laagste scores haalt voor leesvaardigheid, wiskunde en wetenschappelijke geletterdheid significant lager dan het OESO-gemiddelde. Ook voor de zwakkere leerlingen scoort Vlaanderen dus merkkelijk beter dan het OESO-gemiddelde.
4. Het aantal punten dat zwak presterende leerlingen beter scoren dan het OESO-gemiddelde ligt telkens hoger dan het aantal punten dat de best presterende leerlingen beter scoren dan het OESO-gemiddelde. Ook op dit vlak scoort Vlaanderen dus beter!
5. Voor leesvaardigheid zijn de prestatiekloven binnen de Vlaamse leerlingengroep zeer vergelijkbaar met die van de OESO-landen.
6. Voor het prestatieverschil op de domeinen wiskunde en wetenschappen bevindt Vlaanderen zich (ver) boven het OESO-gemiddelde, maar de spreiding “is niet uitzonderlijk”. Bovendien liggen de prestatieverschillen tussen de 5% best en de 5% zwakst presteerderenden in alle deelnemende landen heel dicht bij mekaar.
7. De resultaten van de Vlaamse 15-jarigen dalen gestaag, PISA-cyclus na cyclus. De prestaties van de Vlaamse jongeren gaan m.a.w. langzaam maar zeker achteruit. Nieuwe groeiregio’s rukken op in de rangschikking (Shanghai, Korea en Singapore).

Een correctere interpretatie zou dus zijn: niettegenstaande een zeer heterogene leerlingenpopulatie doet het Vlaamse onderwijs het goed tot uitstekend. Het is niet alleen erg performant voor de sterke leerlingen die substantieel beter presteren dan het OESO-gemiddelde. Het is ook erg performant voor de zwakst presterende leerlingen die nog meer uitgesproken beter presteren dan het OESO-gemiddelde van de zwakst presterende leerlingen. We moeten er wel voor zorgen dat de leesvaardigheid, wiskunde – en wetenschappelijke geletterdheid van onze jongeren niet verder achteruit gaat en dat we onze topositie veiligstellen. Kortom, niet alleen voor de zwakkeren maar in het bijzonder ook voor de sterkere leerlingen zijn meer inspanningen nodig. Begeleiding van zwakke(re) leerlingen en studenten is zonder meer een *must* maar ook de sterkeren moeten blijvend op hun hoog niveau worden uitgedaagd om ze sterk te houden en nog beter te maken.

Ook de *weergave* van Finland als “gidsland” klopt niet of is minstens erg ongenueanceerd. Bovendien wordt steeds slechts of vooral één facet van een erg veelzijdig systeem voorgesteld als hét recept bij uitstek voor het Vlaamse onderwijs om de *vermeende* kloof te dichten: de invoering van een brede gemeenschappelijke graad en het uitstel van studiekeuze tot het begin van de tweede graad van het secundair onderwijs. De Finse analyse²¹ van de verschillende succesfactoren van het Finse onderwijs is nochtans veel rijker. Maar bovenal dit: in Vlaanderen wordt die gemeenschappelijke graad noodzakelijk geacht omwille van de grote *heterogeniteit* van de leerlingen. In Finland lijkt zo’n gemeenschappelijke graad te werken omwille van de grote homogeniteit van de leerlingen.

Overigens, ook de gehekelde grotere impact op de (lees)prestaties van de socio-economische achtergronden van de Vlaamse leerlingen worden in het PISA-rapport overtuigend verklaard: landen als Finland en Noorwegen hebben een meer homogene socio-economische leerlingenpopulatie. Anders dan in Finland moet Vlaanderen met een grotere variatie aan sociale achtergronden kunnen omgaan. Het is dan ook niet verwonderlijk dat Finland op dit vlak beter presteert. Een prestatie die niet zozeer te maken heeft met de kwaliteit, laat staan met de structuur van het onderwijs, maar veel zo niet alles met het verschil in samenstelling van de leerlingenpopulatie tussen Vlaanderen en Finland. Deze vaststelling ontslaat ons evenwel niet van dé opdracht bij uitstek om in gedeelde verantwoordelijkheid meer dan vandaag werk te maken van succesvolle school – en studieloopbanen, wetende dat de uitdaging in Antwerpen nog veel groter is dan elders!

De Antwerpse onderwijsrealiteit bevestigt de PISA-resultaten. Een blik op de lokale statistieken²² van leerlingen met schoolse vertraging uit de provincie Antwerpen leert ons dat onze regio zwak presteert en dit zowel voor ASO²³, TSO²⁴, KSO²⁵ als BSO²⁶. Bovendien blijft de kloof tussen de sterkst en zwakst presterende leerlingen behoorlijk groot. Vooral het arrondissement Antwerpen en in mindere mate ook het arrondissement Mechelen scoren eerder zwak. Belangrijkste oorzaken volgens de studiedienst van de Vlaamse regering zijn een onaangepaste studiekeuze en een hogere concentratie aan jongeren uit migratie. De taalachterstand, het beperkter cultureel kapitaal en de sociale achterstand van een grote groep jongeren met een migratieachtergrond blijft zich al te vaak vertalen in minder succesrijke schoolloopbanen en zwakkere prestaties op de arbeidsmarkt. Vooral in de steden Antwerpen en Mechelen schept dit een enorm probleem, waarvan de complexiteit nog toeneemt door zijn verwevenheid met culturele factoren en soms illegaliteit en/of criminaliteit. Ook hier geldt dus: hoe groter de heterogeniteit, hoe groter het verschil in leerprestaties en hoe kleiner de kans dat oplossingen uit onderwijs-systemen van andere landen met een totaal ander profiel en leerlingenpopulatie hier zullen werken.

Willen de universiteit(en) en hogescholen hun ambitie verder waarmaken, dan mengen ze zich best ook in het debat over de hervorming van het secundair onderwijs. Gelet op hun opdracht en verantwoordelijkheid voor de lerarenopleiding raakt het hen bovendien rechtstreeks. Starten met een screening van talent en competenties in de kleuterschool en die gericht volhouden tijdens de lagere school kan ertoe leiden dat scholen zich kunnen profileren als “oriënterende –” of “profiel-“school. Er zijn immers heel wat kinderen die in de loop van of aan het eind van de lagere school voldoende zicht hebben op hun talenten, competenties en interesses²⁷. Voor hen komt een verplicht uitstel van studiekeuze allicht neer op tijd- en wie weet zelfs motivatieverlies. Voor wie nog twijfelt moet een uitstel van studiekeuze mogelijk zijn. Ook een sterkere wisselwerking tussen onderwijsniveaus en de uitwisseling van goede praktijken op het vlak van succesvol leren en het stimuleren van zowel de linker – als de rechterhelft van het brein zullen zinvol zijn.

22 www.lokaalstatistieken.be

23 Aantal leerlingen met schoolse vertraging in de 2de en 3de graad ASO bedroeg 13 472 in 2011 voor het Vlaams Gewest (Antwerpen: 4361, West-Vlaanderen: 1669; Limburg: 1776, Oost-Vlaanderen: 3331 en Vlaams-Brabant: 2335)

24 Aantal leerlingen met schoolse vertraging in de 2de en 3de graad TSO bedroeg 32 931 voor het Vlaams Gewest (Antwerpen: 10 727, West-Vlaanderen: 5379, Limburg: 4813, Oost-Vlaanderen: 7310, Vlaams-Brabant: 4702).

25 Aantal leerlingen met schoolse vertraging in de 2de en 3de graad KSO bedroeg 2334 voor het Vlaams Gewest in 2011 (Antwerpen: 845, Vlaams-Brabant: 109, Limburg: 464, West-Vlaanderen: 320 en Oost-Vlaanderen: 696).

26 Aantal leerlingen met schoolse vertraging in de 2de en 3de graad BSO bedroeg maar liefst 36 608 voor het Vlaams Gewest in 2011. (Antwerpen: 12 032, West-Vlaanderen: 6602, Limburg: 6012, Vlaams-Brabant: 4152, en Oost-Vlaanderen: 7810).

27 O.m. door een gerichte aanpak. Een mooi voorbeeld vind je in Windekind, Vorselaar (<http://www.-windekind.be/3-THEMAHUISJE/kamer%20jaartheme.htm>) dat daar succesvol een sterk aandachtspunt van heeft gemaakt- in het basisonderwijs kan behoorlijk goed worden ingeschat wat de talenten, interesses, sterkten en zwakte van elke jongere zijn en waar ze de grootste leerwinst kunnen boeken. Windekind doet dit door vrij vroeg o.m. ook techniek, kunst en cultuur, groepswork... aan te bieden. Bovendien werken ze intens samen met het secundair onderwijs en met ondernemingen uit de buurt (zoals Philips voor een project m.b.t. de impact van licht op het welbevinden en de studieresultaten van leerlingen tevens in samenwerking met alle onderwijsniveaus). Door zo te werken slagen ze er erg goed in om kinderen en hun ouders te stimuleren en te overtuigen van een positieve studiekeuze die goed overeenstemt met datgene waarin de kinderen “knap” zijn en met wat hen interesseert en ligt. Zo bekom je een goed onderbouwde oriëntatie, omdat ze geleidelijk verrijnd wordt. Bovendien wordt deze oriëntatie door de ouders aanvaard. Kinderen erkennen zich erin en voelen er zich echt goed bij.

Een bijzonder kritisch punt blijft dat ouders de talenten van hun kinderen soms te hoog of minstens fout inschatten, omdat en zodat potentiële competenties vaak sociaal lager worden gewaardeerd. Nochtans, een sterke ontwikkeling van juist en naar waarde geschatte talenten draagt sterker bij tot gelukkige, waardevolle en succesvolle krachten op de arbeidsmarkt dan een (school) loopbaan van veel frustratie. Kortom, de nefaste gevolgen van het zogenaamd watervaleffect kunnen worden vermeden door een zorgvuldiger inschatting van de reëel aanwezige competenties en pragmatische creativiteit. Eerlijke, duidelijke en realistische begeleiding van en advies aan kinderen, jongeren en in het bijzonder ook hun ouders, maken het verschil. Wie zonder grond te hoog mikt, mist zijn doel.

Een objectieve en eerlijke analyse van de performantie van het secundair onderwijs in Vlaanderen laat niet toe om te besluiten dat een radicale hervorming ervan dringend noodzakelijk is. Meer nog, de grote –waarschijnlijk eerder negatieve - impact en onzekere uitkomst van een dergelijke grootschalige structuurhervorming, noopt tot zeer grote omzichtigheid²⁸. Immers, een radicale hervorming waarvan niet met een aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid kan worden aangetoond dat het eindresultaat merkkelijk beter is dan de actuele situatie en/of alle pijnpunten met diezelfde waarschijnlijkheid oplost, betekent vooral veel overhead zonder meerwaarde. Zijn er dan helemaal geen problemen en maatschappelijke uitdagingen die minstens een bijsturing van bepaalde aspecten van het secundair onderwijs vereisen? Schoolse vertraging, schoolmoeheid, de zogenaamde waterval door foute oriëntering en onderwaardering van het TSO en BSO, de ongekwalificeerde uitstroom, de kritiek van de hogere onderwijsinstellingen dat heel wat jongeren de noodzakelijke startkwalificaties en –competenties missen om op een succesvolle manier de overstap te maken naar het hoger onderwijs...-redenen genoeg om deze pijnpunten gericht aan te pakken, zonder afbreuk te doen aan de vele sterkten en troeven van het Vlaamse onderwijs. Hiervoor kan mogelijk wél inspiratie worden gezocht en gevonden in bijv. Finland: een grote autonomie en vrijheid voor de scholen en de leerkrachten die allemaal over een masterdiploma moeten beschikken en een deel van hun vrije tijd moeten besteden aan bijscholing en permanente vorming, bijstand door studieloopbaancoaches en een algemene cultuur waarin onderwijs, leerkrachten en leren bijzonder sterk worden gewaardeerd omdat zowel ouders, ondernemers als werkgevers hoge verwachtingen koesteren ten aanzien van het onderwijs en de leerlingen. Hun inzet en engagement zijn doorgaans navenant.

Grote vrijheid en autonomie voor scholen en leerkrachten impliceert vanzelfsprekend een grote verantwoordelijkheid voor én transparantie over de objectieve resultaten die scholen boeken in termen van leerwinst. Kortom, zou Vlaanderen niet beter inzetten op een robuust instrument om startcompetenties van leerlingen bij de instroom en de (minstens) bij uitstroom gerealiseerde leerwinst te meten? Leerwinst –in de zeer ruime betekenis van het woord - boeken met en bij hun leerlingen is immers de belangrijkste zo niet de enige bestaansreden van een school. Ouders en leerlingen de kans geven om te kiezen voor die school die volgens een objectieve, robuuste maatstaf de grootste leerwinst realiseert met haar leerlingen in de door de school aangeboden richtingen, houdt vanzelfsprekend in dat de resultaten van de scholen publiek en toegankelijk zijn. Bovendien kan een dergelijke aanpak ook de kwaliteit van het onderwijs verhogen. Kortom, het gaat er niet om of een jongere kiest voor een algemeen vormende, technische en/of beroepsrichting. Het gaat er wel om dat hij/zij kan kiezen voor de beste opleiding in zijn soort. Om “cherry picking” te vermijden is het uiteraard van belang dat zowel de start -, tussentijdse als eindcompetenties objectief worden gemeten. Niet het eindresultaat maar de leerwinst is van belang. Scholen die de grootste leerwinst boeken met de meest complexe leerlingen zouden daarvoor via de financiering moeten worden beloond, zodat zij de beste en meest gemotiveerde leerkrachten kunnen (blijven) aantrekken.

28 Ook in Duitsland waar een analoge discussie woedt, wordt steeds meer gepleit voor grote omzichtigheid waarbij de concrete, reële problemen gericht worden aangepakt zonder radicale structuurhervorming: T. Kerstan, “Lässt sie in Ruhe!”, *Die Zeit*, 6 september 2012.

1.2. Onderwijsprestaties in het hoger onderwijs

Doorstroom leerlingen van voltijds algemeen secundair naar hoger onderwijs per fusiegemeente, onderwijsvorm en nationaliteit (Belg/niet-Belg)²⁹:

Na afloop van het schooljaar 2009-2010 kwamen 56 000 leerlingen in aanmerking om potentieel door te stromen naar een hogeschoolopleiding. Bij niet-Belgische studenten lag dat cijfer aanzienlijk lager, namelijk 1768. Daarvan schreven 20 815 eerstejaarsstudenten met Belgische nationaliteit en 418 studenten met een andere nationaliteit zich ook effectief in voor een professioneel gerichte bacheloropleiding. 18 439 eerstejaarsstudenten met Belgische nationaliteit schreven zich in voor een academisch gerichte bacheloropleiding tijdens het academiejaar 2010-2011 evenals 425 niet-Belgische studenten.

In de **stad Antwerpen** konden op het einde van het schooljaar 2009-2010 3085 leerlingen potentieel doorstromen uit richtingen van het voltijds secundair onderwijs (ASO, TSO, BSO, KSO) die toegang geven tot het hoger onderwijs. Van dit aantal was 2805 Belg, 280 leerlingen (nog) niet. 1096 studenten startten het daarop volgende academiejaar ook effectief in een professioneel gerichte bacheloropleiding (verdeling: 1016 studenten met de Belgische nationaliteit en 80 niet-Belgen) en 914 studenten in een academisch gerichte bachelor (verdeling: 838 met Belgische nationaliteit en 76 niet-Belg). De **stad Mechelen** telde op het einde van het schooljaar 2009-2010 669 leerlingen die in aanmerking kwamen om potentieel door te stromen als hogeschoolstudenten tijdens het daaropvolgende academiejaar. 470 onder hen schreven zich ook daadwerkelijk in: 231 in een professioneel gerichte bacheloropleiding en 239 in een academisch gerichte bacheloropleiding. Amper 22 studenten met een andere dan de Belgische nationaliteit vonden dat jaar de weg naar het hoger onderwijs. In de **stad Turnhout** konden 340 leerlingen potentieel doorstromen naar het hoger onderwijs (waarvan 315 Belgen en 25 niet-Belgen). Het aantal leerlingen dat effectief doorstroomde naar een professioneel gerichte bacheloropleiding bedroeg 139 leerlingen waarvan 134 Belgen en amper 5 niet-Belgen. Slechts 93 leerlingen stroomden door naar een academisch gerichte bachelor (89 Belgen en amper 4 niet-Belgen)³⁰.

Deze cijfers dienen met enige voorzichtigheid te worden geïnterpreteerd: er werd geen rekening gehouden met jongeren die na afloop van het secundair beslisten om één of twee jaar te gaan werken alvorens verder te studeren. Ook jongeren die kiezen voor een waardevolle buitenlandervaring met een organisatie die uitwisselingsprogramma's voor 18-jarigen coördineert, werden niet opgenomen in deze statistieken. Met het fenomeen van zij-instromers werd evenmin in deze tabellen rekening gehouden.

Verband tussen vooropleiding (naar onderwijsvorm) en studiesucces in het hoger onderwijs

Onderstaande tabel brengt het gemiddelde studiesucces voor de verschillende Vlaamse onderwijsvormen gedurende drie opeenvolgende academiejaren in kaart. Op een totaal van 43 516 generatiestudenten die instromen uit een ASO-richting in het secundair onderwijs, bedraagt de gemiddelde successcore 58,3% voor academische bachelors aan de universiteit (ABAUN). Voor academische bachelors aan een hogeschool (ABAHO) lag dat percentage nog hoger (61,7%). Bij professionele bachelorstudenten (PBA) ligt de gemiddelde successcore het hoogst: 68,7%. Jongeren die instromen uit een TSO-richting hebben gemiddeld meer slaagkansen als ze een professionele bachelor volgen (52,6%) dan wanneer ze zich inschrijven voor een academische bachelor aan de hogeschool (46,8%) of universiteit (26,5%). Leerlingen die les volgen in het kunstonderwijs behalen de hoogste gemiddelde successcore wanneer ze zich inschrijven voor een academische bachelor aan een hogeschool (58,9%) tegenover een academische bachelor aan een universiteit (31,6%). Ze scoren ook doorgaans goed als ze een professionele bachelor volgen.

29 Deze cijfers zeggen niets over het aantal ingeschreven studenten dat effectief slaagt in het eerste jaar, noch over het aantal studenten dat definitief uitvalt of zich heroriënteert.

30 Analyse op basis van cijfers afkomstig uit de Datawarehouse Onderwijs en Vorming van de Vlaamse overheid.

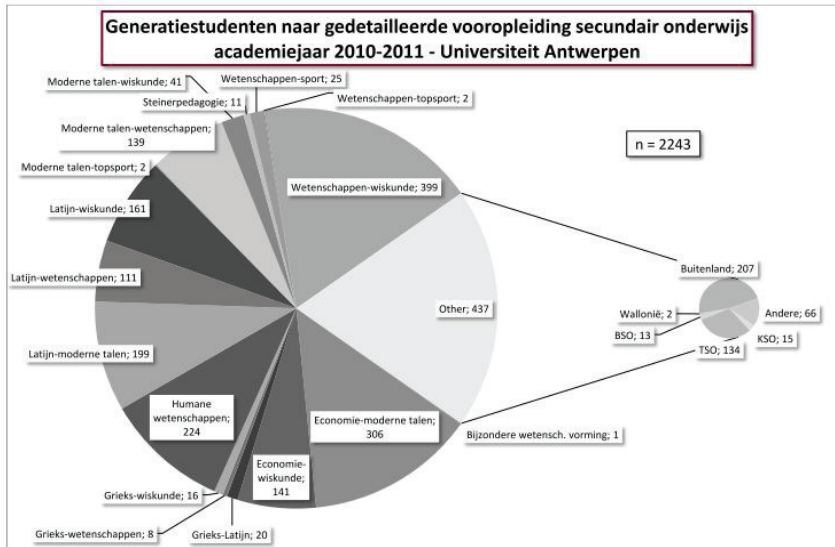
ASO			
	Academische Bachelor Universiteit (ABAUN)	Academische Bachelor Hogeschool (ABAHO)	Professionele bachelor (PBA)
AANTAL GENERATIESTUDENTEN	43516	6905	22479
GEMIDDELDE SUCCESSCORE (SS)	58,3	61,7	68,7
TSO			
	ABAUN	ABAHO	PBA
AANTAL GENERATIESTUDENTEN	2906	2773	38010
GEMIDDELDE SUCCESSCORE (SS)	26,5	46,8	52,6
KSO			
	ABAUN	ABAHO	PBA
AANTAL GENERATIESTUDENTEN	396	1418	1483
GEMIDDELDE SUCCESSCORE (SS)	31,6	58,9	50,3

Bron: Ministerie van Onderwijs en Vorming³¹

Uit de visienota: *Toekomst SO in kleuren* en de analyse in functie van de studierichting die werd gevolgd in het secundair onderwijs, blijkt dat een groep leerlingen er bewust voor kiest om zich binnen het secundair onderwijs voor te bereiden op academische vorming in het hoger onderwijs. Die leerlingen kunnen dat doen binnen een studiedomein of over verschillende studiedomeinen heen. Ook het omgekeerde is waar: sommige leerlingen kiezen bewust voor een erg brede opleiding die studiedomeinen overstijgt en voorbereidt op erg diverse, vaak wetenschappelijke opleidingen.

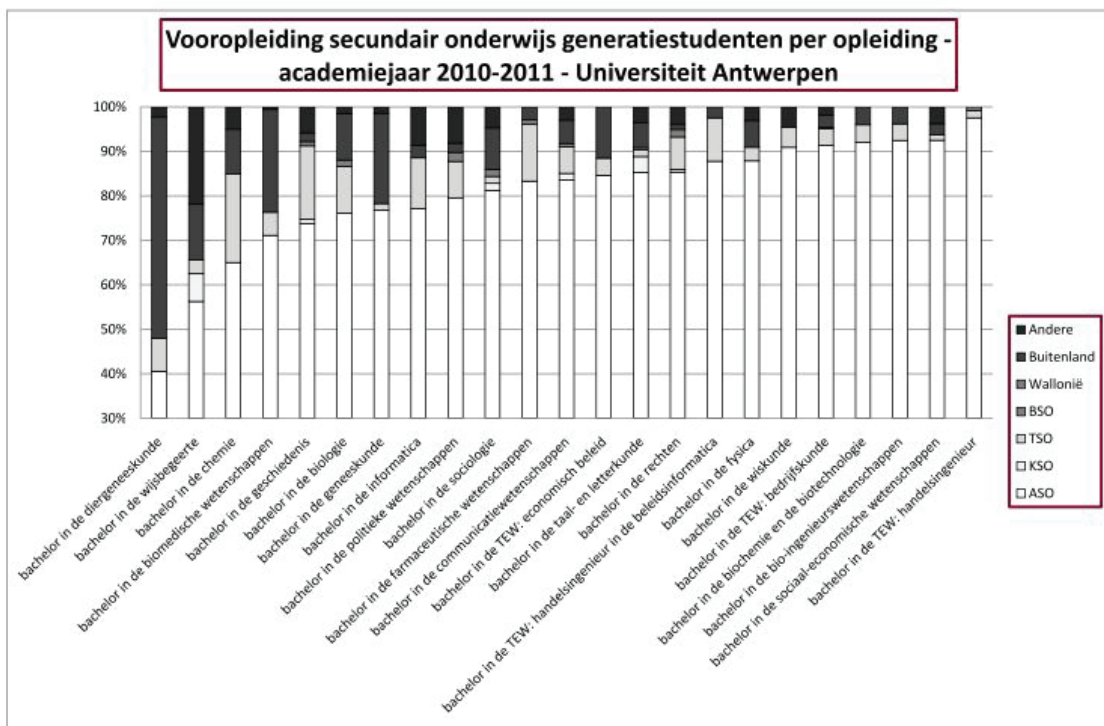
Vergelijken we voorgaande cijfers en vaststellingen met gegevens van de Universiteit Antwerpen, dan blijkt dat drievierden van de generatiestudenten inderdaad instromen uit brede studiedomeinen (klassieke talen en cultuur in combinatie met wiskunde en wetenschappen (Grieks-Latijn, Latijn-Wiskunde, Latijn-Wetenschappen en Moderne Talen-Wiskunde) die focussen op generieke competenties.

³¹ Voor deze analyse wordt verwezen naar de gegevens van drie academiejaren, namelijk 2007-2008, 2008-2009 en 2009-2010. Hierdoor kan het studiesucces met een grotere betrouwbaarheid worden weergegeven. Volgende afkortingen worden hierbij gebruikt: ABAUN (academische bachelor binnen de universiteit), ABAHO (academische bachelor binnen een hogeschool), PBA (professionele bachelor) en SS (gemiddeld studiesucces). Dit laatste getal geeft een indicatie voor het al dan niet slagen in het hoger onderwijs en wordt bepaald door het aantal verworven studiepunten (geslaagde opleidingsonderdelen) te delen door het aantal actief opgenomen studiepunten (opleidingsonderdelen waarvoor men een inschrijving had, voor generatiestudenten meestal 60 studiepunten) en te vermenigvuldigen met 100. De gedelibereerde studiepunten worden in die indicator niet meegeteld.

14

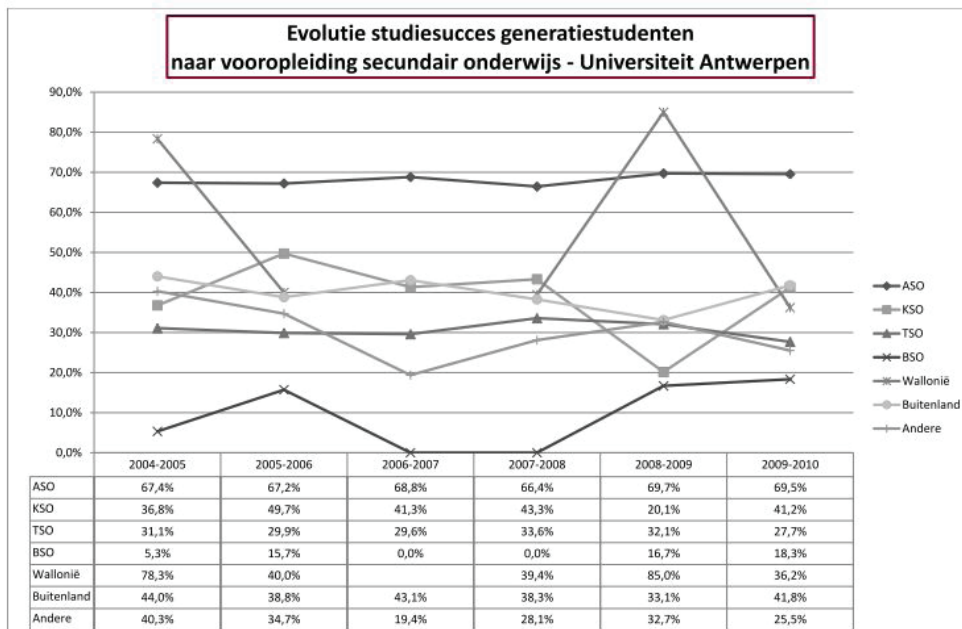
Uit onderstaande tabel, die ook de gekozen academische opleiding van generatiestudenten in relatie tot hun vooropleiding in kaart brengt, blijkt dat nog meer uitgesproken.

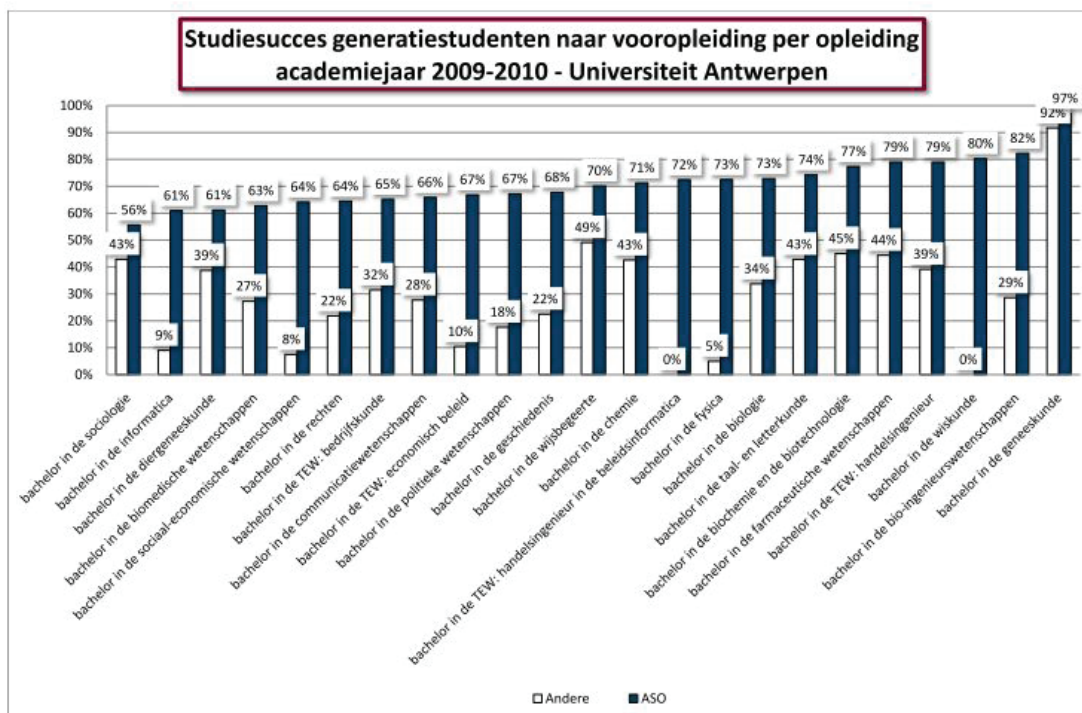
19

Het uiteindelijke studiesucces van generatiestudenten aan de Universiteit Antwerpen blijkt ook uit de volgende twee tabellen: de slaagkansen van leerlingen die een ASO-opleiding volgden (69,5% voor het academiejaar 2009-2010), liggen doorgaans veel hoger dan bij studenten uit de andere onderwijstypes (TSO: 27,7%), KSO: 41,2% en BSO:18,3%). *De cijfers van de hogescholen ontbreken hier alsnog zodat het voorbarig is om te kunnen concluderen dat "de regio Antwerpen hier duidelijk de Vlaamse trend volgt".*

De bachelor in de geneeskunde vormt hier een logische uitzondering op: het studiesucces van studenten die instromen uit andere onderwijsvormen dan een ASO-richting is hier quasi even groot. Hier speelt duidelijk de invloed van het verplichte toegangsexamen. Een zeer beperkt aantal richtingen trok tijdens het academiejaar 2009-2010 louter ASO-studenten aan: de bachelor in de TEW, handelsingenieur in de beleidsinformatica en de bachelor in de wiskunde³².

70

75

32 Jaarboek 2011: In-, door- en uitstroom van studenten, Universiteit Antwerpen, 347p.

Drop-out van generatiestudenten:

17 tot 18 procent van de studenten, m.a.w. nagenoeg één op vijf, stopt na het eerste academiejaar met studeren of gaat op zoek naar een andere studierichting. 16 procent van de studenten die kiezen voor een professionele bachelor, vinden we op het einde van hun tweede jaar niet meer terug in het hoger onderwijs. Van een groot aantal studenten uit academisch gerichte bacheloropleidingen die we in het tweede jaar niet meer terugzien in een academisch gerichte bachelor (18%), stroomt een groot aantal door naar een professioneel gerichte bachelor (12% van alle professionele en academische bachelors).

Als studenten een voor hen slechte studiekeuze maken, zal meer dan twee op de drie stoppen of een andere opleiding kiezen. Bij de academisch gerichte bachelors vindt meer dan de helft van deze studenten een alternatieve opleiding (55%). Bij studenten uit de professioneel gerichte bachelors is dat slechts één op vier ofwel 26%. Kortom, een goede oriëntering en een snelle en goede begeleiding blijven ook in het hoger onderwijs cruciaal.

Heroriëntering van generatiestudenten:

Uit cijfers van het Departement Onderwijs en Vorming blijkt dat het aantal studenten dat zich heroriënteert toeneemt. Toch gaat het nog steeds om een relatief kleine groep studenten. Tijdens het academiejaar 2008-2009 heroriënteerden 2,5% van de studenten zich. In 2009-2010 steeg dit tot 3,2% en in 2010-2011 tot 5,1%. In die periode heroriënteerden zich iets meer universiteitsstudenten (5,6%) dan hogeschoolstudenten (4,9%).

Doorstroom:

Wie een goede start neemt in het eerste jaar hoger onderwijs, stelt zelden teleur in het tweede jaar. Bijkomend is het een duidelijke aanwijzing dat ook in de toekomst goed gepresteerd wordt. 82% van de studenten die veranderen van studierichting in dat tweede jaar, verhogen daarmee hun studierendement aanzienlijk (tot minstens 50%). 36% van de slechte starters uit een academisch gerichte bachelor die in hun tweede jaar overstappen, behalen zelfs een studierendement van 100%. De verandering van studierichting biedt dus duidelijk een tweede kans aan de betrokken studenten. Indien we het opleidingsniveau betrekken in deze analyse, zien we dat 20,5% van de academische bachelorstudenten die slecht vertrokken, een nieuwe opleiding koos binnen de academisch gerichte bachelor. 61,1% van deze studenten zal zich in zijn tweede jaar herpakken en beter presteren. Deze trend zien we ook opduiken bij de professioneel gerichte bachelors. 22% van de slecht presterende studenten in het eerste jaar waagt het jaar nadien in een andere professionele opleiding zijn kans. 56,76% van hen zullen het in het tweede jaar opmerkelijk beter doen dan in het eerste. Zij behalen dan minstens de helft van de opgenomen studiepunten³³.

Aantrekkingskracht van vestigingen hoger onderwijs in de regio Antwerpen:

Tijdens het academiejaar 2009-2010 konden de hogere onderwijsinstellingen uit de regio traditioneel rekenen op heel wat nieuwe studenten. Het aantal inschrijvingen was als volgt verdeeld over de leden van de AUHA-associatie³⁴: **Artesis Hogeschool Antwerpen**: 6982 inschrijvingen (waarvan 2586 professionele bachelors, 3125 academische bachelors, 1056 masters en 215 andere inschrijvingen³⁵), **Hogere Zeevaartschool**: 671 inschrijvingen (waarvan 169 professionele bachelors, 412 academische bachelors en 90 masterstudenten), **Karel de Grote-Hogeschool Antwerpen**: 9391 inschrijvingen (waarvan 8391 professionele bachelors, 564 academische bachelors, 189 masters en 247 andere inschrijvingen), **Plantijn Hogeschool Antwerpen**: 2908 inschrijvingen (waarvan 2838 professionele bachelors en 59 andere inschrijvingen), **Universiteit Antwerpen**: 11518 inschrijvingen (waarvan

33 *Evaluatie van de implementatielasten naar aanleiding van de flexibilisering van het hoger onderwijs, deelrapportage Thema 3: leerkrediet en studievoortgangsbewaking juni 2012*, Departement Onderwijs en Vorming, afdeling Hoger Onderwijs en Volwassenenonderwijs- beleidsvoorbereiding, 47p.

34 Deze cijfers houden geen rekening met meerdere, simultane inschrijvingen voor dit academiejaar.

35 Academische lerarenopleiding, Bachelor na bachelor, basisopleidingen en initiële lerarenopleiding, Master na Master, Schakelprogramma, Voorbereidingsprogramma,

6974 academische bachelors, 2905 masters en 1639 andere).

Lessius Hogeschool Antwerpen (toekomstige Thomas More Antwerpen) telde voor dat jaar 3449 inschrijvingen met respectievelijk volgende verdeling: 1562 professionele bachelors, 1115 academische bachelors, 477 masters en 295 andere inschrijvingen. **Lessius Mechelen** telde dan weer op haar beurt 4498 inschrijvingen: 4198 professionele bachelors en 291 andere opleidingen³⁶.

Hogere onderwijsinstelling	Totaal aantal nieuwe inschrijvingen	Academische bachelors	Professionele bachelors	Masters	Andere inschrijvingen
Artesis Hogeschool	6982	3125	2586		215
Hogere Zeevaartschool	671	412	169	90	
Karel de Grote Hogeschool	9391	564	8391	189	247
Plantijn Hogeschool	2908		2838		59
Universiteit Antwerpen	11518	6974		2905	1639
Lessius Antwerpen	3994	1115	1562	477	295
Lessius Mechelen	4498		4198		291

2.3 Opleidingsniveau en studiekeuze van Vlaamse resp. Antwerpse jongeren

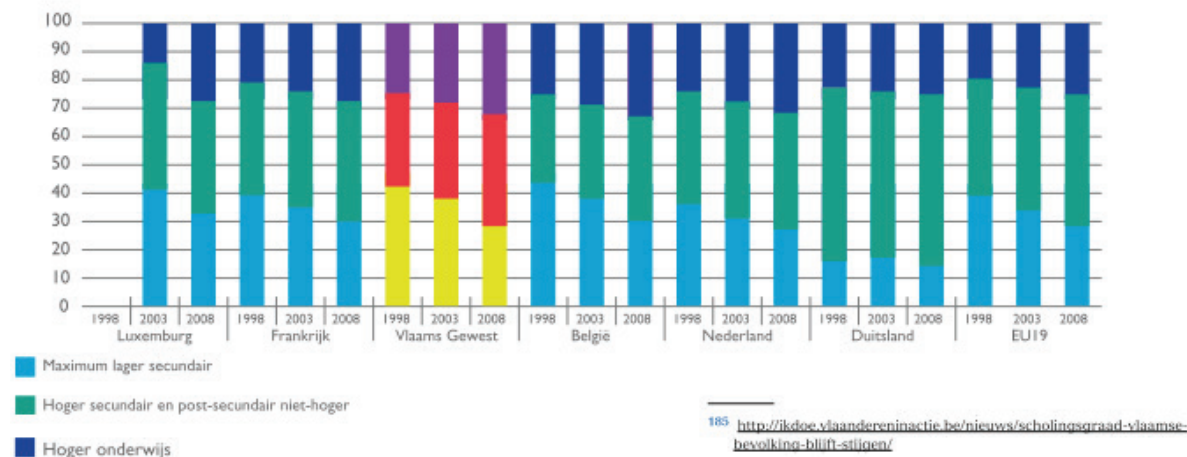
De huidige studenten zijn de potentiële onderzoekers van morgen. De huidige onderzoekers zijn hoe dan ook de studenten van gisteren... Van de 30-34-jarigen is meer dan 40 procent hooggeschoold. Daarmee heeft Vlaanderen de Europese doelstelling voor 2020 op dit terrein alvast gehaald³⁷. In het academiejaar 2011-2012 schreven 219 008 studenten zich voor het eerst in aan een Vlaamse hogeschool (132 741) of universiteit (86 267)³⁸. In vergelijking met het academiejaar 2010-2011 is dat een stijging van gemiddeld 5 procent. Ongeveer 6 op 10 leerlingen kiezen na hun middelbare studies voor hoger onderwijs. Als deze trend aanhoudt en het overgrote deel van deze generatiestudenten ook effectief de eindmeet haalt, zal de scholingsgraad in Vlaanderen verder stijgen. Ook de Antwerpen hogescholen en universiteiten zien hun inschrijvingscijfers jaar na jaar stijgen.

³⁶ Analyse op basis van cijfers afkomstig uit de Datawarehouse Onderwijs en Vorming van de Vlaamse overheid.

³⁷ <http://vlaandereninactie.be/nieuws/scholingsgraad-vlaamse-bevolking-blijft-stijgen/>

³⁸ http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/werken/studentadmin/studentengegevens/hoger_onderwijs_in_cijfers_2011-2012.pdf Hier vind je ook de exacte individuele inschrijvingscijfers van alle hogescholen, universiteiten en associaties terug in Vlaanderen.

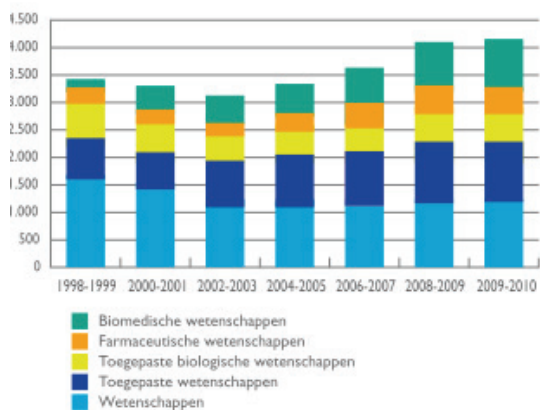
Evolutie scholingsgraad van de 25-64-jarigen, internationale vergelijking, van 1998 tot 2008, in %

Bron: O&V, ADSEI (EAK), OESO.

Bijna 27 procent van de generatiestudenten aan de universiteit (ca. 30 procent hiervan schrijft zich in aan een universiteit) kiest voor de exacte of toegepaste wetenschappen (wetenschappen, toegepaste wetenschappen en toegepaste biologische wetenschappen, farmacie en biomedische wetenschappen). Bij de academisch gerichte bachelors aan de hogescholen (ca. 20 procent van alle generatiestudenten) kiest ongeveer 1/3 de van de generatiestudenten voor een opleiding binnen technologische studiegebieden zoals biotechniek, industriële wetenschappen en technologie, nautische wetenschappen en productontwikkeling. Bij de professionele bachelors (ca. 50 procent van alle generatiestudenten) kiest ongeveer 16 procent voor studierichtingen in soortgelijke technische domeinen. Na een belangrijke dip, blijft de interesse voor exacte wetenschappen, techniek en technologie toenemen. Dat is alvast een positieve evolutie in het licht van de hooggespecialiseerde, veelal technische profielen waaraan vooral op de Antwerpse arbeidsmarkt momenteel een grote nood is³⁹.

Belangstelling exacte en toegepaste wetenschappen
Evolutie van het aantal generatiestudenten aan Vlaamse universiteiten ingeschreven bij de exacte en toegepaste wetenschappen, van 1998-1999 tot 2009-2010, in absolute cijfers.

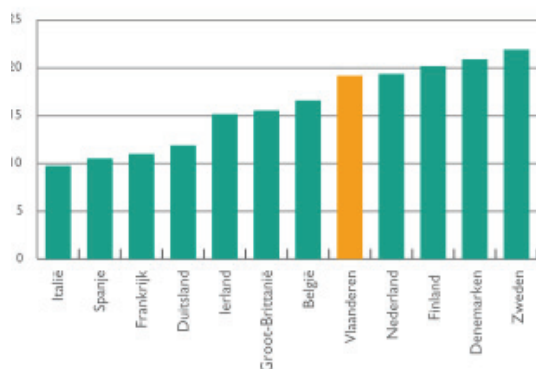

Bron: ECDOM: Vlaams Indicatorenboek WTI 2011; Statistisch jaarboek van het Vlaams onderwijs 2009-2010.

39 Toch wordt deze terechte opwaardering van dergelijke opleidingen onvoldoende beleidsmatig en dan vooral financieel ondersteund. Zo 'weegt' een student verpleegkunde/leraar in het hoger onderwijs voor de Vlaamse overheid gemiddeld 1,6 versus 1,2 voor het departement IW of slechts 1 voor handelswetenschappen en bedrijfskunde.

Ook het aantal doctorandi – het aantal afgestudeerden met een doctoraat steeg het voorbije decennium van 7,8 procent naar 11,5 procent ten opzichte van het aantal afgestudeerden met een 2de cyclusdiploma - en de wetenschappelijke publicatieoutput stijgen⁴⁰. Een stimulerende hogere onderwijsomgeving met een degelijk imago, uitstraling en reputatie draagt zeker bij tot deze toename. De vraag blijft of al deze factoren in de toekomst zullen blijven volstaan om nieuw talent aan te trekken, te behouden en de nationale en vooral internationale concurrentie aan te gaan met hogere onderwijsinstellingen⁴¹.

Puplicatieoutput van Vlaanderen en van Europese referentielanden in 2009, aantal publicaties per 10.000 inwoners.

Bron: ECOOM: Vlaamse Indicatorenboek WTI 2011.

Wat heeft de ruimere Antwerpse context de AUHA resp. de studenten te bieden en vice versa?

40 VRIND, 2011, 124.
41 Zie infra, p.26 e.v.

3. De ruime Antwerpse omgeving...uitdagende basis voor sterk hoger onderwijs.

3.1 Inzetten op speerpuntsectoren of 'stuwmotoren' en groeipolen als pijlers van excellentie

Wat Antwerpen doorheen de geschiedenis zo bijzonder maakte en nog steeds maakt is de unieke **kruisbestuiving** tussen enerzijds handel en industrie of de brede **economie**, anderzijds **cultuur en kunst** – we waren en zijn als het ware de regio van het "imaginaire", de verbeelding en het creatieve met alle internationale uitstraling van onze kunstenaars, waarvoor we hen bijzonder dankbaar (moeten) zijn – en tot slot de **wetenschap** en het daarop gebaseerd **onderwijs**. Dit is een uitermate sterke basis waarop doorheen de jaren sterke vaak wereldwijd bekende speerpuntsectoren van excellentie verankerd zijn. Kwaliteiten die indien ze goed worden uitgespeeld mooi aansluiten bij de inzichten van hedendaags hersen – en sociologisch onderzoek. Wie het als mens en regio wil maken, zet best in op de optimale ontwikkeling van zowel de linker (lineaire "wetenschappelijk" denken) als de rechter hersenhelft, die veeleer betrekking heeft op het creatieve en conceptuele; op verhalen, storytelling en empathie. Eigenschappen die bovendien het optimale fundament zijn zowel voor het delen van kennis en inzicht wat -"win-win"-samenwerking bevordert als voor intercultureel samenleven en -werken .

Succesvolle regio's zijn herkenbaar omdat ze –doorgaans in strategische niches- geloofwaardig uitblinken. Zo onderscheiden ze zich. Zo profileren ze zich en zijn ze herkenbaar als aantrekkelijke partners voor strategische regio's die uitblinken in analoge of beter nog complementaire niches. Doorgaans is dat overigens de beste basis voor win-win samenwerking met het oog op het delen, het verbreden en vergroten van kennis en/of de valorisatie ervan. Een keuze van niches is vanzelfsprekend geloofwaardig(er) als ze aansluit bij de herkenbare en erkende troeven van een regio.

In het geactualiseerde *Routeplan 2020, recepten voor een slimme regio*⁴² gaf VOKA-Kamer van Koophandel Antwerpen-Waasland onlangs een inspirerende en zeer nuttige analyse van de Antwerpse 'stuwmotoren': "*Industrie (in zijn brede betekenis en dus met inbegrip van de zogenaamde "creatieve economie als mode en design), Haven & Logistiek en Diamant*". Volgens VOKA-Kamer van Koophandel Antwerpen-Waasland zijn dat de basispijlers en speerpunten voor onze regio. Stuk voor stuk sectoren die de globalisering en dito wereldwijde concurrentie goed in de vingers hebben en als het ware incarneren. Dat blijkt trouwens uit de eigen toekomstvisie die deze drie sectoren eerder uitwerkten⁴³. VOKA-Kamer van Koophandel Antwerpen-Waasland voegt hier terecht nog zes groeipolen aan toe, waarvan twee cruciale kort worden toegelicht. Binnenkort zal dit plan overigens worden aangevuld met de Provinciale Speerpuntennota die wordt uitgewerkt samen met de Universiteit Antwerpen. Een versterking van de synergie, wisselwerking en kruisbestuiving en de internationale dimensie komt wellicht onvoldoende uit de verf in het Routeplan. Daarvoor kan geput worden uit de specifieke plannen van elk van de sectoren.

3.1.1 Industrie

De Antwerpse industrie genereert jaarlijks meer dan 7,5 miljard euro directe toegevoegde waarde en meer dan 60 000 directe arbeidsplaatsen⁴⁴. Na Houston (Texas) beschikt Antwerpen over de grootste petrochemische cluster ter wereld. Tweejaarlijks brengt VOKA-Kamer van Koophandel Antwerpen-Waasland de personeels- en competentiebehoeften van de industrie in kaart. Die zijn enorm en zullen in de toekomst alleen maar toenemen. Hieruit worden knelpuntberoepen gedistilleerd waarvoor een competentieprofiel wordt opgesteld en desgevallend een opleidingstraject wordt georganiseerd.

42 *Routeplan 2020, Recepten voor een slimme regio*, Kamer van Koophandel Antwerpen-Waasland, 173p.

43 Voor de industrie: lokale vertaling van het witboek Nieuw Industrieel Beleid (NIB), voor Haven & Logistiek is er het 'Totaalplan Concurrentiële Haven' en voor de diamantsector is dat het nieuwe 'Project 2020 Antwerp Diamond Masterplan'. Wat de mode-industrie betreft, vormden het rondetafelgesprek overleg onderwijs/navorming arbeidsmarkt mode-industrie van 19/10/2010 en het overleg over opleiding en arbeidsmarkt van 19/01/2011 al een waardevolle aanzet in de aanloop naar een sterk strategisch plan van aanpak.

44 *Ibid.*, p.36.

Via samenwerking met het onderwijs kunnen opleidingen en trajecten verder worden uitgebreid en verdiept zodat ze nauwer aansluiten bij de noden van de “industriële arbeidsmarkt”. Maar, universiteit, hogescholen en industrie (c.q. de brede economie) winnen niet alleen wanneer de ondernemers vragen en verzoeken formuleren ten aanzien van het (hoger) onderwijs... Even relevant is wat ondernemers – in de brede zin – kunnen en willen doen voor het (hoger) onderwijs. Kortom, gedeeld, wederzijds en volgehouden engagement is hier cruciaal. Dit kan onder de vorm van verder uit te breiden stagebeleid, een breed en veilig medegebruik van labo’s en machineparken... Dit geldt overigens niet alleen voor het hoger onderwijs maar ook voor het leerplichtonderwijssysteem en meer specifiek voor deeltijds leren en werken en het secundair (nijverheids)onderwijs.

3.1.2 Creatieve industrie: mode

Antwerpen is niet enkel de hoofdstad van de diamant. Sinds de jaren ‘80 van vorige eeuw is het ook in het buitenland uitdrukkelijk de erkende modehoofdstad bij uitstek. Aangezien door haar prima reputatie en de uitmuntende reputatie van topontwerpers kandideren jonge opkomende talenten wereldwijd voor een plaats in de nochtans loodzware opleiding aan de Antwerpse modeacademie. Daarmee is mode uitgegroeid tot een unieke ambassadeur van en voor Antwerpen. Defilés van Antwerpse ontwerpers zijn een gebeurtenis waar velen steeds weer naar uitkijken. Creaties van Antwerpse ontwerpers zijn wereldwijd gegeerd en worden gedragen door een zeer internationaal cliënteel.

3.1.3 Haven en logistiek

De unieke verwevenheid tussen logistiek, industrie en overslag maakt van de Antwerpse haven de koploper in West-Europa inzake toegevoegde waarde en tewerkstelling. Met een directe toegevoegde waarde van 8,6 miljard euro per jaar en 64 000 gezinnen die rechtstreeks afhangen van een broodwinning in de Antwerpse haven, is het belangrijk om de competitieve positie van de haven op een duurzame manier te verzekeren⁴⁵. VOKA-Kamer van Koophandel Antwerpen-Waasland becijferde dat er in de komende twee jaar in de haven en de industrie behoefte is aan minstens 4000 nieuwe medewerkers. Om die efficiënt aan te werven, staat de sector voor een dubbele uitdaging: enerzijds gaat het hier vaak om knelpuntberoepen die ook erg gegeerd zijn in andere sectoren en waardoor de industrie bewust in concurrentie moet treden met die sectoren. Anderzijds speelt ook de toenemende vergrijzing de sector parten. De uitdagingen zijn dan ook legio: de structurele mismatch tussen vraag en aanbod wegwerken kan ook hier enkel door meer en een betere afstemming tussen het onderwijsaanbod, de arbeidsmarkt en de bedrijfswereld. Een extra want unieke troef voor de internationale uitstraling van de haven is het Opleidingscentrum voor Havenarbeiders (OCHA). Immers, in zowat alle havens ter wereld is OCHA een begrip en vind je (top) havenmedewerkers die (een deel van) hun opleiding genoten in OCHA⁴⁶.

3.1.4 Diamant

Het binnen en buiten de sector breed gedragen *Antwerp Diamond Masterplan 2020* zet o.m. ook sterk in op onderzoek, opleiding en vorming. Om haar unieke positie als wereldhoofdstad van de diamant te consolideren en haar vooropgestelde groeistrategie te ondersteunen, wil de sector- althans volgens voorzichtige prognoses- de komende tien jaar 4000 extra banen creëren. Slijpers, handelaars...zullen zich permanent kunnen bijscholen in Antwerpen dat de concrete ambitie heeft om uit te groeien tot het wereldwijde kenniscentrum voor diamant. Partners om dit waar te maken zijn o.m. de *Antwerp Management School*, *ITCCO* (het CSR kennisnetwerk van UNITAR, de onderwijspijler van de UN), het *Diamond Jewellery Management Institute*, het Wetenschappelijk en Technisch Onderzoekscentrum voor Diamant (WTOCD) en het *International Diamond Data Centre*⁴⁷; in de toestandkoming waarvan ook de Universiteit Antwerpen een belangrijke rol zal spelen. In het *Antwerp Diamond*

45 *Ibid.*, p. 48-49.

46 Door een goede alumniwerking blijven vele oud-studenten Antwerpen een warm hart toedragen. Dit netwerk van havenmedewerkers blijkt in de praktijk ook erg succesvol en heeft wereldwijd succesvolle ambassadeurs: zowel China, India en Zuid-Afrika tellen oud-studenten van de opleiding die inmiddels belangrijke functies bekleden binnen de havens van hun land.

47 p. 72-73.

Masterplan 2020 biedt het *Antwerp World Diamond Center (AWDC)* bovendien aan om haar aantrekkelijk wereldwijd netwerk als “deuropener” ten dienste te stellen van ondernemingen en bedrijven die markten en regio’s willen betreden waar het AWDC over goede (overheids)contacten beschikt. Samenwerking en synergie zoekt AWDC ook met andere creatieve sectoren zoals ballet, mode, juwelenontwerp en design.

3.1.5 Speerpuntenbeleid Universiteit Antwerpen en de band met het bedrijfsleven

Een McKinsey-rapport m.b.t. de Universiteit Antwerpen bevestigde de goede strategie van de Universiteit Antwerpen om gericht in te zetten op zeer strategisch gekozen speerpunten. Op 29 juni 2010 besliste de Raad van Bestuur dat de Universiteit Antwerpen zich voortaan zal focussen op negen duidelijke thema’s of speerpunten⁴⁸. Een speerpunt is een domein waarin de Universiteit Antwerpen zichtbare kwalitatieve en geclusterde expertise met een zekere omvang heeft opgebouwd met garantie voor consolidatie en continuïteit en met – voor de experimentele wetenschappen – de beschikking over ‘state of the art’-apparatuur. Naast negen onderzoeksdomeinen⁴⁹ werden drie groepen (dit zijn de potentiële, toekomstige speerpuntdomeinen) gedefinieerd. Het zijn domeinen waarin de Universiteit Antwerpen excelleert in fundamenteel onderzoek en/of basis- en toegepast onderzoek. Een aantal van die speerpunten hebben bovendien een belangrijke meerwaarde voor samenwerking en winnen bij een wisselwerking met het bedrijfsleven. Deze speerpuntdomeinen betreffen het luik onderzoek en staan los van het onderwijsaanbod van de Universiteit Antwerpen.

Bijkomend kiest de Universiteit Antwerpen bewust voor samenwerkingsverbanden met vooraanstaande instellingen, organisaties en sectoren uit de brede regio. Meer blijkt mogelijk zoals een cluster rond haven, logistiek en (petro)chemie, een cluster rond farmacie, gezondheid en zorg in strategische alliantie met het Instituut voor Tropische Geneeskunde, alle ziekenhuizen uit de provincie, huisartsen en de verschillende gezondheidszorgopleidingen en van een cluster rond kunst, cultuur, interculturaliteit en diversiteit, waarden en sociaal beleid. Wetenschappen, recht en economie kunnen deze clusters schragen. Als de universiteit, het ITG, de hogescholen, ziekenhuizen... erin slagen om ook hier mee een voortrekkersrol te spelen, kan in de toekomst ook gericht worden ingezet op de ontwikkeling van adequate competentieprofielen en sleutelcompetenties⁵⁰ in de geglobaliseerde en verder globaliserende kennismaatschappij.

Overigens, ook de nakende inkanteling van de geacademiseerde hogeschoolopleidingen in de universiteit sluiten hier naadloos op aan. Behalve om de oprichting van de Faculteit Toegepaste Ingenieurswetenschappen gaat het om de inkanteling van alle kunstopleidingen uit het Antwerpse (Academie en het Sint-Lucasinstituut) in de nieuwe *Schools of Arts*, de studierichting Nautische Wetenschappen die haar wortels heeft in de Hogere Zeevaartschool en de Faculteit Ontwerpwetenschappen. Verder wordt het departement kinesitherapie onderdeel van de Faculteit Geneeskunde en Gezondheidswetenschappen. Het departement Toegepaste Taalkunde zal voortaan deel uitmaken van de Faculteit Letteren en wijsbegeerte. Hierdoor wordt het aanbod van de universiteit breder, vertoont het een steeds sterker worden interdisciplinair karakter en worden opleidingen beter op elkaar afgestemd. Tegelijk versterken ze de kansen op strategische win-win samenwerkingsverbanden met relevante partners.

Misschien moeten we voortaan vermijden om vooral te denken in termen van faculteiten en veeleer spreken over hét Hoger Onderwijs. Dat impliceert het slechten van contraproductieve tussenschotten tussen disciplines. Elke richting zal zich steeds ook moeten afvragen wat zij kan betekenen voor andere disciplines. Zo kan een richting als Kunst zich afvragen wat haar relevantie en meerwaarde is voor andere disciplines. Economie en management zouden ondernemerschap kunnen introduceren of stimuleren in disciplines als mode, medische - en gezondheidsdisciplines, rechten... Taalkundigen kunnen mee nadenken over taal- en communicatievaardigheden van exacte wetenschappers en studenten in de medische – en gezondheidsdisciplines.

48 <http://www.ua.ac.be/main.aspx?c=.SPEERPUNTEN&n=101727>

49 1. Materiaalkarakterisering, 2; Neurowetenschappen, 3. Beeldvorming, 4. Ecologie en duurzame ontwikkeling, 5. Infectieziekten, 6. Geneesmiddelenonderzoek, 7. Sociaal-economisch beleid en organisatie, 8. De grootstad, geschiedenis en hedendaags beleid, 9. Haven, transport en logistiek

50 Communicatie in de moedertaal en het belang van vreemdetalenonderwijs, basiscompetenties in gebied van exacte wetenschappen en technologie, digitale competentie, leercompetentie, ...

De start van *Antwerp Smart Region Link (Antwerp SRL)* zal eveneens een zinvolle brug vormen, m.n. tussen de Associatie Universiteit Hogescholen Antwerpen (AUHA) en VOKA- Kamer van Koophandel Antwerpen-Waasland en zou moeten uitgroeien tot een extra hefboom voor alle partners⁵¹. Informatieverzameling over de aanwezige expertise binnen het hoger onderwijs en de verschillende kennisinstellingen uit de regio kan zich zo vertalen in het aangaan van functionele samenwerkingsverbanden. Dergelijke strategie laat toe te werken via een tweesporenbeleid: enerzijds worden de verschillende universiteitsdepartementen die nu reeds succesvol samenwerken met het bedrijfsleven in hun ambitie versterkt en anderzijds wordt er concreet werk gemaakt van de ‘aangepaste valorisatiestrategie’.

Kennisdeling en samenwerking binnen het hoger onderwijs en tussen het hoger onderwijs en het beroepsleven dienen een dubbel doel: zij belichamen de concretisering van een win-winsamenwerking tussen universiteit en/of hogescholen enerzijds en ondernemers anderzijds en fungeren daarenboven als waardevolle instrumenten om bijkomende en broodnodige onderzoekfinanciering aan te trekken.

Ook voor bedrijven en ondernemingen kan en zal extra onderzoekfinanciering voor een “neutrale speler” die steeds (ook) het algemeen belang voor ogen houdt, nuttig zijn. Allicht zijn bedrijven meer bereid om strategische informatie –geanonimiseerd- te delen met een onderzoeksinstelling die de gegevens geaggregeerd kan verwerken dan met concurrenten, die zelf ook baat hebben bij de resultaten van het onderzoek. Meer middelen voor onderzoek verkleint bovendien het risico dat noodzakelijk of nuttig onderzoek uiteindelijk niet wordt verricht omdat de middelen ontoereikend zijn, het onderzoek te duur is voor één enkele speler en het risico op “freerider” gedrag te groot is. Dat is m.n. het geval wanneer de mogelijke voordelen van de resultaten ervan ook ten goede komen van spelers die niet mee willen investeren. Het geplande Datacentrum Diamant is hiervan een mooi voorbeeld.

3.2 Groeipolen

3.2.1 Gezondheidszorg : over ‘zorgtechnologie’ en ‘slimme zorg’

De combinatie van sterk toenemende vergrijzing en de stijgende kosten van de gezondheidszorg dwingen onze regio tot meer efficiëntiewinst. Die evolutie beoogt een dubbel doel: het comfort van de patiënt aanzienlijk verhogen en toonaangevende actoren in Antwerpen efficiënt en multidisciplinair doen samenwerken aan gezondheidszorgprojecten⁵². De voorspelde kostenstijging onder controle houden, de kwaliteit van de zorg verbeteren en de voorwaarden voor een verdere uitbreiding van de mogelijkheden van thuiszorg veronderstellen een grotere inzet op moderne technologie waarvan de kwaliteit, gebruiksvriendelijkheid en toegankelijkheid systematisch moeten worden verbeterd. Slimme zorg wordt de toekomst. Als alle stakeholders (ziekenhuizen, woon –en zorgcentra, (huis)artsen, apothekers, de farmaceutische en biomedische industrie (Genzyme)...) samen met de hogere onderwijsinstellingen de krachten maximaal bundelen kan en zal Antwerpen ook hier het verschil maken⁵³.

51 *Routeplan 2020, Recepten voor een slimme regio*, Kamer van Koophandel Antwerpen-Waasland, 142.

52 In het Centrum voor Zorgtechnologie zullen vier Faculteiten van de UA, waaronder de nieuwe Toegepaste Ingenieurswetenschappen nauw samenwerken.

53 *Routeplan 2020. Recepten voor een slimme regio*, VOKA Kamer van Koophandel Antwerpen-Waasland, p. 82-83. In het Routeplan is sprake van een concreet pilootproject dat de krachten van verschillende actoren zoals het ZNA, het UZA, de GZA en het Zorgbedrijf Antwerpen bundelt. De uitbouw van een succesvolle ‘slimme zorg’-regio vereist ook de samenwerking van andere spelers die elk met hun expertise kunnen bijdragen tot een performantere zorg. Denken we zo aan telemedicine toepassingen, de inbreng van kennisinstellingen zoals de Universiteit Antwerpen, verzekeringsmaatschappijen en bouwpromotoren, etc.....

3.2.2 Watergebonden expertise

De maritieme kennis en expertise van de Antwerpse haven is erg ruim en omvat vele zeer uiteenlopende havenactiviteiten. Maar er zijn ook minder voor de hand liggende relevante disciplines waaronder design, kennis, organisatie en verduurzaming van schepen en logistiek. Antwerpen kan en moet zijn expertise niet alleen versterken en uitbreiden maar ook uitdragen. Dit betekent –zeker in tijden van krimpende marktaandeelen – inzetten op de verbetering van de uitvoering van de kerntaken en mede in functie daarvan de expertise op het vlak van havenorganisatie en -exploitatie als commercieel product vermarkten en strategisch ter beschikking stellen op de internationale markt. Zo kan ‘Antwerp Maritime City’ zich verder op de wereldkaart zetten als maritieme stad bij uitstek die de vergelijking met andere Europese havens zoals bijv. Rotterdam en Hamburg kan blijven doorstaan.

Vanuit welke culturele en mentale context kunnen de partners van de AUHA idealiter vertrekken en/of tot welke culturele en mentale context dragen zij idealiter bij?

4. Sterkmakers en sterkhouders van het (hoger) onderwijs in Antwerpen

4.1 Het begint in onze hoofden. Het juiste referentiekader en de juiste spirit: over opvoeding, het juiste pedagogisch concept en openheid

*“Ik vertrek vanuit het idee dat iedere mens de verantwoordelijkheid draagt om al zijn mogelijkheden en talenten maximaal te ontwikkelen. Maar dat kan hij niet alleen. Hij heeft daarbij de zorg, de hulp en de ondersteuning van anderen nodig. Familie, vrienden, je omgeving bepalen mee of dat proces lukt. Maar ook de samenleving speelt daarin een cruciale rol: die moet namelijk de materiële, juridische, politieke, sociale, culturele en intellectuele voorwaarden scheppen om dat mogelijk te maken. Dat is samengevat mijn ‘capability approach’⁵⁴,
Martha Nussbaum*

De kansen en uitdagingen van de globalisering zijn ook voor Antwerpen enorm.

Daarom: creëren Antwerpen en de (hoger) onderwijsinstellingen de best mogelijke onderwijsomgeving om al deze troeven tot over de grenzen ervan te ontwikkelen⁵⁵? Bieden de (hoger) onderwijsinstellingen wat leerlingen, studenten, docenten, onderzoekers en de hele samenleving nodig hebben in de globaliserende wereld? Dragen ze er vanuit hun maatschappelijke positie en verantwoordelijkheid toe bij dat een dergelijke op klassiek, creatief en innovatief leren gerichte leefgemeenschap vorm krijgt? En, biedt het huidige decretaal kader (financiering, flexibilisering en sterk ingeperkte mogelijkheden voor het gebruik van andere instructietalen dan het Nederlands) daartoe voldoende hefboomen?

Opleiding begint in een gezin waar bijvoorbeeld lezen en ongebreidelde nieuwsgierigheid intrinsiek waardevol en noodzakelijk worden geacht⁵⁶, in een biotoop waar goede schoolresultaten en hard werken worden gewaardeerd, waar ouders, leerkrachten en docenten geloven in jongeren en hoge verwachtingen durven formuleren zodat kinderen, leerlingen c.q. studenten worden uitgedaagd om hun talenten maximaal te ontplooien en niet te plooiën voor de verzoeking van de minste weerstand.

Het is in het gezin dat jongeren moeten leren dat uitstel van behoeftebevrediging geen straf maar een zegen en les voor het leven is. Ook Antwerpen heeft nood aan kinderen en jongeren die opgroeien in gezinnen waarin ze worden aangemoedigd om hard te werken, behoeftebevrediging uit te stellen, empathisch te zijn en te begrijpen dat ze hun vaardigheden, talen- en cultuurkennis moeten bijschaven en onderhouden om een belangrijke rol te spelen in en ten dienste van de maatschappij.

54 M. Nussbaum, “Voor wat hoort wat? Dat is niet sociaal rechtvaardig” dubbelinterview met Bea Cantillon en Martha Nussbaum, *De Morgen*, 23 juli 2011.

55 *Ibid*, p.308-309.

56 Over het immense belang van betrokken, geïnteresseerde ouders die met liefdevolle strengheid hun kinderen opvoeden, hen uitdagen en helpen om hun intrinsieke aanleg en capaciteiten te volle te ontplooien, zie: R. Kahn, *De Appel en de boom. Waarom ben je wie je bent. Is dat aanleg of opvoeding?*, 255.

Dit staat niet haaks op, maar is het fundament van een gelijke onderwijskansenbeleid. De “strijd” gelijker maken doe je niet succesvol door anderen omlaag te halen of medelijden met jezelf te hebben of dat van anderen te verwachten, maar door zelf beter te (willen) worden. Misschien ligt het fundament van de klacht dat de aanvangscompetenties van jongeren lijkt te dalen daar. Jongeren worden niet dommer. Misschien liggen de verwachtingen die ouders, scholen en leerkrachten ten aanzien van (elk van) hen formuleren lager (dan hun intrinsieke mogelijkheden). Bovendien bestaat het risico dat het engagement van ouders, leerkrachten c.q. docenten om bij te dragen tot de grootst mogelijke leerwinst voor elke jongere niet steeds in correcte verhouding staat tot de geformuleerde verwachting. In dat geval klinkt een hooggespannen verwachting minder waarachtig. Minstens is de kans groter dat ze niet kan of zal worden ingelost.

“Er is niemand die zich zo inspannt om te leren als een nieuwsgierig kind”⁵⁷.

Lesgevers en (hoger) onderwijsinstellingen werken best ook met volgend perspectief voor ogen: draagt wat ik aanbied bij tot een grondig inzicht in de globaliserende wereld en tot de vorming tot nieuwsgierige en veerkrachtige jonge mensen die snel en goed kunnen inspelen op niet-routinematige werkzaamheden en veelvuldige veranderingen in beroepen?

Trouwens, ook hoe we onze kinderen opleiden en niet alleen hoelang en welke opleiding we bieden, maakt het verschil⁵⁸.

Een eerste belangrijke vaardigheid op de “platte aarde” is de vaardigheid om te leren: het voortdurend in je opnemen van nieuwe manieren om oude dingen te doen en van nieuwe manieren om nieuwe dingen te zien en te doen. Niet alleen wat je weet en kunt is van belang maar ook, h^oe je dingen leert. Wat je vandaag weet en kan, raakt sneller achterhaald dan gemakshalve wordt aangenomen. Wie van leren houdt of heeft leren houden, beschikt over de beste kaarten. Het gaat er immers om dat je gemotiveerd wordt of bent om jezelf dingen te leren. Wie niet het geluk heeft om met die motivatie te zijn geboren, kan die attitude overigens perfect ontwikkelen of dankzij de juiste leraar of ouder aankweken.

Passie, nieuwsgierigheid en enthousiasme⁵⁹...: leerkrachten en docenten die deze levenshouding en ingesteldheid doorleefd en succesvol kunnen (helpen) stimuleren en overbrengen, zijn de echte helden van vandaag en morgen⁶⁰. Intelligentie, IQ en aangeboren aanleg blijven uiteraard cruciaal voor succes in het leven⁶¹, zeker als ze zich in de best mogelijke omgeving kunnen ontwikkelen.

57 T.L. Friedman, o.c., 325.

58 T.L. Friedman, o.c., 320 e.v.; D. De Boe e.a., o.c., 35.

59 Cf. de zeer inspirerende *Apart* “Moeder waarom leren wij?”, *De Tijd*, zaterdag 1 september 2012.

60 In *Edushock* geven D. De Boe, B. Lernout en P. Sprangers na een beknopt overzicht van de wereld van vandaag en morgen dat ze eveneens omlaten aan o.m. T.L. Friedman bijzonder interessante tips en suggesties over hoe de school, het schoolbeleid en de overheid best kan inspelen op de fundamentele transitie. Ook aan de leerlingen geven ze heel wat tips om het leren boeiender te maken met het oog op een (nog) grotere en beter verankerde leerwinst en noodzakelijke flexibiliteit. Het beste beleid, de beste school, leerkrachten en leerlingen zijn allicht die welke lukken in een optimale integratie en synthese van de zeer waardevolle aspecten van het actuele onderwijs en de aangewezen innovaties. Dat is een complexe maar m.i. zeer uitdagende opdracht voor alle scholen in Vlaanderen. Zie ook: “Electronic education. Flipping the classroom”, *The Economist*, 17-23 september 2011, 42-43 <http://www7.economist.com/node/21529062>. In de “*MacSchool*” van Los Altos op een boogschuit van Silicon Valley is de klassieke onderwijsmethode radicaal omgegooid. De algemene, theoretische lessen volgen de jongeren via hun computer buiten de klas, bij wijze van “huiswerk”. Oefeningen en concrete toepassingen maken jongeren niet langer thuis maar via de PC in de klas (“*the flip*”). De leerkracht volgt de vorderingen van de groep en van elk van de leerlingen op de voet. Zodra hij/zij merkt dat één of meerdere leerlingen er niet in slagen bepaalde oefeningen foutloos te maken, dan krijgen ze specifieke uitleg en begeleiding op maat tot ze weer verder kunnen. Deze aanpak laat bijv. toe om alle klassen van eenzelfde jaar dezelfde theoretische (jaar) cursus aan te bieden (gegeven door de pedagogisch best onderlegde leerkracht). Bovendien laat een dergelijke aanpak meer differentiatie toe. De sterke leerlingen kunnen extra uitgedaagd worden voor de vakken waarin ze uitblinken. Leerlingen die wat meer moeite hebben met bepaalde vakken en/of vakonderdelen kunnen opdrachten krijgen. Jongeren die sneller vooruit willen, kunnen die kans grijpen. Deze school haalt bovendien één van de hoogste scores op de “Performantie-index” van California http://en.wikipedia.org/wiki/Los_Altos,_California.

61 R. Kahn, o.c., 53.

Maar, Curiosity Quotient + Passion Quotient is groter dan IQ⁶². De kans is bijzonder reëel dat nieuwsgierige en gepassioneerde mensen het meest gemotiveerd zijn om bij te leren, nieuwe inzichten te verwerven of ideeën te ontwikkelen en om zich flexibel en permanent bij te scholen. Overigens, geen motivatie is sterker dan de intrinsieke⁶³.

4.2 Het belang van permanente wisselwerking tussen kennis, vaardigheden en attitudes en tussen linker- en rechterhersenhelftcompetenties: op zoek naar sleutelcompetenties.

“Kennis is macht”, aldus Francis Bacon. Hogere opleidingen moeten zeker aan de universiteit en hogescholen kunnen blijven steunen op een vrij brede algemene kennis. Hieraan heeft de Bolognahervorming- met de starre beperking van het aantal studiepunten- wellicht geen goed gedaan. Door de diversiteit aan instroom is dat minder vanzelfsprekend. Overdreven nadruk op vaardigheden in het secundair onderwijs mag niet ten koste te gaan van cognitieve kennis⁶⁴. Dat maakt de succesvolle overstap naar het hoger onderwijs er immers niet eenvoudiger op. Zonder degelijke theoretische basiskennis zijn vaardigheden veelal oppervlakkig, leeg en vluchtig want weinig verankerd. Dat veronderstelt veel oefening en herhaling en dus volgehouden inzet, doorzettingsvermogen en leren leven met uitstel van beloning.

Kennis zonder vaardigheden is theoretisch en volstaat zelden op zichzelf. In de globaliserende wereld zal het er bovendien op aan komen om die cognitieve en praktische vaardigheden te verwerven in een context die zowel de linker – als de rechterhersenhelft stimuleert.

Wetenschappelijke, technische en technologische kennis blijven onmiskenbaar erg belangrijk op de platte aarde. Maar echte kennis, innovatie en creativiteit veronderstellen toch op de eerste plaats samenvoegen en (originele) verbanden leggen tussen geschiedenis, kunst, politiek, wetenschap... En dat impliceert inzicht in of minstens openheid voor min of meer uiteenlopende disciplines zodat het inzicht in de ene helpt om vanuit een nieuw perspectief te kijken naar de andere en vice versa zodat de ene specialiteit de andere kan voeden⁶⁵. Het is overigens allerminst toeval dat hogere onderwijsinstellingen multi- en interdisciplinariteit steeds sterker structureel verankeren in hun beleid⁶⁶. De landen en onderwijssystemen die er niet of onvoldoende in slagen om wis- en natuurkunde te laten bevruchten door kunst, literatuur, muziek, (klassieke) taal- en letterkunde zullen allicht ook achterop raken in de wereldwijde strijd en concurrentie om innovatieve en creatieve ideeën waar het (vooral) op aankomt.

Ook voor (de toekomst van) het hoger onderwijs zijn de inzichten van o.m. Daniel H. Pink⁶⁷ uitermate relevant. Zijn thesis luidt dat we in het conceptuele tijdperk of op de platte aarde ons L-gerichte lineaire redeneren zullen moeten aanvullen met zes rechterhersenhelft-gerelateerde talenten. Deze thesis bevestigt het grote belang van horizontaal denken en de noodzaak om wetenschappelijke, technische en technologische kennis steeds ook te verrijken met grote aandacht voor kunst, cultuur, literatuur...

Samen kunnen deze zes “high-concept” en “high-touch” zintuigen een volledig nieuw complementair brein helpen ontwikkelen dat vereist of minstens erg nuttig is in de nieuwe tijd zoals hij eerder is geschetst:

1. Niet alleen functie, maar ook design of vorm is belangrijk. Dingen moeten niet enkel functioneel zijn maar ook op één of andere manier aantrekkelijk. Anders gaan ze ten onder in een wereld van overvloed.

62 T.L. Friedman, o.c., p. 313-315. “You can't light the fire of passion in someone else if it doesn't burn in you to begin with”

63 D.H. Pink, o.c., 59.

64 Zie ook: R. Boute, l.c., *De Morgen*, 3 september 2012.

65 D. De Boe e.a., o.c., 99-103.

66 D.H. Pink, o.c.115. Het departement onderzoek van de Universiteit Antwerpen voorziet alvast in vijf “ID”- beurzen per jaar voor Interdisciplinair Onderzoek. Echt interdisciplinair werken blijkt evenwel niet vanzelfsprekend (<http://www.ua.ac.be/main.aspx?c=ONDER-ZK&n=86561&ct=78977&e=234751>), p. 16/45 van de op site downloadbare brochure.

67 D.H. Pink, o.c., 63 e.v. Zie ook: D. De Boe e.a., o.c., 171p.

2. Niet alleen argument maar ook verhaal: een veelheid van data worden mentaal amper gecapteerd zonder goed verhaal. Bovendien, in de overvloed aan informatie en data is altijd wel informatie te vinden die een –met data onderbouwd- argument even onderbouwd tegenspreekt. Zo verschuift de kern van overtuiging, communicatie en (zelf)begrip naar een sterke vertelling.
3. Niet alleen focus maar ook symfonie: niet enkel analyse, maar vooral ook synthese. Het hele plaatje zien, grenzen verleggen veronderstelt ogenschijnlijk losse stukken combineren tot een boeiend nieuw en origineel geheel.
4. Niet alleen logica maar ook empathie. In een wereld overladen van informatie en geavanceerde analytische instrumenten volstaat logica op zich niet meer. Wat mensen die vooruit willen komen steeds meer zal onderscheiden is hun gave en vermogen om te begrijpen wat anderen drijft, om zinvolle relaties aan te gaan en oprechte belangstelling en waardering te hebben voor anderen.
5. Niet louter ernst, maar ook spel. (Samen) Lachen, luchthartigheid, humor, erover waken dat de veer niet steeds gespannen staat...het is –naast de nodige inzet en ernst - allemaal erg goed voor de mentale veerkracht en gezondheid en dus ook voor het werk.
6. Niet enkel steeds meer materiële welvaart in een wereld van overvloed voor steeds meer mensen, maar ook oog en zin voor waar het echt om gaat: doel, spirituele en immateriële bevrediging en een meer fundamentele verbondenheid.

Meer concreet, linguïsten kunnen nieuwe inzichten aanreiken aan ICT'ers en hersenwetenschappers. Onlangs waren het virologen die met hun modellen over de verspreiding van virussen nieuwe inzichten brachten in de herkomst en verspreiding van en verwantschap tussen Indo-Germaanse talen. Ook tussen de rechtswetenschap, kunst en cultuur worden geregeld bruggen gelegd....

In de globaliserende kenniseconomie neemt de vraag naar deze sleutelcompetenties toe⁶⁸. Het lijkt erg zinvol deze sleutelcompetenties samen met de hele academische gemeenschap en relevante stakeholders te definiëren en te operationaliseren. Toonaangevende internationale (wetenschappelijke) literatuur zal daarbij een nuttige inspiratiebron zijn.

4.3 Breed en hoog blijven mikken

Het Bildungs-ideaal uit de pedagogische traditie van W. Von Humboldt lijkt weer brandend actueel. 'Bildung' staat voor een brede, algemene vorming en kennis waarbij creativiteit, kritisch en vooral ook ethisch denken centraal staan. Waarden die naadloos aansluiten bij de fundamentele missie van universiteiten en hogescholen die tot doel (moeten) hebben om de kwaliteiten, vermogens en talenten van studenten uit te dagen, te verdiepen en scherp te stellen. Hogere onderwijsinstellingen zijn idealiter ook dé plaatsen waar we generaties studenten opleiden tot een geëngageerde, ambitieuze elite die de samenleving positief mee vorm wil geven, zich niet laat afschrikken door het nemen van verantwoordelijkheid en deze ook consequent wil opnemen.

Hogere onderwijsinstellingen zijn laboratoria van grensverleggend onderzoek, creatief denken- hierin schuilt overigens nog een onwaarschijnlijk ontwikkelingspotentieel voor ons hoger onderwijs-, culturele verbreding, verdieping en ontwikkeling. Of zouden dat moeten zijn. Academicici hebben daarbij een inspirerende rolmodel-functie voor de samenleving. Of zouden die moeten hebben! Dan zijn ze de beste ambassadeurs van de univer-

68 'Sleutelcompetenties in de vorm van kennis, vaardigheden en attitudes die in een bepaalde context adequaat zijn, zijn voor iedereen in een kennis-maatschappij van fundamenteel belang. Ze zorgen voor een meerwaarde op de arbeidsmarkt, sociale cohesie, engagement en actief burgerschap door flexibiliteit en aanpasbaarheid, tevredenheid en motivatie te bieden. Omdat ze door iedereen verworven dienen te worden, stelt deze aanbeveling de lidstaten een referentie-instrument voor om te verzekeren dat deze sleutelcompetenties ten volle opgenomen zijn in hun strategieën en infrastructuren, in het bijzonder in de context van een leven lang leren.' *Kerncompetenties voor een leven lang leren*, Samenvattingen van de EU-wetgeving betreffende kennis, vaardigheden en attitudes.

siteit of hogeschool die vanuit een specifieke positie jongeren en beleidsmakers inspireren en motiveren, de vinger op acute maatschappelijke problemen leggen en hiervoor mogelijke oplossingen helpen aanreiken o.m. en bijvoorbeeld door die problemen correct te analyseren, te duiden en te contextualiseren. De samenleving en de associatie van universiteit en hogescholen winnen bovendien wanneer professoren en assistenten zich ook engageren in het maatschappelijk debat en bijdragen tot het formuleren van onderbouwde antwoorden op maatschappelijke uitdagingen en problemen. “Academici moeten als een krachtige minderheidsgroep de gehele samenleving inspireren, bewegen en optillen. Zij moeten regelmatig hun wonder doen. En hoog blijven mikken. Zij moeten geregeld opstijgen naar de gepaste hoogte om het geheel te overzien en vruchten te droppen. Zonder te veel aandacht te besteden aan het landingsgestel”, aldus erector Roger Dillemans⁶⁹

Dit veronderstelt een opwaardering van het statuut en de positie van de docenten en in het bijzonder van hoogleraren en gewoon hoogleraren. De samenleving wint wanneer kennis en wetenschap hun prestige en maatschappelijke waardering herwinnen.

Overigens, sinds het proces van verzamelen en verwerken van data en kennis niet langer jaren of maanden maar soms slechts enkele uren in beslag neemt evolueert ook de wetenschap steeds sneller. De grenzen van de wetenschap worden steeds vaker, steeds sneller overschreden dan de overgrote meerderheid van mensen kunnen voorstellen. Welnu, wetenschappers en kennisinstellingen waken er best over dat de kloof tussen het wetenschappelijk en onderwijsbedrijf en de brede samenleving niet onoverkoombaar groot wordt. Uiteraard niet door zich in te houden op het vlak van wetenschappelijk onderzoek maar wel door het blijvend als hun opdracht en maatschappelijke verantwoordelijkheid te zien om de resultaten ervan zo bevattelijk mogelijk te delen en erover te waken dat de vruchten ervan ook ten goede komen van de samenleving. “Tegenprestatie” van de gemeenschap is dat ze voldoende en liefst veel meer nog dan vandaag blijft investeren in fundamenteel wetenschappelijk onderzoek⁷⁰.

Kennisverlies vermijden en het helpen dichten van de kloof tussen de wetenschap van de 21ste eeuw en de brede samenleving kan door voortdurend bij te blijven, goede medewerkers, onderzoekers en docenten te koesteren en langer aan het werk te houden⁷¹.

4.4 Glocalisering

Antwerpen telt meer verschillende nationaliteiten op haar grondgebied dan bijv. New York. Mechelen en Turnhout moeten amper onder doen. Louter “regionaal” onderzoek zonder brede(re) context is nauwelijks nog relevant. Ook Antwerpen kreunt onder de overigens wereldwijde mismatch op de arbeidsmarkt. En, de overgang van onderwijs naar de veeleisende arbeidsmarkt loopt hier eerder stroef. Kortom, Antwerpen is een bijzonder uitdagende ‘biotoop’ voor hogere onderwijsinstellingen.

Terecht richten de hogere onderwijsinstellingen en hun onderzoekers zich sterk op de wereld. Ze gaan met succes strategische samenwerkingsverbanden met buitenlandse hogere onderwijsinstellingen aan, participeren in

69 R. Dillemans, *Betere academici*, 143-144 in: H. Verboven et alii, o.c., Uitgeverij Pelckmans, 173p.

70 J. Carroll, “Mind the science gap”, *International Herald Tribune*, 22 augustus 2012, 9.

71 “Laten we toch iets ondernemen tegen de rampzalige dumping van kapitaal aan kennis, expertise en ervaring van (te vroeg) gepensioneerden. De inbreng van ‘ervaringsdeskundigen kan een grote impact hebben. Wij lijden te veel ‘kennisverlies’. Kennis is geen omschrijfbaar massa, een verworven patrimonium. Zij is altijd individueel gedragen, bijna zoals kunst. De jarenlang opgebouwde persoonlijke kennis, kan na de periode van professionele onderzoeks- en onderwijsomkadering nog lange tijd vruchten dragen en uitstralen. Het is aangewezen dat velen die nog niet geestelijk moeten afhaken, onverdroten doorgaan. Zij hebben nog heel veel te bieden. Dat kan zowel in hun subdomein aan de top of in de diepte, met nieuwe, soms verrijkende bevraging over de grond van de zaak, vanuit voorheen niet aangedurfde hypothesen en niet geuite twijfels, soms via ruimere verbanden en interdisciplinaire invalshoeken. Zij kunnen op zoek gaan naar nieuwe syntheses, waarin zij vroeger als uiteenlopende waarheden geklasseerde bevindingen opnemen en integreren en daarbij telkens tot de vermoede essentie gaan. Zij kunnen ook verdere denktochten ondernemen in richtingen die voorheen niet aan bod konden komen, wegens andere tijden.” R. Dillemans, *I.c.*, 143-144 in: H. Verboven et alii, o.c., Uitgeverij Pelckmans, 173p.

internationale onderzoeksgroepen en programma's, treden op als gastdocent...Door haar jeugdigheid in een omgeving met een rijke traditie die ver teruggaat in de tijd zijn de instellingen van de AUHA bovendien erg aantrekkelijke partners op de internationale scène. Immers, voor nieuwe (wat China betreft: hernieuwde) wereldspelers die massaal inzetten op onderwijs en onderzoek en gretig op zoek zijn naar nieuwe partners, zijn relatief jonge dynamische universiteiten en hogescholen een zeer aantrekkelijke partner⁷². Terecht spelen de universiteit en hogescholen doordacht deze unieke troef internationaal uit, al worden ze daarbij niet echt geholpen door het strakke carcan van de Vlaamse overheid. Om te mogen lesgeven in een andere instructietaal dan het Nederlands moeten docenten bijvoorbeeld eerst een taalttest afleggen. Het niveau dat ze daarbij moeten halen is nagenoeg gelijk aan dat van een native speaker. De regelgeving in onze buurlanden is alvast een stuk soepeler op dat vlak⁷³.

De wereld ligt ook "binnen" Antwerpen. Met 170 verschillende nationaliteiten op het grondgebied van de stad Antwerpen en nauwelijks minder elders in de provincie Antwerpen, is en blijft Antwerpen in ons land de regio die het meest gekenmerkt wordt door diversiteit. Die kennis, ervaring en rijkdom helpen aanboren zodat jongeren uit de migratie in Antwerpen succesvol kunnen studeren is ook een –weliswaar complexe en door het huidige financieringsdecreet op geen enkele manier gehonoreerde - opdracht voor het (hoger) onderwijs in Antwerpen. Ook dit veronderstelt een permanente wisselwerking tussen alle onderwijsniveaus, verschillende relevante stakeholders en een permanente zoektocht naar wat –door heel veel inspanning van alle betrokkenen- leidt tot geslaagde studieloopbanen. Ook heel wat studenten zonder migratieachtergrond en met het Nederlands als thuistaal kunnen daar hun voordeel mee doen.

De internationale ambitie van de studenten kan en mag hoger. Vele (vaak Europese) uitwisselingsprogramma's bieden dé ultieme combinatie van taalkennis, verdieping en verbreding van competenties en diverse vaardigheden. Terecht is de verdere toename van het aantal studenten met een buitenlandse studie- en/of onderzoekservaring een belangrijke Vlaamse en Europese beleidsdoelstelling. Een relevante internationale studie en/of onderzoekservaring zou zelfs een diplomavooraarde moeten zijn voor *elke* student hoger onderwijs, ongeacht of hij nu een academische, dan wel een professionele bachelor- of masteropleiding volgt. Idealiter kiezen studenten voor landen met een uitstekende en innovatieve hogeronderwijs- en onderzoeksreputatie. Niettegenstaande 21 procent voor een bestemming in Frankrijk kiest⁷⁴, blijkt een ambitieuze strategische keuze nog onvoldoende uit de bestemmingen die Erasmusstudenten doorgaans verkiezen voor hun buitenlandse studie-ervaring. Zo'n 22 procent van de studenten kiest bijv. voor een Spaanse universiteit of hogeschool.

Doeltreffende internationalisatie is niet hetzelfde als academisch toerisme. Hogescholen en universiteiten waken er best over dat de gekozen bestemmingen en instellingen aansluiten bij het competentieprofiel van de uitgaande studenten en met de door die instellingen aangeboden mogelijkheden en curricula.

72 Zo heeft de Universiteit Antwerpen (UA) de vijftiende plaats behaald in de ranglijst van beste jonge universiteiten in de Quacquerelli-Symonds (QS) World University Rankings. Dat blijkt uit de ranglijst QS Top 50 Under 50, waar enkel universiteiten instaan die sinds 1962 opgericht werden. De Antwerpse universiteit is de enige Belgische in de rangschikking, die wordt aangevoerd door The Chinese University of Hong Kong (CUHK). Plaats twee gaat eveneens naar een Hongkongse instelling: The Hong Kong University of Science and Technology (HKUST). Op plaats drie staat de Britse University of Warwick.

De universiteiten staan gerangschikt op basis van hun positie in de algemene QS World University Rankings (<http://www.gva.be/regio-antwerpen-stad/ua-in-top-15-beste-jonge-universiteiten.aspx>).

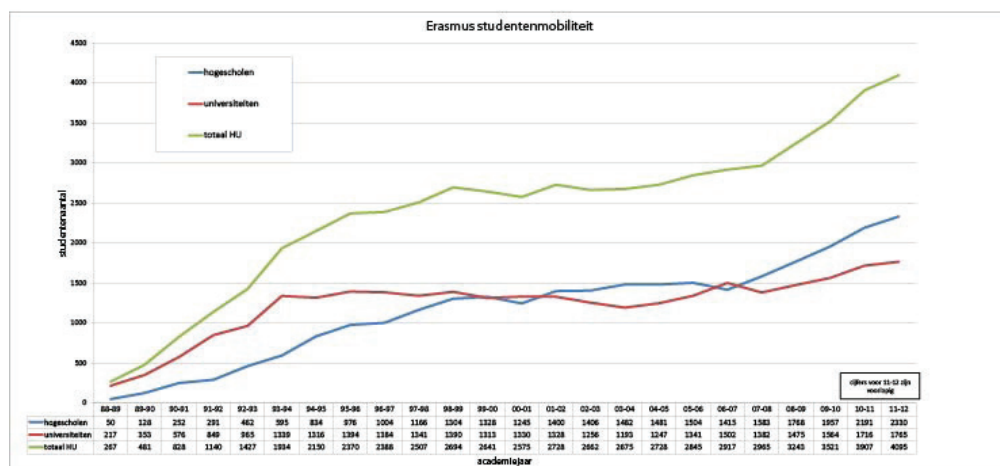
73 Wat de strakke regels betreft m.b.t. het gebruik van een andere instructietaal dan het Nederlands, zie: art. 91 Structuurdecreet van 4 april 2003, zoals herhaaldelijk gewijzigd.

74 VRIND 2011, 77.

In een geglobaliseerde omgeving als de onze kan die – second best – ook bestaan uit een doorgedreven stage in een internationaal bedrijf, het volgen van een internationaal programma in een vreemde taal en/of (een) voldoende uitgebreide cursus (sen) of opleiding verzorgd door één of meerdere gastprofessoren in eigen land⁷⁵.

In het academiejaar 2010-2011 trokken in totaal 3907 Vlaamse studenten naar het buitenland. Meer studenten aan de universiteit zien een buitenlands avontuur zitten dan hun collega's aan de hogeschool. Ook het huidige academiejaar waarvoor we ons moeten baseren op voorlopige cijfers, bevestigt die tendens. Voor de docenten zijn Spanje, Finland, Nederland en Portugal de populairste landen.

In het academiejaar 2009-2010 trokken 821 docenten naar het buitenland in het raam van het Erasmusprogramma. Dit is beduidend meer dan in de voorbije jaren, maar nog steeds veel te weinig⁷⁶. Dit cijfer zegt evenwel niets over gastdocentschappen in het buitenland, noch over de deelname van docenten aan internationaal wetenschappelijk onderzoek. Minstens kwantitatief wegen beide vormen van internationaal onderzoek en onderwijs zwaarder.

Geloofwaardig inzetten op Vlaanderen als innovatieve kennisregio, veronderstelt dat we –voor onze speerpunt- en - op zijn minst “geshortlist” worden voor talentvolle buitenlandse studenten die in het buitenland willen gaan studeren. Buitenlands talent aantrekken is niet alleen voor het hoger onderwijs, maar ook voor onze socio-economische ontwikkeling cruciaal. De onderwijslat wordt hierdoor bovendien hoger gelegd. Getalenteerde jongeren aantrekken kan zo bijdragen tot meer excellentie. Meer goede buitenlandse studenten is een verrijking voor studenten, docenten en instellingen. De buitenlandse student die in Antwerpen studeerde en/of doctoreerde, zal de weg naar zijn of haar Antwerpse alma mater allicht geregeld terugvinden in de loop van zijn of haar professionele loopbaan. Wie weet, ontpopt hij of zij zich mede dankzij een sterke alumniwerking wel tot een enthousiast ambassadeur voor onze regio.

75 Cf. de toespraak van gedeputeerde Inga Verhaert naar aanleiding van de start van het nieuwe academiejaar 2011-2012 van de UA. : “En dat internationale. Moet dat dan per se Erasmus zijn? Misschien niet, zelfs waarschijnlijk niet.... De vorm van de internationale ervaring is voor mij ondergeschikt aan de vraag of je internationalisering al dan niet tot kern van de studieloopbaan maakt voor masters en bachelors. Dat is een discussie die fundamenteel is. Zeker is tijden van krapte op de arbeidsmarkt, is het alibi om niet langer aan “tijdrovende” internationalisering te gaan doen gauw uit de kast gehaald. Tegen dat argument moeten wij als vertegenwoordigers van hoger onderwijs front vormen en voet bij stuk houden. Voor mij is de internationale ervaring, in wat voor vorm dan ook, van elke student absoluut te verdedigen. Net zoals multinationals de internationale inzetbaarheid van hun werknemers net als een pluspunt, of zelfs als vereiste beschouwen, zo moeten wij koppig zijn in het meegeven van buitenlandervaring aan onze toekomst, de studenten van vandaag en morgen.”

76 In 2012 bestaat het Erasmusprogramma precies 25 jaar. Opgestart in 1987 is het sindsdien uitgegroeid tot het paradepaardje van de Europese onderwijsprogramma's. In 2010 ging de 50 000ste Vlaamse student op Erasmus, volgens gegevens van Epos Vlaanderen, het Vlaamse Agentschap voor de uitvoering van het Europese ‘een leven lang leren’-programma of LLP (Lifelong Learning Programme). Dit programma verzamelt de onderwijs- en opleidingsprogramma's van de Europese Unie en loopt van 2007 tot 2013.

4.5 Uitmuntend (vreemde) talen – en culturen onderwijs maakt (mee) het verschil

Goed kunnen communiceren veronderstelt een grondige kennis van de moedertaal en van zoveel als mogelijk “-vreemde-” talen. De toenemende participatie aan het kleuteronderwijs, dat zich steeds meer ontwikkelt tot een onmisbare en pedagogisch hoogstaande voorbereiding op het lager onderwijs en een sterker aanbod talen in het ASO, hoger dan het Europees gemiddelde, zijn alvast te koesteren maar fragiele troeven. Temeer, omdat buurlanden als Nederland en vooral Luxemburg qua taalonderricht veel hoger scoren. Een leerling uit de eerste graad secundair leert in Vlaanderen gemiddeld 1,4 vreemde talen. Waarom zouden de scholen in de regio Antwerpen niet vroeger starten met het aanbieden van vreemde talen? Vroege taalverwerving biedt immers aanzienlijke culturele en economische voordelen. Een vroeg contact met andere talen, bij voorkeur aangeboden door moedertaalsprekers bevordert taaldiversiteit, sociale cohesie, cultureel begrip maar vooral wederzijds respect en begrip. Ook dat zijn onmiskenbare economische troeven⁷⁷.

In het hoger algemeen secundair onderwijs stijgt het aantal aangeleerde vreemde talen in Vlaanderen tot gemiddeld twee. In een land met drie officiële landstalen zouden het er minstens drie moeten zijn, conform de suggestie van Jacques Delors. Meer nog, zeker een meertalig land zou de beste context kunnen en moeten zijn om meertaligen te vormen met een ongecomplexeerde omgang met vreemde talen en culturen.

Zo zou het de ambitie moeten zijn dat elke jongere in Vlaanderen behalve het Nederlands en zijn/haar moedertaal – in de hypothese dat hij/zij in een andere thuistaal opgroeit – minstens drie andere talen, waaronder bij voorkeur het Frans, Engels en ook het Duits beheerst of minstens over een basiskennis ervan beschikt, ongeacht de gevolgde studierichting. Ook in het hoger onderwijs valt nog veel winst te halen op het vlak van contextueel toegepaste taalonderricht in niet-taalkundige opleidingen. Dat het ook bedroevend slecht gesteld is met de kennis en het instapniveau van het Frans bij middelbare schoolstudenten die expliciet kiezen voor een studie Frans, bleek onlangs nog. Zo lagen de scores van de jaarlijkse voorbereidende instaptoets voor eerstejaarsstudenten Franse taal-en letterkunde, nog nooit zo laag als nu. Met amper 36,3 procent kunnen we voor het eerst spreken van een pijnlijk dieptepunt, hoewel de dalende trend reeds sinds enkele jaren werd ingezet en de cijfers in vergelijking met medio jaren '80 inmiddels zo goed als gehalveerd werden. De oorzaak moet op de eerste plaats worden gezocht in de alomtegenwoordigheid van het Engels dat de interesse en het inzicht in de noodzakelijke beheersing van andere talen versmacht. Dan komt het erop aan om niet of voor het Engels of voor het Frans te kiezen maar beide talen te bestuderen met het oog op een uitdagende job op de latere arbeidsmarkt.

77 Denken we zo aan taalinitiatie Frans in de derde kleuterklas en in de eerste graad van het lager onderwijs. Onder meer het Hagelsteincollege in Sint-Katelijne-Waver biedt haar leerlingen lagere school dergelijke initiaties aan vanaf de kleuterklas tot en met het vierde leerjaar. <http://www.basisschoolhagelstein.be/taalinitiatie-frans>. Dat geldt ook voor basisschool De Boomgaard in Meerhout en voor tal van andere scholen in onze provincie. Die goede voorbeelden liggen alvast in het verlengde van het voornemen van onderwijsminister Pascal Smet om leerlingen vroeger Frans te laten leren om de leerachterstand die veel leerlingen op dat vlak vertonen in vergelijking met het Engels, tegen te gaan.

Motiverend is alvast dat de Vlaamse overheid, zij het nog erg voorzichtig, voorzichtiger althans dan de hogere onderwijsinstellingen hadden gehoopt, meer ruimte creëert voor het gebruik van andere instructietalen dan het Nederlands^{78, 79}. Ook de aangekondigde maatregelen van Vlaams minister voor Onderwijs Pascal Smet die basisscholen vanaf september 2013 toelaat om reeds vanaf het derde leerjaar te beginnen met lessen Frans⁸⁰, zal hopelijk soelaas brengen.

Zonder meer knap en uniek zijn het unieke programma's zoals de Master in Global Leadership van Antwerp Management School (AMS) die een geselecteerde groep jongeren de kans geven om in drie continenten samen te studeren en in de context van drie verschillende onderwijs- en ondernemingsculturen competenties van "global leaders" te ontwikkelen⁸¹. Een betere leerschool in de globaliserende wereld is allicht moeilijk denkbaar. Het verwerven van vreemde talen mag uiteraard nooit ten koste gaan van de zo goed mogelijke beheersing van en communicatievaardigheden in behoorlijk Nederlands. Immers, een groot aantal afgestudeerden zal al na zijn/haar studieloopbaan in de eerste plaats in Vlaanderen moeten functioneren. Ervoor zorgdragen dat het Nederlands als onderwijs- en onderzoekstaal niet wordt verdrongen door eenzijdige meertaligheid, moet een uitdrukkelijke ambitie en opdracht zijn voor de universiteiten en hogescholen.

4.6 Met plezier *Levenslang leren*

Leren begint noch stopt met het behalen van een diploma en gebeurt almaar meer buiten de formele structuur van het onderwijs. Jongeren steken heel wat op van (groot)ouders, vrienden, buitenschoolse activiteiten of gewoon heel spontaan door zich te verdiepen in wat hen fascineert. Wie niet levenslang leert, raakt hopeloos achterop. Van die gedachte moet heel Antwerpen doordrongen geraken. Nochtans, amper acht procent van de Vlamingen participeert aan het "formeel" aanbod levenslang leren. Een erg zwak cijfer in Europees perspectief. Zeker nu we niet alleen voldoende sleutelcompetenties moeten verwerven (zoals een zeer goede beheersing van de moedertaal en van vreemde talen, technische en wiskundige kennis, sociale vaardigheden en intercultureel bewustzijn) maar deze ook moeten onderhouden en actualiseren. Dit vergt permanente bijscholing⁸². De uitdaging van de toekomst schuilt dan ook in een succesvolle overgang van een aanbodgericht naar een autonoom vraaggestuurd levenslang leermodel.

78 Zie hiervoor heel in het bijzonder artikelen 90 en 91 van het decreet over de hervorming van het hoger onderwijs en ook: L. Simons, Nederlands of Engels als wetenschapstaal, p. 73 in: H. Verboven et alii, *o.c.*, p. 173. "De universiteit schiet inderdaad fundamenteel tekort in haar missie als zij zich tevreden zou stellen met het opvullen van de lokale arbeidsmarkt, waar het Nederlands als voertaal vooralsnog overheerst. De universiteit heeft, althans idealiter, tot doel jonge mensen op te leiden tot intellectuelen met een gedegen kennis en inzicht in een bepaald vakgebied en actieve belangstelling voor de verdere ontwikkeling van dat vakgebied, een ruime interesse voor de totaliteit van cultuur en wetenschap en een getraind denkvermogen om kritisch te kijken naar de maatschappij waarbinnen zij geacht worden te functioneren." (...) "Overigens mag van hoogopgeleide academici verwacht worden dat zij, behalve hun moedertaal en de internationale *lingua franca*, ten minste nog één of meer talen met internationale uitstraling beheersen; op die manier wordt niet alleen het culturele verlies waarvan hierboven sprake is, geheel of gedeeltelijk goedge maakt, maar worden ook bijkomende troeven verworven om optimaal te kunnen functioneren in een professionele omgeving waar bijvoorbeeld Duits of Frans of Spaans de courante omgangstaal is. In een zich steeds verder 'ontgrenzende' economie zijn dit voor de hand liggende ontwikkelingen; des te meer voor een klein taalgebied als het onze, waar buitenlandse investeerders vaak ook hun eigen taal meebrengen. "We mogen evenwel het gebruik van het Nederlands niet veronachtzamen: "Taalbeheersing, in de zin van het keurig en creatief hanteren van de moedertaal, zou dan ook aan de universiteit, net zoals in het middelbaar onderwijs, een onuitgesproken, maar permanent aanwezige bekommernis van de docenten dienen te zijn."

79 <http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/integratie/default.htm>

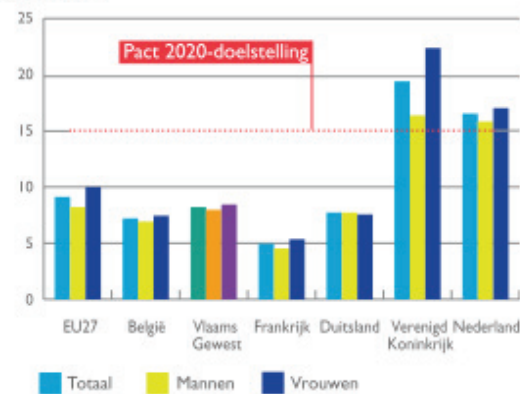
80 *Instapniveau studenten Frans op absoluut dieptepunt*, De Standaard, 20/09/2012

81 <http://www.antwerpmanagementschool.be/MGM>

82 Die gedachte stipuleert ook federaal minister van Werk Monica De Coninck als één van de expliciete speerpunten van haar nieuwe tewerkstellingsplan (als onderdeel van het economische relanceplan van de regering Di Rupo). Bedrijven die te weinig aandacht besteden aan levenslang leren op de werkvloer zullen daarvoor in de toekomst mogelijks een sanctie kunnen krijgen. 'Machines onderhouden, dat is normaal, maar op vorming wordt niet ingezet', aldus de minister.

Tegen 2020 zou 15 procent van de bevolking levenslang moeten leren (PACT 2020). Dit is ook een sociaal imperatief want niet iedereen vertrekt vanuit dezelfde uitgangspositie. Personen met leerproblemen, vroegtijdige schoolverlaters, langdurig werklozen,.... hebben allicht nood aan een extra zetje of stimulans⁸³. Opleidingstrajecten zoals de HBO5-opleidingen die door het hoger beroepsonderwijs zullen worden georganiseerd op niveau 5 van de Vlaamse kwalificatiestructuur (het niveau tussen het secundair en het hoger onderwijs dat zich net onder de professionele bachelor bevindt), zullen hieraan tegemoet komen. De universiteiten maar zeker ook de hogescholen staan best open voor bruggen met het uit te bouwen hoger beroepsonderwijs. Ze kunnen bovendien inzetten op intergenerationeel leren waarbij jong en oud van mekaar leren.

Levenslang leren
Aandeel dat in de 4 weken voorafgaand aan de survey deel nam aan onderwijs of opleiding, internationale vergelijking, in 2010, in %

Bron: O&V, ADSEI (EAK), Eurostat.

Vooraf Denemarken is een gidsland op het vlak van levenslang leren. Onder het motto: ‘Everyone should engage in lifelong learning’ werkte de Deense overheid een ambitieus en succesvol programma uit met drie doelstellingen⁸⁴. Denemarken ontwikkelt of herzielt jaarlijks zo’n 500 à 800 tal programma’s die gemiddeld 3,5 dag duren tussen de 50 en de 100 EUR kosten voor elke deelnemer. Het Deense voorbeeld kan de hogere onderwijsinstellingen uit de regio inspireren om levenslang leren structureel georganiseerd te krijgen.

83 Europa definieert ook een aantal prioritaire acties voor een strategie ten gunste van een leven lang leren zoals daar zijn: het leren waarderen van onderwijs en opleiding, het versterken van de diensten voor studie- en beroepskeuzevoorlichting, -begeleiding en -advies op Europees niveau, meer tijd in leren investeren, leermogelijkheden bij de lerende brengen, iedereen in staat stellen basisvaardigheden te verwerven en het ondersteunen van innovatieve leermethoden voor docenten, opleiders en facilitators, rekening houdend met de steeds belangrijker rol die de informatie- en communicatietechnologieën spelen. http://europa.eu/legislation_summaries/education_training_youth/lifelong_learning/c11054_nl.htm EPOs vzw, Europese Programma’s voor Onderwijs, Opleiding en Samenwerking is het Vlaams agentschap voor de uitvoering van het Europese ‘een leven lang leren’-programma of LLP (Life Long Learning Programma). Dit programma verzamelt de onderwijs- en opleidingsprogramma’s van de Europese Unie en loopt van 2007 tot 2013. <http://www.epos-vlaanderen.be/>

84 1) focus op de ontwikkeling van beroepsvaardigheden van de deelnemers, 2) inzetten op de oplossing van arbeidsmarktproblemen en 3) volwassenen mogelijkheid bieden om ook persoonlijke competenties te verwerven onder de vorm van algemene competenties: ICT, managementvaardigheden, etc. Zie ook Routeplan VOKA-KAMER VAN KOOPHANDEL ANTWERPEN-WAASLAND, o.c., p. 128-129 en <http://pub.uvm.dk/2007/lifelonglearning/> voor alle details over het programma.

	Total		Male		Female	
	2005	2010	2005	2010	2005	2010
EU-27	9.8	9.1	9.0	8.3	10.5	10.0
Euro area	8.1	7.9	7.9	7.5	8.4	8.3
Belgium	8.3	7.2	8.2	7.0	8.5	7.4
Bulgaria	1.3	1.2	1.3	1.1	1.2	1.3
Czech Republic	5.6	7.5	5.2	7.3	5.9	7.7
Denmark	27.4	32.8	23.6	26.3	31.2	39.3
Germany	7.7	7.7	8.0	7.7	7.4	7.6
Estonia (2)	5.9	10.9	4.3	8.6	7.3	13.0
Ireland	7.4	6.7	6.2	6.3	8.6	7.2
Greece	1.9	3.0	1.9	3.1	1.8	2.9
Spain (3)	10.5	10.8	9.7	10.0	11.4	11.6
France	7.1	5.0	7.0	4.6	7.2	5.4
Italy	5.8	6.2	5.4	5.9	6.2	6.5
Cyprus (3)	5.9	7.7	5.4	7.5	6.3	7.9
Latvia	7.9	5.0	5.0	3.4	10.6	6.5
Lithuania	6.0	4.0	4.2	3.2	7.7	4.8
Luxembourg (3)	8.5	13.4	8.5	12.8	8.5	14.0
Hungary	3.9	2.8	3.2	2.6	4.6	2.9
Malta	5.3	5.7	6.1	5.2	4.5	6.1
Netherlands (3)	15.9	16.5	15.6	15.9	16.1	17.1
Austria	12.9	13.7	12.3	12.7	13.5	14.7
Poland	4.9	5.3	4.3	4.8	5.4	5.9
Portugal	4.1	5.8	4.0	5.8	4.2	5.7
Romania	1.6	1.3	1.5	1.2	1.6	1.4
Slovenia	15.3	16.2	13.6	14.1	17.2	18.3
Slovakia	4.6	2.8	4.3	2.2	5.0	3.3
Finland	22.5	23.0	19.0	18.9	26.1	27.1
Sweden (3)	17.4	24.5	13.0	18.0	21.9	31.1
United Kingdom (3)	27.6	19.4	23.1	16.4	32.0	22.4
Iceland	25.7	25.2	21.6	21.1	29.8	29.4
Norway	17.8	17.8	16.3	16.4	19.3	19.2
Switzerland (3)	27.0	30.6	27.4	31.6	26.5	29.6
Croatia (4)	2.1	2.0	2.0	2.2	2.1	1.8
FYR of Macedonia	:	3.2	:	3.1	:	3.4
Turkey	:	2.5	:	2.6	:	2.4

(1) Refer to the Internet metadata file

(http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_SDDS/en/lfjs_edu_a_esms.htm).

(2) 2005 male rate, unreliable or uncertain data.

(3) Break in series.

(4) 2010 male and female rates, unreliable or uncertain data.

Source: Eurostat (online data codes: tsien080 and trng_lfs_01)

Terecht zet ook de Universiteit Antwerpen in op Levenslang leren via een aangepaste Stuurgroep en verankerde de doelstelling in haar beleidsverklaring⁸⁵. Leren van 7 tot 77 kan aan de universiteit Antwerpen dankzij de voortreffelijke “kinderuniversiteit”: een stimulerende denk-, doe- en ontdekdag voor jonge scholieren⁸⁶, een aangepast programma voor werkstudenten en allerhande post-academische vormingen, opleidingen en opleidingscycli zoals het breed toegankelijke Studium Generale... Voorts zetten de universiteit en hogescholen ook al jaren in op een grote(re) participatie van werkstudenten, volwassenen met beroepservaring die een hogeschool diploma moeten of willen halen doorgaans om hun carrière een nieuwe wending te geven of een niet of niet-volledig afgewerkte studieloopbaan alsnog af te werken⁸⁷. Losser van universiteit en hogescholen zijn ook beroepsgerichte opleidingen op het niveau van het hoger onderwijs zoals HBO5 of Centra voor Volwassenenonderwijs erg relevant, al dan niet als opstap naar een latere opleiding aan hogeschool of universiteit.

85 “De Universiteit Antwerpen wil inspelen op de maatschappelijke vraag naar levenslang leren en zich profileren als een breed kenniscentrum voor de Antwerpse regio. “Levenslang leren” wordt begrepen als de niet-diploma of –certificaatgerichte vorming voor het brede publiek, van jong tot oud. Hiermee sluit “Levenslang Leren” aan bij de beleidsverklaring van de Universiteit Antwerpen waarin gesteld wordt dat de Universiteit Antwerpen blijft inzetten op navorming en bijscholing voor het brede publiek via lezingencycli en andere populariserende initiatieven.” <http://www.ua.ac.be/main.aspx?c=LEVENSLANGLEREN&n=81444>

86 Cf. ook Kekulé, de Studium Generale, ActUA, Wetenschapswinkel, Dag van de Wetenschap, Fusieshow, Edison-wedstrijd...

87 Volgens VDAB zijn mogelijke pistes hier: de uitbouw van coherente leerladders met voldoende instapsporten, investeren in infrastructuur die flexibele leervormen mogelijk maakt en een maximaal gebruik en inschakeling van *Eerder Verworven Competenties en Eerder Verworven Kwalificaties*.

4.7 Triple helix: strategisch partnerschap tussen kennisinstellingen, ondernemingen en de overheid

Steeds meer stakeholders (ondernemingen en werkgeversorganisaties, overheden, organisaties...) zoeken samenwerking met de universiteit en/of hogescholen, hun docenten en studenten. Dat is uitstekend want het bewijst de relevantie en de grote waarde die de brede gemeenschap hecht aan wetenschappelijk onderbouwde beleids – en bedrijfsvoering. Bovendien blijkt eruit dat steeds meer bedrijven, mensen en/of organisaties onderkennen dat samenwerken, kennis en inzichten delen noodzakelijk is om te producten, diensten en/of processen te verbeteren. En, dat ze vaak nood hebben aan een meer fundamenteel wetenschappelijke onderbouw voor de ontwikkeling van duurzame producten, diensten en processen. Als deze kennis en informatie kapitaal is voor het behoud en/of de uitbreiding van marktaandeel ligt de bereidheid om samen te werken met een “neutrale partner” vaak meer voor de hand dan rechtstreekse samenwerking met mogelijke concurrenten. De universiteit als neutrale partner kan er bovendien toe bijdragen dat wetenschappelijk onderzoek dat voor meer partners relevant is dan voor diegenen die er ook financieel toe willen bijdragen, zodat een free-rider probleem dreigt, toch kan worden uitgevoerd, tenminste als die inzet ertoe bijdraagt dat alle of minstens meer belanghebbenden daadwerkelijk overtuigd worden om te participeren aan een dergelijk onderzoek.

Ook voor de universiteit en hogescholen kan dit (her) nieuw(d)e streven naar samenwerking en partnerschappen van groot belang zijn. Samenwerking en partnerschappen kunnen immers leiden tot meer dan welgekomen verwerving van extra (onderzoeks)middelen. Van belang is ook de toegang die onderzoekers zo kunnen krijgen tot bepaalde data en eventueel ook onderzoeksfaciliteiten die niet of onvoldoende beschikbaar zijn binnen de universiteit en/of hogeschool. Onderzoeksvragen van ondernemers, organisaties en overheden ontmoeten die van de onderzoekers en vice versa. Net zoals fundamenteel wetenschappelijk onderzoek en het streven naar meer concrete toepassingen die finaal hun weg moeten vinden naar de markt mekaar kunnen versterken en bevruchten. De voorbeelden van dergelijke zinvolle samenwerkingsverbanden zijn inmiddels legio⁸⁸ en zullen allicht enkel toenemen. Vanuit het perspectief van het Financieringsdecreet worden deze – nochtans arbeidsintensieve – inspanningen van de Universiteit en Hogescholen niet gehonoreerd. Het verplicht de kennisinstellingen in toenemende mate om a rato van hun bijdrage te participeren in de vermarkting van de resultaten van dergelijk onderzoek en/of wetenschappelijke dienstverlening aan de maatschappij. Dat is overigens volstrekt legitiem.

Niettemin blijft het her en der *bon ton* om de universiteit en – zij het in veel mindere mate – de hogescholen een “ivoren toren”-mentaliteit te verwijten. Dat is contraproductief en staat steeds meer haaks op de realiteit. Wel mag en moet de universiteit steeds de afweging blijven maken of en in welke mate vragen tot samenwerking een impact hebben op de kernactiviteit, de ruimte en vrijheid voor door de nieuwsgierigheid van de onderzoeker(s) gedreven fundamenteel wetenschappelijk onderzoek en/of de weloverwogen strategische keuzes van de universiteit en/of hogescholen. Een keuze die de universiteit en/of hogescholen maar in voldoende vrijheid kunnen maken als de overheidsfinanciering voor onderzoek substantieel is en bij voorkeur systematisch blijft toenemen.

88 Een succesvol voorbeeld op vlak van onderwijs is de Master Veiligheidswetenschappen en de module AGS, Adviseur Gevaarlijke Stoffen. Twee opleidingen die volledig door bedrijven en/of het “afnemend veld” worden gefinancierd.

De samenwerking en wisselwerking tussen universiteit/hogescholen en de verschillende stakeholders zou nog aan betekenis en waarde kunnen winnen wanneer bedrijven, overheden en organisaties niet zozeer met een vraag maar met een concreet aanbod naar de universiteit/hogeschool stappen en/of het engagement aangaan om hetzij (doctoraats) onderzoek te steunen^{89,90}, hetzij de universiteit en hogeschool in het algemeen. De mogelijkheden zijn groot en sommige reeds met succes beproefd: leerstoelen gefinancierd door bedrijven, gastcolleges door bedrijfsleiders, onderzoeksprojecten op de werkvloer⁹¹, gezamenlijke opleidingen, de uitbouw van nieuwe netwerkorganisaties zoals Kennislink Antwerpen, bedrijfsstages voor docenten, jobshadowing, ...⁹². Meer is mogelijk.

Strategische win-win-samenwerking kan ook helpen in de aanpak van de **mismatch op de arbeidsmarkt**. Ook op dat vlak beschouwen VDAB, VOKA-Kamer van Koophandel Antwerpen-Waasland en tal van bedrijven in de regio Antwerpen het hoger onderwijs als een onontbeerlijke partner om de –overigens Europese en zelfs wereldwijde– mismatch op de arbeidsmarkt weg te werken⁹³. De vraag naar hooggeschoolde werknemers met zowel bijzondere specialistische als generalistische kennis of meer nog een combinatie van beide die bovendien bereid zijn om zich om te scholen in functie van nieuwe noden, neemt toe terwijl het aantal hooggeschoolden per vacature in de praktijk behoorlijk klein blijft. Kortom, hoogopgeleiden en niet in het minst ook professionele bachelors zijn en blijven erg gegeerd op de arbeidsmarkt⁹⁴.

Het is de missie bij uitstek van het hoger onderwijs om er toe bij te dragen c.q. mee voor te zorgen dat jongeren kwalificaties en competenties verwerven die gegeerd zijn op de (Antwerpse) arbeidsmarkt. Zeker ook voor het Antwerpse hoger onderwijs is het cruciaal om de vinger aan de pols te houden van de ontwikkelingen op de ondernemers- en arbeidsmarkt. Dat is meer dan er op een louter utilitaire manier op in te spelen. Het kan inderdaad niet de missie zijn van het hoger onderwijs en al zeker niet van de universiteit om als het ware “kant en klare” arbeidskrachten af te leveren die naadloos aansluiten op de verwachtingen van de arbeidsmarkt van vandaag. Daarvoor is die arbeidsmarkt aan te sterke evoluties onderhevig.

89 Zo financieren de “Vrienden van het Conservatorium”, dankzij de bijdragen van structurele partners en donatoren masterclasses voor getalenteerde jongeren, muziekinstrumenten en beurzen om in het buitenland te studeren. De holding Akkermans en Van Haren financierde als “Vriend van het ITG” in een periode van 5 jaar maar liefst 25 doctoraatsonderzoeken aan het Instituut voor Tropische Geneeskunde mede uit waardering voor de medische ondersteuning door het Instituut van de vele medewerkers van bijv. baggerbedrijf DEME die zowat overal ter wereld actief zijn. Ook de provincie Antwerpen besliste onlangs om twee doctoraatsonderzoeken per legislatuur te financieren.

90 Daartoe heeft de Universiteit Antwerpen het zogenaamde Universiteitsfonds opgericht (cf. www.ua.ac.be/universiteitsfonds/)

91 O&O-bedrijfsprojecten i.f.v. economische uitbouw van de regio, i.f.v. duurzaamheid, ... Een voorbeeld hiervan is de opleiding operationeel distributiemanager van Katho, die werd uitgewerkt i.s.m. de VDAB en aan aantal bedrijven als McDonald's, Carrefour, Torfs, ... Deze opleiding biedt enerzijds een degelijke theoretische basis, maar laat de studenten anderzijds ook grondig kennismaken met de praktijk door een groot aandeel werkplekleren. Werkplekleren blijft inderdaad een belangrijke sleutel voor hoger onderwijs dat voldoende dicht bij de werkrealiteit staat. Cf. SERV-advies over werkplekleren: “Werkplekleren is dé plaats waar onderwijs en werk elkaar treffen; er is een wisselwerking tussen wat geleerd wordt in de context van een opleidingsinstelling en wat geleerd wordt in een bedrijfs- of organisatiecontext (intra versus extra muros). Beide leercontexten zijn cruciaal in het leerproces en versterken elkaar.” Belangrijk bij werkplekleren, zeker in een context van hoger onderwijs, is de reflectie over het leerproces en over de werkcontext waarin men zich bevindt: “Hoe kan ik zelf op zoek gaan naar kansen om zo veel mogelijk bij te leren? Welke conclusies kan ik trekken over mijn aanpak? Welke suggesties kan ik doen om het werkingsproces in het bedrijf te verbeteren?”

92 Zo is er *Competent*, een digitale databank waarin beroepsactiviteiten en de verschillende profielen en competenties die werknemers daarvoor nodig hebben, zijn opgeslagen. Verder zijn ook de erkende beroepskwalificaties het vermelden waard.

93 Nota met bedenkingen en observaties van Fons Leroy, gedelegeerd bestuurder van VDAB naar aanleiding van de discussienota ter voorbereiding van de verkennende brainstorm Strategische Visie Hoger Onderwijs Antwerpen, 01/03/2012.

94 VDAB verwijst hier naar het werkaanbodbericht van januari 2012: “De vraag naar hooggeschoolden (bachelors en masters) kent de grootste stijging (+ 23,8%).” http://vdab.be/trends/berichten/werkeraanbodbericht_januari_2012.pdf. Volgens de halfjaarlijkse arbeidsmarktbalans van VDAB van december 2011 blijkt: “In een analyse voor de periode 2000-2010 brengt het Steunpunt WSE de kwalitatieve mismatch per beroepsgroep in kaart. Hieruit blijkt dat de krapte in het hooggeschoolde segment nog veel groter is dan gemiddeld, maar deze krapte was reeds in 2000 erg hoog. Er waren toen gemiddeld nog slechts 2 hooggeschoolde niet-werkende werkzoekenden per openstaande VDAB-vacature voor hooggeschoolde jobs. [...] De crisis van 2008-2009 heeft nauwelijks voor een ontspanning gezorgd, met slechts iets meer dan 3 hooggeschoolde werkzoekenden per vacature in 2009. Sindsdien is de verhouding weer gedaald beneden 3.” http://vdab.be/trends/arbeidsmarktbalans/Halfjaarlijkse_arbeidsmarktbalans_december_2011.pdf, p. 8. Hoogopgeleiden en vooral professionele bachelors zijn erg gegeerd op de arbeidsmarkt. Een hogere opleiding is een zeer goede basis voor de uitbouw van een loopbaan en voor verdere specialisatie. Cf. schoolverlaterstudie VDAB 2008-2009: slechts 19,2 % van de hooggeschoolde schoolverlaters is na 1 jaar nog werkzoekend. <http://vdab.be/trends/schoolverlaters/schoolv2009.pdf>, p. 12. De professionele bacheloropleidingen bieden van alle studierichtingen de grootste instroom naar de arbeidsmarkt. <http://vdab.be/trends/schoolverlaters/schoolv2009.pdf>, p. 37. In de opleiding ‘Medische beeldvorming’ (27 sv= schoolverlaters) is na 1 jaar niemand nog werkzoekend. Ook in de opleidingen ‘Verpleegkunde’ (1.065 sv), ‘Vroedkunde’ (185 sv) en ‘Bouw’ (59 sv) is na 1 jaar amper nog een werkzoekende schoolverlater te vinden.

Nog tal van andere opleidingen in dit niveau zoals ‘Vastgoed’ (129 sv), ‘Voedings- en dieetkunde’ (141 sv), ‘Elektromechanica’ (381 sv), ‘Logopedie en audiologie’ (236 sv), ‘Ergotherapie’ (352 sv) en ‘Luchtvaart’ (29 sv) bieden een uiterst vlotte overgang van school naar werk.

Studenten moeten meer dan ooit worden opgeleid voor jobs van morgen waarvan we het bestaan laat staan de invulling nu zelfs nog niet kunnen bevroeden. Het zou bovendien onrecht doen aan de brede, academische missie van een universiteit: studenten uitdagen om uit te groeien tot breed gevormde, kritische en nieuwsgierige intellectuelen en hen daartoe de nodige hefboomen aanreiken, steeds in functie van nieuwe noden en om wetenschappelijke inzichten te actualiseren,.

Studenten zullen het hun alma mater bijzonder dankbaar zijn als ze niet enkel inzet op zogenaamde linkerhersenheldt competenties maar ook op rechterhersenheldt competenties. Voor zover we de voormalige rector van *The Georgia Institute for Technology* mogen geloven, is het slaagpercentage van “zijn” studenten substantieel gestegen zodra hij het toelatingsbeleid drastisch omgooide⁹⁵. De traditie om jongeren te selecteren op basis van cijfers voor bepaalde vakken werd bewust verbreed naar jongeren die behalve goede of behoorlijke resultaten haalden voor o.m. wiskunde, wetenschappen en techniek, ook een muziekinstrument bespelen, in een koor zingen of aan teamsport doen. Op zijn initiatief deed/doet *The Georgia Institute for Technology* gerichte inspanningen en investeringen om jongeren aan het zingen en het sporten te krijgen en/of in de ban te helpen raken van kunst en cultuur. Resultaat: de leerprestaties en de sfeer verbeterden. En nog belangrijker: de studenten werden/worden bovendien multidimensionaler, interessanter en creatiever. Ze hebben immers geleerd om meer horizontaal te denken en verbanden te leggen.

Een dergelijk selectiebeleid is dan wel uitgesloten voor Vlaamse hogescholen en universiteiten, ze kunnen die multidimensionale sfeer wel bevorderen door kunst op de campus, kunstfestivals, ruimte voor muziek en dans, goede sportgelegenheden... Een aanpak die andermaal uitnodigt om discipline-overschrijdend te werken. En wie weet, misschien ligt daar een sleutel tot een betere en meer succesvolle integratie van jongeren met een migratieachtergrond. Een dergelijke aanpak breekt de traditionele invalshoek open van waaruit studenten worden benaderd. Meer studenten krijgen meer ruimte om iets extra te bieden bijv. vanuit hun eigen culturele achtergrond, vaardigheden of passies.

Niet alleen de studenten, hoger onderwijsinstellingen, maar ook de economie, arbeidsmarkt en gemeenschap zullen wel varen met (nog meer) ondernemers/wetenschappers/ingenieurs die gebeten zijn door kunst en cultuur en/of kunstenaars met management- en/of technische kwaliteiten.

In Vlaanderen is geen stad of regio beter geplaatst om te experimenteren met nieuwe vormen van samenwerking, uitwisseling en afstemming om de band tussen onderwijs, economie, kunst, cultuur en overheid nog te versterken. Het sluit bovendien mooi aan bij die derde –weliswaar in het Financieringsdecreet niet gehonoreerde – kerntaak van universiteiten en hogescholen m.n. die m.b.t. wetenschappelijke dienstverlening aan de maatschappij.

Ook de inkanteling in de universiteit en de academisering van nu nog academische hogeschoolopleidingen opent nieuwe perspectieven voor deze wisselwerking en kruisbestuiving tussen hoger onderwijs en economie. Vanaf september 2013 bundelt de Universiteit Antwerpen binnen de nieuwe faculteit Toegepaste Ingenieurswetenschappen, de opleidingen industrieel ingenieur van de Karel De Grote Hogeschool en van de Artesis Hogeschool Antwerpen. Deze schaalvergroting biedt uitgelezen kansen voor kwaliteitsverbetering. De beslissing om een ééngemaakte faculteit Toegepaste Industriële Wetenschappen op academisch topniveau uit te bouwen is van groot belang. Immers, in alle topregio's is een sterke ingenieursopleiding op academisch niveau een kritische succesfactor voor innovatie, creativiteit, het aantrekken van investeringen en de succesvolle vermarkting van nieuwe technologieën, processen en producten. Bovendien past deze nieuwe faculteit perfect in het ambitieuze beleidsproject van de Vlaamse Regering 'Vlaanderen In Actie' en in de Agenda 2020 van de EU.

95 Voorbeeld uitgewerkt door T.L. Friedman, o.c., 335 e.v.

Is de industrie bereid om haar steentje bij te dragen voor de verdere uitbouw van deze ook voor haar vitale faculteit?

4.8 Digitale competentie: over nieuwe technologieën en uitgebreidere steeds breder toegankelijke ICT-mogelijkheden

Dankzij steeds wijder verspreide en doeltreffender ICT-mogelijkheden kan –naast producten en diensten- ook wetenschappelijke kennis van hoge kwaliteit op steeds meer plaatsen door steeds meer mensen worden gedeeld. Die evolutie leidt onvermijdelijk tot toenemende concurrentie tussen kennisinstellingen voor de beste talenten. Anderzijds bevorderen de nieuwe ICT-mogelijkheden de wereldwijde uitwisseling van kennis en versnelen ze de vernieuwing, verspreiding en de kruisbestuiving van ideeën. Die trend zorgt op onderwijsvlak voor een breed aanbod van nieuwe – haast overwegend- online onderwijsinitiatieven die leerplatforms en fora mogelijk maken. Als de huidige tendens zich verder doorzet, staat het traditionele onderwijssysteem onder een zekere druk⁹⁶.

Dan volstaat het niet langer om in te zetten op technologische innovatie maar is het tijd voor een passende strategie op het vlak van wereldwijde e-studieconcurrentie.

Van het kleuter- tot het secundair onderwijs zien we dat kinderen en jongeren zich spelenderwijs een weg surfen door hun virtuele omgeving waarbij ze vaak zelf voorlopers zijn in het gebruik van nieuwe technologieën. Belangrijk is dat ze leren hoe ze in die virtuele wereld moeten surfen. Surfvaardigheden, het talent en oordeelsvermogen verwerven om wijsheid en kennis te vinden in de overvloed van informatie die zonder “reliëf”, structuur of zichtbaar onderscheid in kwaliteit wordt aangeboden, is bijgevolg cruciaal. Kinderen en jongeren afsluiten van het internet is geen optie, ze er goed en heel kritisch mee leren omgaan des te meer. Ook hier kunnen en moeten scholen creatief, innovatief – en in een goede wisselwerking met ouders – de weg wijzen⁹⁷.

Doordacht ICT-gebruik creëert in een schoolomgeving een reeks niet mis te verstane voordelen. Zo kan het een belangrijke impuls geven aan onderwijsvernieuwing op voorwaarde dat ICT op een weloverwogen en doordachte manier in het wetenschaps- en talenonderwijs wordt verankerd. Bijkomend laat ICT toe om het onderwijs flexibeler- want meer en beter afgestemd op de kennis en het talent van elke individuele leerling- te organiseren bijv. door het loskoppelen van tijd en ruimte. Leerlingen en studenten die o.m. door ziekte of omwille van een functiebeperking niet fysiek aanwezig kunnen zijn in het klaslokaal, krijgen zo de mogelijkheid om–geheel op eigen tempo via leerplatforms en aangepaste softwareprogramma’s en individuele remediëringsoefeningen- in een mum van tijd een en ander opnieuw bij te werken.

96 In zijn artikel: “Come the revolution” uit de *International Herald Tribune* van 15/05/2012, bespreekt Thomas L. Friedman het fascinerende voorbeeld van de oprichting van Coursera.org. (<https://www.coursera.org/>). Dit nieuwe interactieve en multidisciplinaire leerplatform ontpopte zich in een mum van tijd tot een gigantisch succes dankzij het permanente online aanbod van hoorcolleges en huiswerktaken waardoor studenten over de hele wereld een certificaat of een graad kunnen behalen met het oog op een betere job of eenvoudigweg om toegang te krijgen tot een betere school. Dankzij het razendsnelle internet en de schier oneindige mogelijkheden die dit medium schept, wordt dit nieuwe interactieve leerplatform niet enkel gebruikt om studenten op te leiden, maar is het ook een waardevolle en uiterst gericht instrument om openstaande vacatures in bedrijven op te vullen. Aan de hand van de goede tot voortreffelijke studieresultaten van deelnemende studenten, kunnen kandidaten gericht en vooral eerlijk worden gescreend op hun jobgeschiktheid. Bovendien biedt deze vorm van online onderwijs en bijbehorende testing burgers die omwille van financiële, geografische of andere tijdsredenen aanvankelijk geen toegang hebben tot kwalitatief hoogstaand onderwijs, de kans op een betere toekomst voor henzelf en hun familie. <http://www.nytimes.com/2012/05/16/opinion/friedman-come-the-revolution.html>. Zie hierover ook: “Consortium bolsters shift in University education” uit de *International Herald Tribune*, van 18/07/2012, 1 en 15: “As part of seismic shift in online learning that is reshaping higher education, Coursera, a year-old company founded by two Stanford computer scientists announced Tuesday that a dozen major research universities were joining the venture. In the autumn, Coursera will offer 100 or more courses that are expected to draw millions of students and adult learners globally”. Na de oorspronkelijke partners van het project (Stanford, Princeton, the University of Michigan en the University of Pennsylvania) zijn nieuwe partners als the University of Edinburgh, University of Toronto, l’École polytechnique fédérale de Lausanne, the California Institute of Technology, Duke, John Hopkins en vele andere onderwijs – en onderzoeksinstituten toegetreden. Volgens Richard A. Demillo, de directeur van het Center for 21st Century Universities is dit een tsunami: “It is all so new that everyone’s feeling their way around, but the potential upside for this experiment is so big that it is hard for me to imagine any large research university that wouldn’t want to be involved”. Momenteel dekken de online cursussen vooral de disciplines wiskunde, ingenieur – en computerwetenschappen. Vermoed wordt dat de humane wetenschappen en geneeskunde heel snel zullen volgen.

97 Op www.veiligonline.be kunnen ouders een uitgebreid vormingsaanbod ontdekken om hun kinderen veilig te laten surfen.

Omwillen van die aanpak op maat, levert e-leren ook voordelen op het vlak van flexibeler onderwijs waarbij er meer ruimte is voor differentiatie in functie van de talenten en mogelijkheden van de individuele leerling. Net omwille van die reden kan e-learning ook de praxis van 'levenslang leren' beter ondersteunen en toegankelijker maken. Bovendien heeft e-learning ook een gunstig effect op de motivatie en prestaties van leerlingen⁹⁸. Toch brengt het gebruik van ICT in een leeromgeving niet alleen kansen en troeven maar ook risico's met zich mee. Uiteraard moeten alle leerlingen een vergelijkbare toegang hebben tot ICT, zo niet dreigt een nieuwe uitsluiting. Beschikken over en/of toegang hebben tot hardware volstaat evenwel niet.

Groter dan de kloof tussen al dan niet beschikken over informaticamateriaal is het probleem van het gebruik dat ervan wordt gemaakt. Zo blijken kinderen en jongeren uit kwetsbare milieus meer tijd te verspillen met spelletjes dan jongeren die er ook en vooral zinvol gebruik van maken. Een Ipad(klas) in elke secundaire school kan een interessante start zijn⁹⁹.

De ICT (r)evolutie raasde aan lichtsnelheid door het einde van de XXe eeuw en schept gigantische verwachtingen voor de XXIe eeuw, vooral op onderwijs- en onderzoeksvlak. Een zinvol gebruik van ICT in het onderwijs - van kleuter- tot hoger onderwijs - veronderstelt dat ook alle leerkrachten en docenten "mee" zijn met deze evolutie. Lesgeven is op zich reeds een grote uitdaging. ICT kan ongetwijfeld dit proces ondersteunen. Dit veronderstelt dat alle betrokkenen beseffen dat pedagogie via ICT anders werkt dan klassiek contactonderwijs.

Momenteel blijft het aanbod aan pedagogisch verantwoorde softwareplatforms voor alle onderwijsniveaus erg beperkt. Leren werken met ICT is een zaak, *leren* (studeren) en *leren leren* met ICT is een andere. Optimaal gebruik te kunnen maken van ICT in het onderwijs vereist dan ook dat onderwijsverantwoordelijken, leerkrachten en docenten *anders* worden gevormd. Anders dreigt het gebruik van ICT te verwateren tot een commercieel geïnspireerde mode. De ontwikkeling van didactische software is meteen een enorme uitdaging voor de hogescholen en universiteit en m.n. voor de lerarenopleidingen en informatica.

Nu de huidige generatie studenten meer nog dan met melk is opgegroeid met smartphones, Ipods, Ipads, iPhones, sociale en andere media zal de "strijd om de beste student" o.m. ook daar worden gevoerd. Zo maken steeds meer universiteiten in de VSA werk van "virtuele campusbezoeken" waarop de meest vermaarde professoren en/of de professoren met de grootste pedagogische vaardigheden potentiële studenten op een aantrekkelijke manier informeren over de troeven van hun universiteit of hogeschool¹⁰⁰. Als het klopt dat vooral Europese universiteiten het steeds moeilijker hebben om getalenteerde buitenlandse studenten aan te trekken en te houden¹⁰¹, is dit allicht een zinvolle investering, zeker wanneer ook studenten in de kunsten hun creativiteit kunnen botvieren op een dergelijke presentatie.

Het hoger onderwijs zou excellente (e-)learningcommunities kunnen ontwikkelen of faciliteren waar zowel ingeschreven als vrije studenten (en docenten) samen kennis kunnen creëren, ontwikkelen en delen.

98 <http://www.ond.vlaanderen.be/ict/beleid/default.htm> Zie hiervoor heel specifiek en in het bijzonder de Conceptnota Mediawijsheid en F. Vandembroucke, Competenties voor de kennismaatschappij: beleidsplan ICT in het onderwijs 2007-2009, 44p. Hoger onderwijs zou bovendien excellente learning communities moeten ontwikkelen waar zowel ingeschreven als niet-ingeschreven studenten kennis kunnen ontwikkelen maar ook creëren. Hogere onderwijsinstellingen worden zo opnieuw de 'lichthuizen van kennis'. Zie hiervoor: D. De Boe et alii, *o.c.*, Lannoo Campus, 200 p.

99 Onlangs maakte schepen voor Onderwijs van de stad Antwerpen, Robert Voorhamme bekend dat tegen volgend schooljaar voor elke stedelijke secundaire school een iPadklas zal worden ingericht. Het inrichten van die digitale klassen is één van de manieren waarop de schepen het Antwerpse onderwijs wil hervormen. Ipads inschakelen in scholen is een eerste stap naar het volledig geïndividualiseerd onderwijs waarbij elke leerling vanuit zijn interessesfeer en talenten en op zijn eigen tempo les krijgt en waarbij de leraar de rol van coach opneemt die samen met enkele collega's, de klas begeleidt. In zijn recente boek: *De school is van iedereen* pleit hij dan ook resoluut voor de digitale school. De teloorgang van het zogenaamde klassieke onderwijs en het grenzeloze vertrouwen in het internet, stoot dan weer op weerstand bij een aantal sceptici zoals Nederlands auteur Marc Reugebrink. Volgens hem ondermijnt deze aanpak het kritisch denken en werkt ze een acuut kennisdeficit in de hand. "Ze zullen flexibel zijn. Ze zullen de overtuiging hebben dat kennis altijd maar een zeer beperkte houdbaarheid heeft en alleen de op dat moment geldende doelen dient. In de overtuiging zelfs dat je je kennis niet eens eigen hoeft te maken: je kunt het toch opzoeken op het internet? Voorhammes school voor iedereen zal een school van nobody's blijken te zijn, van mensen die geen zelfstandige burgers zijn met een gevoel voor democratie en rechtvaardigheid, maar producten van een bedrijf dat in de tabellen van de Oeso uitstekend scoort." *De Standaard*, vrijdag 15/06/2012, p. 16-17.

100 Christopher Schuetze, "Universities turn to internet for virtual tours", *IHT*, 5 augustus.

101 Christopher Schuetze, "European countries compete to attract and retain foreign students", *IHT*, 11 augustus 2012.

5. Strategische missie Hoger Onderwijs in Antwerpen

Informatie - en dus kennis en vorming – en energie (bevoorradingzekerheid en een correcte prijs) zijn onmiskenbaar de belangrijkste pijlers van de (wereld)economie. Kenmerkend voor een hogere onderwijsopleiding is precies de nieuwsgierigheid, het zoeken en experimenteren vanuit een brede waaier aan kennis en competenties die studenten er moeten verwerven en/of verder ontwikkelen. Naast vakinhoudelijke kennis gaat het ook om het snel en accuraat verwerken van en het kritisch omgaan met informatie, het verwerven van inzicht en van het vermogen om verbanden te leggen, kennis en inzicht overdraagbaar te maken en idealiter interdisciplinair uit te diepen en toe te passen.

Waar willen de hogere onderwijsinstellingen van de AUHA en de Antwerpse regio tegen 2020 op onderwijsvlak staan?

5.1 Strategische doelstellingen en ambities

SD1: Antwerpen is uitgegroeid tot dé referentie voor levenslang, veeleisend en succesvol leren op zeer hoog niveau in een grootstedelijke context: steeds mee met de tijd en alert voor de wijzigende onderwijs – en opleidingsbehoeften van studenten, de brede arbeidsmarkt en de samenleving.

Wie *Antwerpen* zegt - stad, regio en/of provincie - denkt onmiddellijk - mede dankzij een doeltreffend communicatiebeleid - behalve aan de haven, de industrie, kunst en cultuur, de zoo... steeds ook spontaan aan – via de financiering beter te honoreren- maatschappelijk gericht, hoogstaand kwalitatief (hoger) onderwijs en onderzoek (zie ook onder SD 5). Bij alle personeelsleden van de associatiepartners heerst een groot loyaliteitsgevoel en trots ten aanzien van hun instelling(e), de stad en, de regio en de provincie.

SD2: Universiteit Antwerpen, hogescholen en associatie zijn stedelijk, regionaal en maatschappelijk sterk ingebed. Hun missie, stevige reputatie en imago is gekend en wordt breed (h)erkend.

Alle instellingen voor hoger onderwijs in Antwerpen ambiëren uitdrukkelijk om de grootstedelijke context van de Antwerpse regio te integreren in hun leerprocessen. Zo wordt Antwerpen als stadslabo ten volle geëxploreerd. Ook dit impliceert interdisciplinaire dialoog, kenniscreatie, ontwikkeling en uitwisseling. De instellingen voor hoger onderwijs in Antwerpen en al hun medewerkers zoeken hefboomen om de kennis, vaardigheden, ervaring die in de brede Antwerpse regio aanwezig en beschikbaar is maximaal aan te boren. Omgekeerd trachten ze hun kennis, vaardigheden en ervaring maximaal te ontsluiten voor de brede regio. De missie, positie en identiteit van alle associatiepartners van de AUHA¹⁰², zijn uitgeklaard en worden als dusdanig (h)erkend. Met respect voor hun specifieke kernwaarden, strategische onderzoeksgebieden en interessedomeneinen zijn zij er samen zowel als elk afzonderlijk in geslaagd om de strategische ligging en, de groeikansen van de stad en de regio Antwerpen ten

¹⁰² Onder invloed van het structuurdecreet uit 2003 profileert de associatie zich sinds haar ontstaan als een actieve en dynamische partner in het Antwerpse onderwijslandschap. Haar leden bundelen sindsdien onder het motto van complementariteit en wederzijdse versterking, hun krachten en expertise in uiteenlopende onderzoeksdomeinen. Van bij de aanvang waren er verschillende werkgroepen aan de slag rond de belangrijkste thema's zoals academisering, onderwijs en onderzoek.

Maar ook op het vlak van bibliotheekbeleid, internationalisering, kwaliteitszorg, communicatie en studentenvoorzieningen werden de voordelen van samenwerking snel duidelijk. Dankzij haar eerste beleidsplan: *Gedeeld perspectief | Vermenigvuldigde mogelijkheden* werd de centrale visie en missie van de associatie gestroomlijnder en strakker geregisseerd. Dat idee werd kracht bijgezet door de opstart van een operationeel secretariaat. In een eerste periode lag de focus op de zoektocht naar een eigen identiteit binnen het vernieuwde Vlaamse onderwijslandschap. Antwerpen was hierin pionier omdat ze als eerste onderwijsstad de structuur en werking met associatiefaculteiten vooraf inplande en aldus ruimte voorzag voor de inkanteling van hogescholen in de universiteit.

volle uit te spelen en te worden erkend als bakken voor vernieuwing op het vlak van kennis, succesvol en hoogstaand (levenslang) leren, wetenschappelijk onderzoek en onderzoeksvalorisatie .

SD 3: Internationale inbedding. Dankzij een sterk internationaliseringsbeleid worden de associatiepartners minstens geshortlist en veelvuldig gekozen door vooraanstaande buitenlandse onderzoeks-, onderwijs- en kennisinstellingen voor strategische samenwerkingsverbanden en/of wordt ingegaan op voorstellen tot partnerschap vanuit de AUHA. Uitmuntende studenten van over de hele wereld vinden de weg naar Antwerpen. Alle studenten van de associatiepartners hebben tijdens hun studieloopbaan een relevante buitenlandervaring opgedaan. De AUHA is een verstandig "aanwezige" partner in nieuwe, vaak wereldwijd georganiseerde onderwijs – en onderzoekplatformen.

SD : Onderzoeks-, onderwijs- en dienstverleningsstrategie

Elke associatiepartner beschikt over een duidelijk, geïntegreerd en degelijk geïmplementeerd beleid op het vlak van multi- of interdisciplinair onderzoek, onderwijs¹⁰³ en dienstverlening, een kritische succesvoorwaarde voor de bevordering van innovatie en creativiteit. Zij creëren de ideale context die docenten van verschillende disciplines uitnodigt om samen te denken en te werken. Onderzoekers, docenten en administratieve medewerkers benutten hiervoor ten volle de mogelijkheden van de ICT.

Elke faculteit of discipline wordt uitgedaagd om minstens één concreet voorstel te formuleren over de manier waarop zij een meerwaarde kan betekenen voor één of meer andere disciplines.

Alle instellingen voor hoger onderwijs ambiëren om in hun leerprocessen meer evenwicht na te streven in de ontwikkeling van linker- en rechterhersen helftcompetenties.

De instellingen voor hoger onderwijs maken optimaal gebruik van de internationale netwerken van de vele stakeholders in de provincie Antwerpen: de provincie en provinciale ontwikkelingsmaatschappij (POM), de Haven van Antwerpen, het Antwerp World Diamond Center en vice versa.

De instellingen voor hoger onderwijs sturen relevante informatie m.b.t. studeren en onderzoeken in Antwerpen ook door naar toonaangevende internationale kranten die periodiek over (vernieuwingen in en uitdagingen voor hoger) onderwijs in de wereld berichten (cf. wekelijkse rubriek in *The International Herald Tribune*) op maandag.

SD 4a - Onderzoek: De instellingen voor hoger onderwijs definiëren en halen ambitieuze kwalitatieve en kwantitatieve onderzoeks- en valorisatiedoelstellingen en maken maximaal werk van de ontsluiting van de resultaten

De AUHA onderscheidt zich bijkomend door een krachtige visie op onderwijs waarbij gelijke kansenbeleid, levenslang leren, een toekomstgericht opleidingsaanbod met uitgesproken internationale insteek en dito efficiëntiewinst centraal staan. "De associatie wil jonge volwassenen maximale kansen bieden in het hoger onderwijs door hen optimaal te begeleiden op pedagogisch, materieel en psychosociaal vlak. In het kader van levenslang leren staat de associatie voor iedereen open om haar/zijn maatschappelijke, intellectuele en morele ontplooiing blijvend te behartigen. De associatie wil studenten een maatschappelijk verantwoord, samenhangend, helder gestructureerd en toekomstgericht opleidingsaanbod bieden. Zij zal de bachelor-masterstructuur invoeren en de accreditering van al haar opleidingen organiseren en ondersteunen. Zij streeft naar maximale integratie in het Europese tertiair onderwijs, met respect voor de Nederlandse taal. De associatie zal op strategisch verantwoorde en planmatige wijze haar onderwijs, onderzoek en maatschappelijke dienstverlening afstemmen op de sociale en de economische noden van de Antwerpse regio en de Vlaamse Gemeenschap, ingebed in een internationale context. De associatie zal door de ontwikkeling en beoefening van de kunsten bijdragen tot de culturele dynamiek van de regio. In het kader van een gemeenschappelijk stelsel van kwaliteitszorg zal de associatie maximale kwaliteit en efficiëntie nastreven. Zij zal hierbij bijzondere aandacht besteden aan de democratisering en de toegang tot het hoger onderwijs en hierbij de talenten en competenties van alle studenten optimaal ontwikkelen. De associatie wil gaandeweg de samenwerking tussen haar partners verdiepen om uit te groeien tot een performant en toekomstgericht kenniscentrum. Om dit te realiseren functioneert er een werkgroep Onderwijs binnen de associatie. Deze wordt geleid door de voorzitter van de Onderwijsraad van de Universiteit Antwerpen." (<http://www.associatie-antwerpen.be>).

103 Een recent voorbeeld van inspirerende interdisciplinariteit en samenwerking tussen het hoger onderwijs en privé is de opleiding Veiligheidswetenschappen die vanaf het academiejaar 2012-2013 wordt ingericht aan de Universiteit Antwerpen. Maar liefst vijf faculteiten werken eraan mee. In afwachting van overheidsfinanciering wordt de opleiding volledig door private middelen gefinancierd.

van dit onderzoek voor de bredere samenleving.

Tegen 2020 haalt Universiteit Antwerpen per jaar minstens:

- ⇒ 175 doctoraten
- ⇒ Een volgens internationale standaard gebenchmarkt aantal toonaangevende publicaties, waarvan een belangrijk percentage kan worden gekwalificeerd als “interdisciplinair”.
- ⇒ Een internationaal gebenchmarkt aantal prijzen voor onderzoek aan (o.m.) de Universiteit Antwerpen

SD 4b - Onderwijs: *De associatiepartners beschikken over een consequent en (her)kenbaar beleid op het vlak van oriëntatie van instromende studenten evenals van begeleiding van studenten en alumni naar de arbeidsmarkt. Zonder afbreuk te doen aan de hoge kwaliteitsstandaard zorgen zij –binnen grenzen - nodig voor maatwerk rekening houdend met bijv. taalkennis, handicap of leerstoornis van de student/alumnus. Zij bewaken systematisch de resultaten van deze oriëntering en begeleiding en sturen ze zo nodig bij. Dankzij de juiste inzet op speerpuntsectoren als toppijlers van excellentie en durf en uitermate aantrekkelijke generieke zowel als gespecialiseerde curricula trekt de Universiteit Antwerpen niet alleen de juiste docenten en onderzoekers maar ook de juiste en gemotiveerde studenten aan die dankzij een snelle, adequate en gerichtere selectie succesvol uitstromen, hun weg vinden op de arbeidsmarkt en hun rol opnemen in de samenleving.*

Alle instellingen voor hoger onderwijs in Antwerpen engageren zich tot onderzoek naar de kritische sleutelcompetenties voor de toekomst.

Alle instellingen voor hoger onderwijs in Antwerpen beschikken over een gecoördineerd traject op het vlak van screening en selectie van studenten en zorgen –zo nodig -voor een tijdige heroriëntering. Zij hebben een instrumentarium uitgewerkt voor een succesvolle studieloopbaan voor jongeren met talent doch gebrek aan voldoende startcompetenties. Hun beleid om excellente jongeren en studenten voldoende uit te dagen, staat op punt en is effectief.

Alle instellingen voor hoger onderwijs in Antwerpen zoeken succesvolle strategieën om het “levenslang leren en bevredigen van nieuwsgierigheid” te stimuleren.

SD 4c - Externe dienstverlening: *De associatiepartners zijn dankzij hun know-how actief aanwezig in allerlei culturele, sociale en economisch gerichte evenementen in de stad en de regio. Een intensieve en doelgerichte communicatiepolitiek en de actieve en loyale inzet van alle associatiemedewerkers versterken de aantrekkingskracht en de waarde van de associatiepartners.*

SD 4d: Interne dienstverlening: *Dankzij efficiënt en competent administratief personeel in alle partnerinstellingen wordt de planlast voor docenten en onderzoekers tot een minimum beperkt, zodat deze laatsten zich ten volle kunnen wijden aan hun kerntaken.*

SD 5: Economische inbedding

Dankzij een transparant en gestroomlijnd systeem van fundamenteel, gemengd en toegepast onderzoek, waar nuttig, in optimale wisselwerking en gelijkwaardig partnerschap met de industrie en andere stakeholders, hebben de associatiepartners hun draagvlak en leidende rol versterkt. De kennisvalorisatie en het effectief benutten vanuit de maatschappelijke verantwoordelijkheidsfunctie van de resultaten van wetenschappelijk onderzoek voor diverse doeleinden (sociaal, economisch, cultureel...) staan op punt mede dankzij een open win-win samenwerking met gespecialiseerde, vaak unieke onderzoekscentra (ITG, SCK CEN, Campus Vesta, VITO) en de creatie van nuttige spin-offs uit onze regio. In samenwerking met handel en industrie werken de associatiepartners voor de rechtstreeks betrokken opleidingen samen aan competentieprofielen, die voor de studenten de toegang tot de arbeidsmarkt faciliteren.

6. Enkele kritische succesfactoren

6.1. Goede studie (her)oriëntering

“Een studierichting is een manier om naar de wereld te kijken en als je er een kiest waarin je gelooft, dan kom je er wel.”

Inge Schoups, hoofd Antwerpse stadsarchieef en alumna Geschiedenis Universiteit Antwerpen

Een juiste studiekeuze (en later loopbaankeuze) is idealiter het resultaat van een evenwichtig proces. Wie bewust kiest voor een richting die hem/haar boeit en inspireert, heeft meer kans op slagen en zal uiteindelijk makkelijker zijn/haar weg vinden op de arbeidsmarkt en in de samenleving. Hoewel niet allesbepalend blijft een succesvolle studieloopbaan zowat de belangrijkste investering in het leven. Ze verhoogt de kans op een succesvolle loopbaan die voldoening schenkt en kan bijdragen tot een groter (maatschappelijk) (zelf) vertrouwen.

6.1.1 Definitie van startcompetenties en beginkwalificaties met aangepaste studiebegeleiding: een interessante casus uit het kunstonderwijs met bredere toepassingsmogelijkheden

De slaagkansen aan de universiteit van studenten uit het beroeps- en kunstonderwijs¹⁰⁴ liggen bijzonder laag (tussen 2% en 14%)¹⁰⁵. De slaagkansen voor die instroomrichtingen in een hogeschool daarentegen, liggen beduidend hoger. Het is dus wijs om vereiste aanvangscompetenties en verwachtingen voor de diverse opleidingen te verankeren in de eindtermen van het secundair onderwijs. In het bijzonder de Artesis Hogeschool Antwerpen ontwikkelde specifieke eindtermen voor het kunstonderwijs. Ze vertrekt daarbij vanuit duidelijke, goed gedefinieerde competenties¹⁰⁶ en zorgt voor een transparante en coherente aansluiting op het studieprofiel van de vervolgcursus in het hoger onderwijs¹⁰⁷. Een toelatingsproef laat ook hier toe om in een vroeg stadium te geschiktheid van de student, “het vermoeden van talent”, voor de gekozen studierichting in kaart te brengen¹⁰⁸. Voor elk van de specifieke afstudeerrichtingen werden ook zorgvuldig aanvullende eindkwalificaties vastgelegd.

Door een proactieve studieloopbaanbegeleiding tracht de Artesis Hogeschool de uitval van studenten te verminderen en aldus het studierendement te verhogen. Elke opleiding focust daardoor als het ware op het verbeteren van de door- en de uitstroom.

De studieloopbaanbegeleiding zet resoluut in op drie kwaliteitspijlers: persoonlijke begeleiding van alle studenten, een perfecte match tussen student en opleiding, rekening houden met de kenmerken en de omstandigheden van de student en hun respectievelijke positieve en negatieve invloed op het studierendement. Concreet realiseert ze haar studieloopbaanbegeleidingssysteem via *voorlichting en matching, studie- en studentbegeleiding* en door *bijzondere aandacht te besteden aan haar onderwijsleeromgeving*.

Om een excellente aansluiting op het hoger onderwijs te garanderen, verzekeren ze een goede begeleiding tijdens het studiekeuzeproces in de aanloop naar een succesvolle studieloopbaan¹⁰⁹. Kunstrichtingen - en dan

104 Ministerie Onderwijs en Vorming, Commissariaat van de Vlaamse regering bij de hogescholen, *Aansluiting secundair onderwijs-hogescholen: voortraject, studiekeuze en studieresultaten van studenten in het eerste modeltraject van de academische bacheloropleidingen in het academiejaar 2006-2007*. Zie ook: Cijfers deeltijds onderwijs naar type: <http://www4dar.vlaanderen.be/sites/svr/Cijfers/Pages/Excel.aspx>

105 K. Declercq en F. Verboven, *Slaagkansen aan Vlaamse universiteiten- tijd om het beleid bij te sturen?*, Centrum voor Economische Studiën, K.U. Leuven, 12 oktober 2010, 2.

106 zoals A) zelfconcept, B) relatie waarnemen, registreren en interpreteren, C) plannen en repeteren, D) uitdrukking, E) kunsttaal, F) lichamelijke technieken/motorische vaardigheden, G) technische vaardigheden en materiaalkennis, H) veiligheid en duurzaamheid, I) artistieke, filosofische en wetenschappelijke onderzoeksmethodes, J) sociaal functioneren en K) presentatievaardigheden

107 *Van competenties naar studieprofiel*, Artesis Hogeschool Antwerpen, 7p.

108 o.c., 10

109 Lacante M., Van Esbroeck, R. & De Vos, A. (2008), *“Met een dynamische begeleiding naar een effectieve keuzebekwaamheid”*.

vooral de dansopleiding die voor de Antwerpse regio vrijwel uniek is - werken hiervoor met artistieke toelating-sproeven. Met succes, zo blijkt. Uit een studie die het gemiddeld studiesucces van generatiestudenten in 2007-2008 in kaart bracht, blijkt dat dit precies kan worden verklaard door het rendement van die erg goed opgestelde toelatingsexamens die nauw aansluiten op de studierichting KSO¹¹⁰. Overigens ook de Universiteit Antwerpen zet behoorlijk veel middelen in op een aangepaste en intensieve studiebegeleiding.

Kapitaal zijn het matchingsproces tussen de verwachtingen en de competenties van de student en het aanbod van de opleiding of de beginkwalificaties. De ervaringen uit het kunstonderwijs kunnen *mutatis mutandis* een interessante inspiratiebron zijn. Associaties kunnen, dankzij hun schaal en het brede, uitermate diverse aanbod aan studierichtingen die ze – alvast in Antwerpen – in een netwerkstructuur bijeenbrengen, een belangrijke rol spelen in deze uitdaging.

6.1.2 Screening, selectie en toelating

In vergelijking tot Frankrijk en Nederland heeft Vlaanderen slechts een beperkte ervaring met de organisatie van structurele toelatingsproeven voor bepaalde studierichtingen (zoals de opleiding tot arts en tandarts). Zo kent Vlaanderen geen veralgemeende screening van de kandidaat-studenten alvorens ze worden toegelaten tot de universiteit of hogeschool¹¹¹. Vele andere landen screenen wel, al dan niet op basis van de studieresultaten behaald in het secundair onderwijs. Zulk screeningsysteem bewijst wel degelijk zijn nut, niet in het minst omdat de lage slaagkansen in het eerste jaar gepaard gaan met belangrijke overheids- en particuliere uitgaven en investeringen. Behalve de stijgende rechtstreekse studiekosten, is ook de maatschappelijke kost van een latere toetreding tot de arbeidsmarkt groot. Universiteiten of hogescholen zijn immers geen zorginstellingen die kunnen, laat staan moeten remediëren waar het elders in het basis- en het secundair onderwijs misliep.

Uiteraard moet daarbij ook de kwaliteit over alle universiteiten en hogescholen heen minstens op het zelfde niveau gewaarborgd blijven. Een grote sterkte van ons (hoger) onderwijssysteem waarvoor we ook in internationale rangschikkingen erg gewaardeerd worden, is de ‘evenwaardige kwaliteit’¹¹². Anders dan in relevante buitenlandse landen zoals het Verenigd Koninkrijk of de VS, kent Vlaanderen, dankzij een streng systeem van kwaliteitsborging geen onderscheid tussen “goede” en “slechte” universiteiten. Zeker ook in het licht van de democratisering is dat een te koesteren troef. Met een (te?) brede toegang tot het hoger onderwijs gecombineerd met outputfinanciering vanaf het tweede jaar, vergroot immers de nood aan een transparant en streng kwaliteitsbeleid¹¹³.

Een vlotte overstap voor leerlingen die er “het vermoede talent” voor hebben naar het hoger onderwijs veronderstelt een goede, zelfkritische studiekeuze (begeleiding) en een correct gestuurde keuzevrijheid¹¹⁴. Dat kan op verschillende manieren en door middel van uiteenlopende methodes. Zo experimenteert de Karel de Grote hogeschool sinds het academiejaar 2008 bv. met het proefproject *Onderwijs op maat*.

110 *Studiesucces generatiestudenten in 2007-2008*, p.6

111 K. Declercq en F. Verboven, *Slaagkansen aan Vlaamse universiteiten- tijd om het beleid bij te sturen?*, Centrum voor Economische Studiën, K.U. Leuven, 12 oktober 2010, 10-11. <http://www.econ.kuleuven.be/public/ndbad83/frank/Papers/Declercq%20&%20Verboven,%202010.pdf>

112 *Ibid.*, p. 14.

113 Cfr. de discussie over inspannings-, versus resultaatverbintenis. Zie in dat opzicht de discussienota van prof. Alex Vanneste: “Onderwijs en vorming zijn onaantastbare rechten. Het behalen van een diploma kan evenwel slechts mits inspanningen en mits het behalen van een door professionele ter zake bepaald minimumniveau (dat gelukkig nog door velen ruimschoots wordt behaald of overschreden). We moeten af geraken van de filosofie van de inspanningverbintenis. “Hij/zij heeft toch veel gewerkt, er veel voor gedaan, er veel voor gelaten... waarom mag hij/zij dan niet slagen?” mag geen argument zijn om een diploma te halen. Het gaat hierbij om niets anders dan een resultaatverbintenis: het behalen van een vooraf bepaald niveau van competenties. Hoe moeilijk het ook is, we moeten blijven durven zeggen “Dat volstaat niet.” Daarom ook zijn studieoriëntering en studiekeuze zo belangrijk.”

114 F. Leroy, o.c.; Dit stemt overeen met de visie van VDAB, die haar burgers wil ondersteunen in het maken van een goede leer- en loopbaankeuze gedurende de ganse loopbaan. Voor deze ondersteuning ontwikkelde VDAB een POP-begeleidingsmodel (POP = persoonlijk ontwikkelingsplan), dat de zelfsturing van de burger prikkelt met vragen als: “Wat wil ik bereiken? Waar sta ik nu? Welke competenties en kwalificaties moet ik daartoe nog verwerven?” Dit model benadert de (school)loopbaan als een supply chain, waarbij niet enkel de schakelmomenten van belang zijn, maar waarbij voortdurend talenten, competenties en kwalificaties van de burger in kaart gebracht worden en indien nodig verder ontwikkeld in functie van een optimale en duurzame loopbaan.

Met dit concept wil de hogeschool maximaal inzetten op de diversiteit van haar in-, door- en uitstromende studenten door hun studievoortgang individueel te prikkelen en te stimuleren. De Karel de Grote hogeschool creëert een leeromgeving op maat van het startniveau van de student die *tailormade*, voldoende ondersteunend en uitdagend is. Zowel sterke als zwakkere studenten, profiteren van de voordelen van deze aangepaste leeromgeving. Omwille van de verbeterde slaagscores van studenten voor het vak wiskunde in de lerarenopleiding) wordt het project uitgebreid naar andere vakken en opleidingen. Tegen 2013-2014 brengt KdG de langere termijnresultaten van het project in kaart.

Blijft de vraag of we ons “ex post screening-beleid” niet best vervangen door een “ex ante screening-beleid”? Uit een grondige evaluatie zal moeten blijken of en welke andere (ongewenste) effecten voor studenten, hogere onderwijsinstellingen en de overheid een dergelijk systeem mogelijk aanleiding geeft.

Een eerste optie bestaat erin om bepaalde afstudeerrichtingen van het secundair onderwijs niet automatisch toegang te verschaffen tot de universiteit of hogeschool wanneer het afstudeerresultaat en/of de specifieke voorkennis onvoldoende garant staan voor een succesvolle loopbaan in het hoger onderwijs.

Een veralgemeende maar in eerste instantie niet-bindende oriënteringsproef is allicht de meest haalbare gulden middenweg. Ook in het belang van de student kiest het hoger onderwijs in Antwerpen er best voor om zo snel als mogelijk te voorzien in een niet-bindende oriënteringsproef die het studiepotentieel van de kandidaat-student meet. Een dergelijke proef is richtinggevend en voorspellend en kan veel frustratie en verspilling vermijden¹¹⁵. Voor studenten is deze voorafgaande inspanning zeer doeltreffend. Mogelijkerwijze ziet de student tijdig in dat zijn instapcompetentie niet overeenstemt met de initieel gekozen richting zodat hij zich tijdig en onderbouwd kan heroriënteren naar een (meer) aangepaste richting. Indien de student toch voldoet aan de vooropgestelde heeft hij meteen zicht op de werk- en aandachtspunten voor het komende academiejaar en op zijn sterktes en zwaktes. Deze confrontatie doet de student bewuster stilstaan bij zijn studiekeuze en latere carrière mogelijkheden, informeert hem terdege en maakt hem vertrouwd met het evaluatiesysteem van de docenten¹¹⁶: een en ander kan uiteraard leiden tot een hoger studiesucces.

De voorstellen liggen kennelijk klaar. Een recente VLIRnota¹¹⁷ tekent een vrijblijvend oriënteringstraject uit dat ruim voor de start van eerste academiejaar in het hoger onderwijs aanvat.

Een niet-bindende oriënteringsproef is ook interessant voor de onderwijsinstellingen en docenten. De resultaten ervan geven immers een goed beeld van de – vaak sterk uiteenlopende- startcompetenties van generatiestudenten.

Docenten kunnen ermee rekening houden bij het begin van het academiejaar door bijvoorbeeld tijd te nemen om te zorgen voor een solide, meer gelijke startbasis, o.m. door in te gaan op de kennis van essentiële begrippen en concepten en/of extra, gerichte opdrachten te geven.

115 Of waarom ons in Antwerpen niet profileren als regio die als eerste een oriënteringsproef invoert voor alle studierichtingen? De ervaring met dergelijke proeven voor de studie Franse taal- en letterkunde, gedurende meer dan een kwarteeuw afgenomen aan de Universiteit Antwerpen, toont aan dat de previsibiliteit van de slaagkansen - of niet - van abiturienten bijzonder groot is. Ook al tijdens een dergelijke oriëntatieperiode - voor de start van het academisch jaar - leidt tot het feit dat sommige studenten (minimaal 10 %) snel “begrijpen” dat de gekozen studierichting voor hen niet geschikt is.

116 G. Speltinckx, *Wat studenten ervan denken* in D. Gijbels & F. Speltinckx, *Beginassessments: meten van startcompetenties*, Garant, Leuven, 130 p.
117 <http://www.vlir.be/media/docs/Onderwijs/VLIR-visietekst-Naareneffici%C3%ABnteorie%C3%ABnteringophetheronderwijs.pdf> Belangrijk hierbij is dat de leerlingen ook voldoende informatie krijgen over de perspectieven op de arbeidsmarkt die de studierichtingen bieden, bv. uit de VDAB-schoolverlatersstudie. De VDAB meent dat de ontwikkeling van keuzebekwaamheid reeds in het lager onderwijs moet starten. Ze moet bovendien verder ontwikkeld worden in het hoger onderwijs zelf, zodat dit geen eindpunt vormt, maar een startpunt van levenslang leren. <http://vdab.be/trends/schoolverlaters/schoolv2009.pdf>

Dit inhaalparcours mag evenwel niet te veel tijd in beslag nemen opdat dit geen nefaste gevolgen zou hebben voor de verplicht te verwerken leerstof in het eerste studiejaar. Daarom is het aangewezen om waar nodig te remediëren en de abiturienten bij te spijkeren nog vóór de start van het academiejaar. Zo vermijdt men verlies aan tijd en middelen zowel voor docenten als voor de student. Het mag of kan hoe dan ook de bedoeling zijn dat de hogeschool of universiteit binnen het normaal curriculum en binnen de vooropgestelde lestijden te veel tijd besteden aan “inhaaloperaties”.

Ook de opmaak van duidelijke competentieprofielen moet studenten helpen bewust(er) te kiezen en zich gericht(er) te oriënteren. Idealiter sluiten beroepscompetentieprofielen hierop zo goed als mogelijk aan, zodat vaak voorkomende lacunes bij de overgang van het hoger onderwijs naar de arbeidsmarkt adequater worden aangepakt¹¹⁸.

6.2 Inzet op de betere beheersing van het Nederlands

De gemeenschap waarin en waarvoor (hoger) onderwijs wordt verstrekt wordt steeds complexer en vooral diverser. De verschillen in voorkennis, cultuur, competenties, taalgebruik en verwachtingen bij jongeren en ouders tekenen zich steeds scherper af. In Antwerpen spreekt ongeveer 50% van de 10- tot 20-jarigen en iets minder dan 50% van de 20- tot 30-jarigen thuis een andere taal dan het Nederlands. Dat heeft ook gevolgen voor het hoger onderwijs. De taalbeheersing en het abstract denkvermogen van (kandidaat)studenten is hoe langer hoe minder homogeen. Dit verscherpt de uitdaging voor onderwijsinstellingen en docenten.

De taalcompetentie versterken, in het bijzonder van het Nederlands, vanaf het kleuteronderwijs of - voor de jongeren die zich later in Antwerpen vestigen - van bij hun aankomst en dit gedurende de hele leerplichtperiode is de eerste opdracht. Grote tekorten qua taalvaardigheid bij de aanvang van het hoger onderwijs zijn – behoudens voor de op oudere leeftijd toegekomen nieuwkomers - in zekere zin een blaam voor het leerplichtonderwijs, voor de ouders en voor abiturienten. Het hypothekeert niet alleen de slaagkansen in het hoger onderwijs, maar ook de succesvolle doorstroming naar de arbeidsmarkt. Een grondige kennis van het Nederlands als basistaal en “lingua Franca” blijft cruciaal¹¹⁹.

Met aangepaste steun en extra inspanning kan en moet ook het hoger onderwijs bijdragen tot een versterking van de taalkennis van alle studenten. Hogere onderwijsinstellingen hebben er bovendien de uitgelezen competentie voor. Zij zijn het best geplaatst om te kiezen voor en/of zelfs te experimenteren met de best mogelijke methodes: aangepaste cursussen Nederlands voor Anderstaligen, monitoraat op maat, extra taalcolleges, colleges NT2, bijzondere werkgroepen, remediërende taalcursussen, taakdocenten, etc. Ter zake zijn de ervaringen met Linguapolis, het Instituut voor Taal en Communicatie van de Universiteit Antwerpen erg leerrijk. Bijzonder relevant zijn duidelijke en duidelijk gecommuniceerde taalstandaarden waaraan alle studenten secundair en hoger onderwijs moeten voldoen, zoals het Europees referentiekader voor talen. Een specifieke aanpak en benadering van die doelgroepen is aangewezen en kan alle “taalzwakke” studenten ten goede komen.

118 Zoals daar zijn: gebrek aan talenkennis bij veelal technische richtingen, inzicht in statistiek en vooral het ontberen van erg praktische vaardigheden en algemene competenties, die van even groot belang zijn voor de arbeidsmarkt, zoals innovatief denken, doorzettingsvermogen, analytisch denken, samenwerken, kunnen in het hoger onderwijs (verder) worden ontwikkeld.

119 Fons Leroy van VAB: “Kansengroepbegeleiding vereist een mentaliteitsomslag. De gebrekkige kennis van het Nederlands is een belemmerende factor voor de studenten in het hoger onderwijs. Antwerpen heeft een zeer multiculturele bevolking, maar deze is ondervetegenwoordigd in het hoger onderwijs. Hun gebrekkige kennis van het Nederlands maakt dat het slaagpercentage in en de toegang tot hoger onderwijs ondermaats is. Ook VDAB kent het probleem van de werkzoekende met gebrekkige kennis van het Nederlands, vooral in de grootsteden. VDAB heeft een rijke ervaring opgebouwd in NT2-opleidingen, gaande van groepsleren tot individuele begeleiding door instructeurs Nederlands op de werkvloer en Nederlands op de opleidingsvloer.

Goed Nederlands is belangrijk, maar niet voor elk beroep is hetzelfde niveau noodzakelijk. Recent is VDAB gestart met het opzetten van enkele proeftuinen om niet cursisten maar opleidingsorganisaties te coachen op vlak van taalbegeleiding voor anderstaligen, een mentaliteitsomslag wordt hier beoogd. Het instrumentarium dat hierbij gebruikt is de NODO+toolbox, uitgewerkt in samenwerking met de huizen van het Nederlands, die o.a. het doelonderzoek uitvoerde. “

Uiteraard mag deze aanpak niet leiden tot nivellering¹²⁰ en/of oneigenlijke concurrentie door het afkomen van sterke(re) studenten door hogescholen met universitaire ambities die vanuit een andere associatie vanuit een sterk(er) ideologische achtergrond mikken op een bepaalde niche van studenten.

6.3 Bijsturing financieringsdecreet

Moet de Vlaamse overheid het probleem van de lage slaagkansen van eerstejaarsstudenten niet radicaler aanpakken en/of een dergelijke radicale aanpak door de hogescholen en universiteiten aanmoedigen blijft de vraag? Met uitzondering van het eerste jaar hoger onderwijs waarvoor nog steeds een inputfinanciering geldt, hanteert de Vlaamse overheid sinds 2008 de outputfinanciering (financiering op basis van succesvol behaalde credits) als basisprincipe voor de financiering van het hoger onderwijs. Deze maatregel houdt nogal wat risico's in, temeer omdat de verdeelsleutel speelt binnen een gesloten enveloppe. Bijgevolg komt de toepassing ervan neer op een zero-sum: elk studiepoint gehaald aan de ene universiteit gaat ten koste van de middelen die toekomen aan de andere. Universiteiten hebben er bijgevolg alle belang bij om zoveel als mogelijk studenten te "laten" slagen. Gecombineerd met de afwezigheid van verplichte en vergelijkbare selectie aan de toegang bevat het systeem een aantal risico's waaraan weliswaar door strikte kwaliteitscontrole de hand wordt gehouden.

Hoe moet het dan wel? Koen Declercq en Frank Verboven van de K.U. Leuven, pleiten- in afwachting van een evaluatie aan het einde van deze legislatuur- voor drie mogelijke scenario's . Een herziening van het financieringssysteem lijkt alsnog niet aan de orde. Ook flankerende, begeleidende maatregelen om studenten actiever te screenen bij het begin van hun hogeschoolcarrière, zijn nog geen feit, al kunnen en moeten hogere onderwijsinstellingen ter zake zelf een aantal initiatieven nemen.

Een aanpassing van het Financieringsdecreet is bovendien aangewezen om te voorzien in een correcte financiering van álle door het decreet als kerntaak omschreven opdrachten van resp. verwachtingen geformuleerd m.b.t. een universiteit. Zo worden universiteiten momenteel op geen enkele manier gehonoreerd voor hun wetenschappelijke dienstverlening aan de maatschappij. Als dit wordt gerealiseerd ten koste van wetenschappelijk onderzoek verliest de Universiteit bovendien dubbel. Ook het tot op zekere hoogte verwachte maatwerk rekening houdend met het instapniveau, taalkennis, competenties, handicaps en/of leerstoornissen van studenten krijgt geen vertaling in het Financieringsdecreet.

6.4 Fundamentele bijsturing van het flexibiliseringsdecreet

Zoals voorspeld heeft de BAMA-hervorming niet alleen geleid tot aanzienlijk meer overhead en bureaucratie: het minutieus bijhouden en afstemmen van individuele studietrajecten vergt heel veel organisatietalent, geld en tijd, het is ook suboptimaal voor studenten en voor de hele samenleving. Wie langer studeert, komt later op de arbeidsmarkt en genereert meer overheidsuitgaven (uitbetaling kindergeld, financiering hoger onderwijs). Sociaal is het een verarming dat generatiestudenten nauwelijks nog als groep een gedeeld studieparcours afleggen. Inhoudelijk is het problematisch dat de continuïteit en samenhang van het studietraject veel minder vanzelfsprekend is. Voor docenten betekent het vaak dat ze niet langer en in de zelfde mate kunnen voortbouwen op terecht veronderstelde voorkennis. Na een eerste evaluatie¹²¹ is het tijd voor een nieuw debat over een fundamentele bijsturing van het flexibiliseringsdecreet.

¹²⁰ Zie supra, p. 53.

¹²¹ L. Jansegers, *Impact van het flexibiliseringsdecreet: de studieduur van generatiestudenten 2000-2001 vergeleken met de generatiestudenten van 2005-2006*, 2010, 15p.

Zo kan het decreet voorschrijven dat een student slechts kan genieten van het voordeel van flexibele leertrajecten nadat hij/zij alle of minstens 75% van alle credits van het eerste jaar heeft behaald. Een student moet als het ware in het eerste jaar bewijzen dat hij/zij de omvangrijke leerstof die studeren aan de universiteit c.q. aan de hogeschool veronderstelt binnen een redelijke termijn succesvol kan verwerken. Om die kans te vergroten werken universiteiten en hogescholen voortaan best met een gerichte, maar niet-bindende oriënteringsproef die de basiscompetenties meet waarover elke toekomstige student zou moeten beschikken bij aanvang van zijn hogere studies. In combinatie met het systeem van het leerkrediet en de inspanningen van de Universiteit en hogescholen op het vlak van proeven en aangepaste cursussen academische Nederlands, mentoraat, tutoraat en studiebegeleiding moeten deze maatregelen stelselmatig leiden tot een betere studieoriëntering, betere slaagpercentages en een tijdige, succesvolle afronding van de studieloopbaan¹²².

Een goed begrepen flexibiliseringsdecreet is geen reddingsboei voor de student met uitstelgedrag, maar een hefboom voor multi- en interdisciplinaire studieloopbanen. Eerder dan examens en opdrachten te spreiden kan het boeiend instrument zijn voor studenten om, in een enigermate logische samenhangende studieloopbaan, credits te verwerven in diverse richtingen en disciplines.

6.5. Bijsturing Structuurdecreet

Om de internationale ambities van de Universiteit Antwerpen te kunnen waarmaken is ook herziening van de taalregeling aangewezen. Momenteel zijn de voorwaarden om vakken en/of vakonderdelen in een andere instructietaal dan het Nederlands aan te bieden immers uitermate streng en zelfs pervers geformuleerd. Meer te verantwoorden vrijheid op vlak van de kwaliteit van het onderwijs en voldoende kennis van hun “vak” in het Nederlands voor in Vlaanderen gevestigde studenten is meer van deze tijd dan een uitermate rigide regeling waardoor de beste internationale studenten onze universiteiten links laten liggen. Meer en vooral goede internationale studenten aantrekken veronderstelt bovendien dat de Universiteiten meer ruimte krijgen om hun inschrijvingsgeld te differentiëren en dus op te trekken voor buitenlandse studenten. (Te) Lage tarieven wekken immers achterdocht van uit de redenering: “if you pay nuts, you get monkeys”; of nog: voor een dergelijk laag inschrijvingsgeld kan en zal nooit (top) kwaliteit worden geboden.

6.6 Nieuwsgierigheid en Interdisciplinair onderzoek stimuleren

Als de partners van de AUHA de oprechte ambitie hebben om van Antwerpen hét grootstedelijk kennislaboratorium maken van de 21ste eeuw, dan creëren ze best de meest attractieve context voor excellente studenten, waarvan ze de nieuwsgierigheid blijvend prikkelen en de ideale context voor interdisciplinair, vakoverschrijdend onderzoek. Interdisciplinair onderzoek door (ook) in hun vakgebied excellente onderzoekers tussen de uiteenlopende excellentiedomeinen is immers de beste voedingsbodem voor creativiteit en vernieuwende inzichten. Dergelijk onderzoek en het daarop gebaseerde onderwijs evenals de maatschappelijke dienstverlening mogen niet worden losgekoppeld van de regio waarin de AUHA verankerd is. Zo spelen de Associatie en haar partners rechtstreeks in op de noden van de brede gemeenschap. Het zal haar draagvlak en impact enkel versterken. De visie van de Associatie op onderzoek is daarin erg duidelijk: *“De associatie wil door bundeling van krachten haar onderzoekspotentieel maximaal ontwikkelen. In dit kader zal zij autonoom de academisering van de twee cycli opleidingen realiseren. De associatie zal op strategisch verantwoorde en planmatige wijze haar onderwijs, onderzoek en maatschappelijke dienstverlening afstemmen op de sociale en de economische noden van de Antwerpse regio en de Vlaamse Gemeenschap, ingebed in een internationale context.*

122 Zie infra, p. 50 e.v.

De associatie zal door de ontwikkeling en beoefening van de kunsten bijdragen tot de culturele dynamiek van de regio. De associatie wil gaandeweg de samenwerking tussen haar partners verdiepen om uit te groeien tot een performant en toekomstgericht kenniscentrum.”

7. Conclusie

Laten we samen de ambitie aangaan om van Antwerpen een uitmuntend kennis- en onderwijslabo te maken dat voluit gaat voor het stimuleren van nieuwsgierigheid en levenslang (willen) leren, voor excellente en interdisciplinaire kennisontwikkeling en – toepassing om zo binnen de tien jaar uit te groeien tot de meest lerende provincie van Vlaanderen. Er is nog veel werk aan de winkel. De fundamenten zijn gelegd. Weliswaar in een heel andere context dan vandaag. Inderdaad, in de 16de eeuwse roemrijke bloeitijd die zo uniek was door de inspirerende kruisbestuiving tussen handel/economie, wetenschap, kunst en cultuur was Antwerpen een behoorlijk homogene samenleving. De troeven blijven overeind. Maar, of ze mekaar nog even sterk wederzijds bevruchten is minder duidelijk. Ook de maatschappelijke context is fundamenteel veranderd: de grote homogeniteit maakte onomkeerbaar plaats voor heterogeniteit en verscheidenheid. En dus komt het erop aan die nieuwe(re) uitdaging op haar beurt om te buigen tot een nieuwe troef die dankzij de juiste strategische beslissingen en inzet van allen succesvol wordt uitgespeeld zodat Antwerpen dé topregio bij uitstek wordt voor het (levenslang) vormen en uitdagen van talent dat voluit inzet op de ontwikkeling van zowel linker –als rechterhersenhelftcompetenties en daartoe – binnen redelijke mate op maat – alle hefboomen krijgt of kan vinden in een lerende gemeenschap die blijvend getriggerd wordt om samen kennis te verdiepen, te verbreden, te verbinden, te delen.

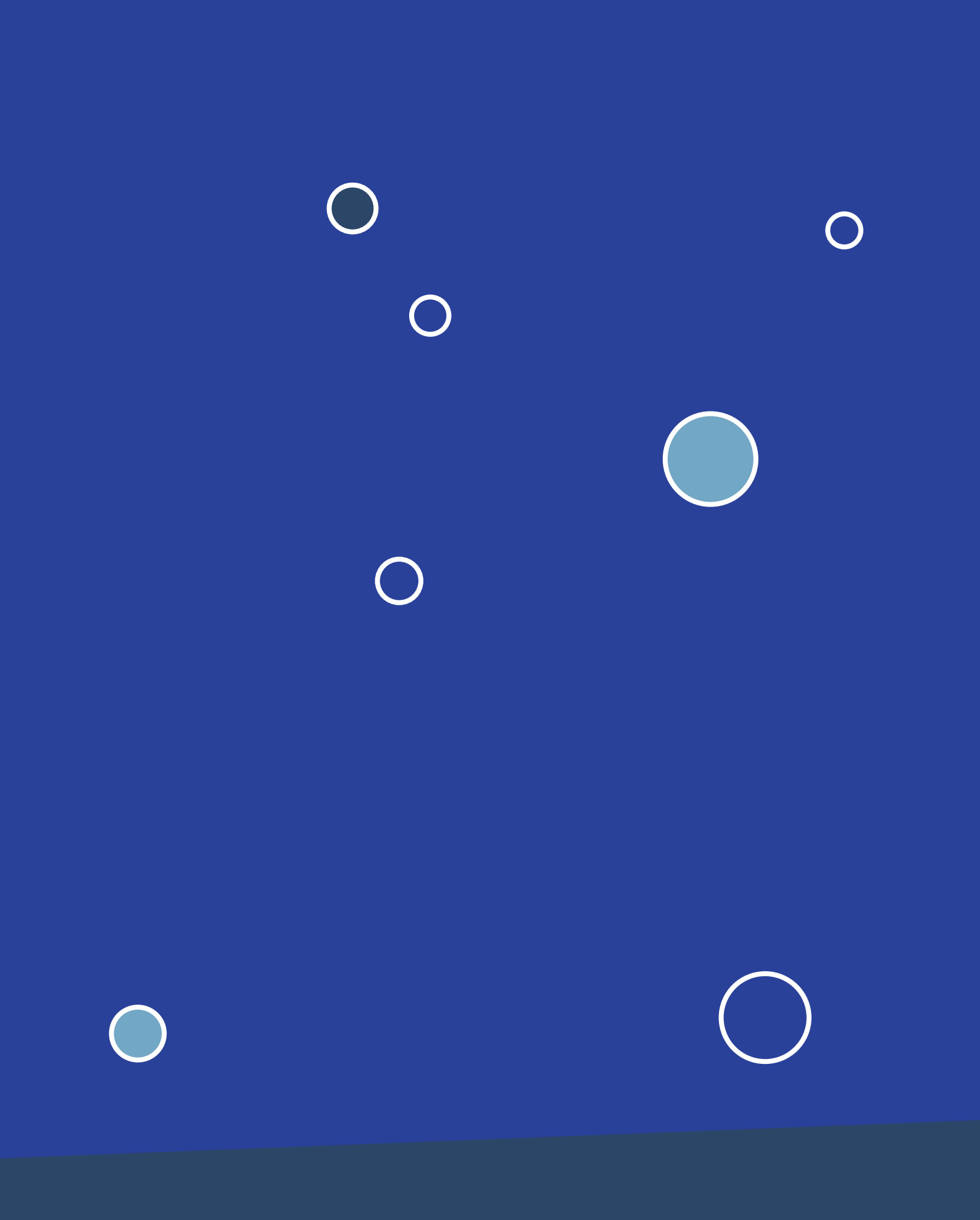
COLOFON

Verantwoordelijke uitgever: Cathy Berx | gouverneur provincie Antwerpen en voorzitter Hoge Raad Universiteit Antwerpen

Foto's cover: Alle foto's van Jesse Willems | Universiteit Antwerpen behalve foto schipper: Hogere Zeevaartschool en foto vuurtoren: D. De Boe, B. Leirnout, P. Sprangers, *Edushock*, *Breinoptimizer voor leren in de toekomst*, LannooCampus, 2011, 172 p.

Lay-out cover | Raf Vorsselmans

Lay-out binnenwerk | Katty Mennens

Kabinet gouverneur
Koningin Elisabethlei 22
2018 Antwerpen